

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**IV. BOHEMUND DÖNEMİ
ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ
(1201–1233)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Harun KORUNUR

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

Hatay–2011

Onay Sayfası

ONAY

Harun KORUNUR tarafından hazırlanan “*IV. BOHEMUND DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1201-1233)*” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile *TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

30/ 09 /2011

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Başkan)	
Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA (Üye Tez Danışmanı)	

Harun KORUNUR tarafından hazırlanan “*IV. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1201-1233)*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Yakup BULUT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Birinci Haçlı Seferi ile Ortadoğu'da kurulan devletlerden biri de Antakya Haçlı Prinkepsliği'dir. Bölgede meydana gelen siyasî ve sosyal olaylarda etkin rol oynayan prinkepslik, Türk ve dünya tarihi bakımından büyük öneme sahiptir. Bu sebeple tez konusu olarak çalışılması gerektiğine inanarak, ayrıca XIII. yüzyıl başlarında Ortadoğu'daki Türk-İslam devletlerinin Haçlılara karşı mücadelesini ve bölgedeki Haçlı faaliyetlerini ortaya koyan çalışmalara katkı amacıyla Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin IV. Bohemund dönemini araştırma konusu olarak belirledik. Günümüze kadar bu konuda Türkçe hiçbir müstakil çalışma yapılmamış olması da bu seçimimizde etkili oldu. İncelediğimiz dönem özelde Haçlıların, Antakya'da hüküm sürdükleri 1201–1233 yıllarını, genelde Dördüncü ve Beşinci Haçlı Seferleri ile bölge devletleri ile olan ilişkileri kapsamaktadır.

Tezimizde geçen Batılı tarihî şahısları ve yazarların isimlerini mensup oldukları milletlere göre yazmayı tercih ettik. Türk ve Müslüman adlarını bugünkü telâffuzumuza uygun olarak ifade ettik. Metin içerisinde açıklama gereği duyduğumuz terimlerle ilgili bilgileri yer yer dipnotta belirttik. Ayrıca hakkında bilgiye rastlayamadığımız eski yer adlarını, Mustafa Kemal Üniversitesi Coğrafya Bölümü öğretim üyesi sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet ATASOY ile birlikte harita üzerindeki uzunluklarını hesaplayarak dipnot şeklinde verdik. Bu vesile ile sayın hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamın her aşamasında gösterdiği yakın ilgi ve yardımlarından dolayı, çok kıymetli hocam, sayın Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA'ya teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgiyi en güzel şekilde veren Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölümündeki hocalarıma, ayrıca bana her zaman güvenen ve desteklerini esirgemeyen aileme ve sayın Makbule KORUNUR'a şükranlarımı sunarım.

Hatay, 2011

Harun KORUNUR

IV. BOHEMUND DÖNEMİ
ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1201–1233)

Harun KORUNUR

Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

ÖZET

Haçlı Seferleri, siyasî, sosyal ve ekonomik açıdan dünya tarihinin önem arz eden olayları arasında çok özel bir yere sahiptir. Bu seferlerden Birinci Haçlı Seferi esnasında Ortadoğu’da kurulan Antakya Haçlı Prinkepsliği, Kudüs’e giden yolda Hıristiyan dünyası için hem siyasî, hem dinî, hem ekonomik, hem de coğrafi olarak önemli bir yer teşkil etmiştir.

IV.Bohemund’un 1201–1233 yılları arasını kapsayan hâkimiyet döneminin ilk yarısı daha çok Kilikya Ermeni Krallığı’na karşı verilen mücadele ile geçmiştir. Ancak IV.Bohemund değişen şartlara göre hareket ederek kimi zaman Türklerle ve Eyyubilerle kimi zaman da Türk tehlikesine karşı uzun yıllar mücadele verdiği Kilikya Ermeni Krallığı ile ittifaklar yaparak, Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin devamını sağlamayı başarmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

IV. Bohemund, Antakya, Prinkeps, Haçlı, Kilikya

**THE PERIOD BOHEMUND IV
PRINCIPALITY OF ANTIOCH CRUSADERS (1201–1233)**

Harun KORUNUR

Master's Thesis, History Administration Department, 2011

Supervisor: Assist. Prof. Selim KAYA

ABSTRACT

The Crusaders make an important impression in the history of world by means of social, politics, economics. During these voyages the Principality of Antioch, which was found in the Middle East, forms an important step for the Christianity both for geographic and religious positions. The period of Bohemund IV. which was under the reign of Principality of Antioch is very important for the wars that was fought against Armenians of Cilicia from 1201 to 1219.

Under the reign of the Principality of Antioch that includes Bohemund IV.'s reign between 1201 and 1233, Bohemund IV. had battled for a long time against Armenians of Cilicia. According to changing conditions Bohemund IV. sometimes made some alliance with Turks, and Aleppo's ruler ez-Zâhir against the threats that came from Turks and Aleppo's ruler, and he was able to help Principality of Antioch survive.

KEYWORDS:

Bohemund IV, Antioch, Principality, Crusades, Cilicia.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER	II
ABSTRACT AND KEYWORDS	III
KISALTMALAR	VI
KAYNAKLAR	VII

GİRİŞ

1. Prinkepsliğin Kuruluşundan Önce Antakya (M.Ö. 300–1098)	1
2. Prinkepsliğin Kuruluşundan IV. Bohemund Dönemine Kadar Antakya (1098–1201)	2

BİRİNCİ BÖLÜM**IV. BOHEMUND'UN BİRİNCİ PRİNKEPSLİK DÖNEMİ (1201–1216)**

1. Bohemund'un Prinkeps Olmadan Önceki Hayatı	17
2. Kilikya Ermeni Hâkimi II. Leon ile Mücadelesi	17
3. Bohemund'un Antakya Prinkepsi Olması	21
4. Prinkeps IV. Bohemund'un Kilikya Ermeni Kralı II. Leon ile Mücadelesi	22
5. Dördüncü Haçlı Seferi ve Antakya Haçlı Prinkepsliği	26
6. IV. Bohemund'un Antakya Kilisesi'ne Müdahalesi	27
7. IV. Bohemund'un Oğlu Raymond'un Ölümü ve Haşhâşîler ile Mücadele	29
8. Kilikya Ermeni Kralı II. Leon'un Antakya'yı Ele Geçirmesi	30
9. Raymond-Rupen'in Antakya Prinkepsliği (1216–1219)	32

İKİNCİ BÖLÜM**IV. BOHEMUND'UN İKİNCİ PRİNKEPSLİK DÖNEMİ (1219–1233)**

1. IV. Bohemund'un Antakya Prinkepsliği'ni Tekrar Elde Etmesi	34
2. Beşinci Haçlı Seferi ve Raymond-Rupen'in Ölümü	37
3. IV. Bohemund ile II. Leon Arasında Kurulan Akrabalık	40
4. IV. Bohemund'un Son Yılları ve Altıncı Haçlı Seferi	46
5. IV. Bohemund'un Ölümü ve Şahsiyeti	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NDE SOSYO EKONOMİK YAPI

1. Devlet Teşkilatı	50
2. Kilise, Din ve Sosyal Hayat	51
3. Şövalye Tarikatları'nın Prinkepsliğe Etkileri	53
4. Hukuk	55
5. Ticaret	56
6. Mimari Yapı: Antakya Kalesi	57
SONUÇ	59
KAYNAKÇA	61
EKLER	67

KISALTMALAR

A.Ü.D.T.C.F: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.

b. : Bin.

bkz. : Bakınız.

C. : Cilt.

Çev. : Çeviren.

T.D.V.İ.A. : Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

d. : Doğum

haz. : Hazırlayan.

İng. : İngilizce.

İSAR : İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı.

M.Ö. : Milâttan Önce.

M.S. : Milâttan Sonra.

nşr. : Neşir, neşreden.

ö. : Ölümü

s. : Sahife.

S. : Sayı.

TTK : Türk Tarih Kurumu.

t.y. : tarihi yok.

yay. : Yayını, yayınlayan.

KAYNAKLAR

1. İslâm Kaynakları

İbnü'l-Esîr: 1160'da Cizre'de doğan ve Ortaçağ İslâm âleminin en büyük tarihçilerinden biri olarak kabul edilen İbnü'l-Esîr (ö. 1233)'in "*el-Kâmil fi't-Tarih*" adlı eseri, hilkatten 1231 yılına kadar gerçekleşen olayları ihtiva etmektedir. Naklettiği bilgilerin doğruluğu ve olayları değerlendirmedeki isabeti ile otoritelerin takdirini de toplamıştır. Tezimizde en çok faydalandığımız İslâm kaynağıdır.

İbnü'l-Adîm: 1192'de Halep'te dünyaya gelen İbnü'l-Adîm (ö. 1262)'in "*Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb*" adlı eseri Halep tarihi, coğrafyası ve önemli şahsiyetleri hakkında ve bölgedeki siyasî ve sosyal olaylar hakkında bilgiler veren mühim bir kaynaktır. Müellifin ikinci eseri "*Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*" Kuzey Suriye'deki Haçlı faaliyetleri ve buna mukabil Haçlılara karşı düzenlenen seferler ile Türk-İslâm devletleri ilişkileri hakkında bilgiler içermektedir. Biz neşredilmiş olan bu eserden çalışmamızın Antakya Haçlı Prinkepsliği ile Kilikya Ermeni Krallığı arasındaki Antakya hâkimiyet mücadelesinden bahsederken faydalandık.

İbn Kesîr: Tarihçi ve muhaddis olan, 1300'de Busra'da doğan İbn-Kesîr (ö.1373) "*el-Bidâye ve'n Nihâye*" adlı eseri biyografi bakımından zengin olmasına karşın siyasî tarih açısından zayıftır. Biz bu eserden II.Leon'un Antakya kuşatmasından bahsederken istifade ettik.

İbn Cübeyr: 1114 yılı sonları 1115 yılı başlarında İspanya'nın Valensiya şehrinde dünyaya gelen, şair ve yazarlığı ile tanınan İbn Cübeyr, Granada valisinin nezdinde kâtiplik görevinde bulundu. 1183 yılında hacca gitmek için Grana'dan yola çıkarak İskenderiye, Cidde ve oradan da Mekke'ye gelen İbn Cübeyr, burada 8 ay kaldı. Katıldığı bir kervan ile Mekke'den ayrıldıktan sonra Bağdat ve Musul'u ziyaret edip Kuzey Suriye bölgesini dolaştı. Nisan 1185'de ise tekrar Granada'ya döndü. Seyahati esnasında kaleme aldığı "*Rihlet el-Kinanî*" isimli eseri, fazla hacimli olmamakla birlikte, kişiler üzerinde detaylı durması, uğradığı şehirlerdeki tarihî mekânlar ve abideler ile ilgili tafsilatlı bilgiler vermesi ayrıca zamanın tarihî

olaylarına ışık tutması açısından önemlidir. *Seyahatnameye* ad olan Kinane, İbn Cübeyr'in mensup olduğu kabilenin ismidir. 1217 yılında ölen İbn Cübeyr'in bu eserinden biz Antakya Kilisesi'nden bahsederken yararlandık.

İbn Vâsıl: 1207'de Hama'da doğmuş, 18 yaşında babası ile Kudüs'e gitmiş, sonra önemli şehirleri dolaşarak buralardaki âlimlerden iyi bir eğitim almıştır. Eyyûbî hükümdarı el-Melikü's-Sâlih Necmeddin zamanında Kahire'de senelerce kadılık ve müderrislik yapmıştır. "*Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*" isimli eserinin ilk bölümü daha önce yazılmış kitaplardan derlenmiş olmakla birlikte bazı orijinal bilgileri de içinde barındırmaktadır. 1223 yılından sonraki dönemle ilgili verdiği bilgiler kendi gözlemleri ile olaylara şahit olanlardan derlediği bilgilerden oluşmaktadır. 1262-1263 yıllarına kadar gelen eserden biz IV.Bohemund ile II. Leon arasındaki mücadele ve ez-Zâhir'in bu mücadeleye olan etkilerinden bahsederken istifade ettik.

2. Ermeni ve Süryânî Kaynakları

Ebû'l Ferec: İbnü'l-İbrî Ebû'l-Ferec'in "*Vekâyınâme*" adlı eseri yaratılıştan 1268 yılına kadar geçen olayları ihtiva etmektedir. Biz bu eserden, tezimizin birçok kısmında daha çok diğer kaynaklardaki bilgileri teyit etmek için faydalandık.

Süryânî Mikhail: 1166–1199 yılları arasında Antakya Yakûbî patriği olarak görev yapan Süryânî Mikhail, 1200 yılında ölmüştür. "*Vekâyınâme*" adlı eserinden, tezimizde daha çok diğer kaynaklarda verilen bilgilerin teyidi amacıyla yararlandık.

Simbat: 951 yılından 1271'e kadar geçen olayları ihtiva eden "*Vekâyınâme*" isimli bir eser kaleme almıştır. Eserin 1152'ye kadar olan kısmı Urfalı Mateos'un bir özeti mahiyetindedir. 1152'den 1271'e kadar gelen kısım Simbat'ın kendi eseridir. Tezimizde Haçlılar ile Ermeniler arasındaki ilişkileri incelerken istifade ettik.

Vardan Vardapet: Yaratılıştan başlayan "*Cihan Tarihi*" adlı eseri esasen 889–1269 yılları arasını kapsamaktadır. Biz bu eserden, tezimizde Antakya Haçlı Prinkepliği'nin, Kilikya Ermeni Krallığı ile olan ilişkilerini anlatırken ayrıca IV.Bohemund'un yaşamının son yılları hakkında bilgiler için istifade ettik.

Urfalı Vahram: Kilikya Ermeni Kralı II. Leon'un divân kâtibi olan Vahram, aynı zamanda bir rahiptir. “*Vekâyınâme*” adlı eserini de düzgün bir uslûp ve sade bir dil ile yazmıştır ancak hiç tarih belirtmemiştir. Biz bu eserden, II. Leon'un Antakya'yı ele geçirişi hakkında bilgileri ortaya koymak için faydalandık.

3. Araştırma Eserler

Calude Cahen'in “*La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté D' Antioche*” adlı eseri Haçlıların Antakya'da hâkimiyet kurması ve bölgedeki faaliyetleri hakkında geniş bilgiler veren önemli bir araştırma eseridir. Yazar eserinde Antakya Haçlı prinkepslerini tek tek ele alarak çevre bölgelerdeki hem siyasî hem de ekonomik gelişmelerden bahsetmektedir.

Işın Demirkent'in “*Haçlı Seferleri*” adlı Haçlıların birinci seferinden başlayan eseri, Haçlı devletlerinin yıkılışına kadar gelmektedir. Genel olarak kurulan Haçlı Devletleri ve yapılan Haçlı Seferleri hakkında önemli bilgiler veren müstesna bir eserdir.

Steven Runciman'ın “*Haçlı Seferleri Tarihi*” isimli üç ciltten oluşan eseri Haçlılar hakkında önemli bilgiler vermekle beraber Haçlıların ticari, sosyal yapısı hakkında da detaylı bilgiler veren önemli bir eserdir.

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin IV. Bohemund dönemi ile alakalı önemli bilgiler veren bir diğer eser de Mehmet Ersan'ın kaleme aldığı “*Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*” isimli eserdir. Kilikya Ermeni Kralı II.Leon ile Antakya Haçlı Prinkepsi IV.Bohemund arasındaki mücadele eserde yer almaktadır.

GİRİŞ

1. PRİNKEPSLİĞİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ANTAKYA (M.Ö. 300–1098)

Antakya şehri, İskender'in ölümü sonrası imparatorluğu paylaşan kumandanlarından I.Selevkos tarafından M.Ö 300 yılında kuruldu. Kısa sürede önemli kültür ve ticaret merkezi haline geldi. M.Ö 64 yılında Roma imparatorluğuna katıldıktan sonra "Doğunun Kraliçesi" olarak da adlandırılan Antakya, Roma ve İskenderiye'den sonra imparatorluğun üçüncü büyük şehri oldu. M.S I. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk olarak Antakya'da yayıldı ve Hz. İsa'ya inananlara ilk olarak Antakya'da Hıristiyan denildi (Bahadır, 2010: 23–25).

Antakya 636'da İslam orduları tarafından fethedildi ve üç asırdan fazla Müslümanların hâkimiyetinde kaldı (Bahadır: 74 vd.). Ancak Bizans imparatorları Antakya'ya hâkim olmak emelinden hiç vazgeçmedi. Nitekim İmparator Nikephoros II. Phokas (963–969) döneminde Bizanslılar 28 Ekim 968 tarihinde Antakya'yı Hamdânilerin elinden aldı (Bahadır: 194). Bizans hâkimiyetine giren Antakya'nın Müslüman halkı göçe zorlanıp yerlerine Hıristiyanlar yerleştirildi. Brakhamios Philaretos isimli bir Ermeni tarafından 1078 yılında ele geçirilen şehir, İmparator Nikephoros Botaneiates (1078–1081) tarafından işgal edildi. Botaneiates tarafından bölgeye yeniden vali olarak atanan Philaretos'un idaresinden memnun olmayan Antakya halkı onun hâkimiyetinden kurtulmaya çalıştı, ancak başarılı olamadı (Bahadır: 228).

12 Aralık 1084'de Kutalmışoğlu Süleymanşah Antakya'yı fethetti. Süleymanşah esirleri serbest bıraktı, halka iyi muamele etti ve askerlerine Hıristiyanların evlerine zorla girmemelerini ayrıca onların kızlarını evlilik yoluyla dahi almamalarını emretti. Süleymanşah Antakya'da Selçuklu hâkimiyetini sağladıktan sonra uyguladığı fetih politikası ile kısa zamanda Çukurova bölgesini de hâkimiyetine aldı. Ancak Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın kardeşi Tutuş'un Suriye'de kendi hâkimiyetini kurmak amacıyla başlattığı çalışmaları ve Antakya çevresine hâkim olma arzusuyla faaliyetleri Süleymanşah ile aralarının açılmasına neden oldu. Süleymanşah'ın, 1085'de Halep'i kuşatması üzerine Tutuş harekete geçti. Halep için iki Türk ordusunun birbiriyle yaptığı savaşta Süleymanşah yaşamını yitirdi. Kardeşi Tutuş'a bu savaşta yardım eden ve Halep'te de bir süre kalan Sultan

Melikşah 1086 yılının sonlarına doğru Antakya'ya girdi ve Yağısıyan'ı şehrin valiliğine atadı. Sultan Melikşah'ın 1092 yılında ölümünden sonra Tutuş, Halep Valisi Aksungur, Antakya Valisi Yağısıyan ve Urfa Valisi Bozan'a birer mektup göndererek kendisine tâbi olmalarını istedi. Tutuş'un bölgede güçlü bir konuma gelmesi nedeniyle Aksungur, Yağısıyan ve Bozan ona tâbi olmayı kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Antakya, Tutuş'un hâkimiyetine girmiş oldu (Sevim, 1989: 59–67; Bahadır: 233).

Tutuş'un Antakya hâkimiyeti Rey Savaşı'na kadar devam etti. Zira Büyük Selçuklu Sultanlığı için mücadele eden Berkyaruk'un savaş esnasında Sultan Melikşah'ın sancağını çekmesi ile Tutuş'un tarafında olan birçok emîr saf değiştirdi. Tutuş da böylece 1095'de yapılan bu savaşta yaşamını yitirdi. Tutuş'un oğullarından Melik Rıdvan babasının Rey'de öldüğü haberini alınca Halep'e çekilerek, Berkyaruk'un başında bulunduğu Büyük Selçuklu İmparatorluğuna tâbi bir şekilde Kuzey Suriye bölgesini yönetti. Rey Savaşı'ndan sağ salim kurtulmuş olan Antakya valisi Yağısıyan da Halep'e gelerek Rıdvan'ın hizmetine girdi. Böylece Yağısıyan'ın valiliği Haçlıların Antakya'yı istilasına kadar devam etti (Sevim: 73–87; Bahadır: 234).

2. PRİNKEPSLİĞİN KURULUŞUNDAN IV.BOHEMUND DÖNEMİNE KADAR ANTAKYA (1098–1201)

Avrupa'daki siyasal, sosyal ve ekonomik yapının bozulması, insanların açlık ve yoksulluk içerisinde olması, Kudüs'ün Müslümanlardan alınmak ve Anadolu'daki Türklerin hâkimiyet alanının daraltılmak istenmesi Haçlı Seferi düşüncesinin oluşmasına neden oldu. Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, 1089 yılında Papa II. Urbanus'un başkanlığında toplanan Melfi Konsiline elçiler göndermiş ve Avrupa ile uyumlu politikalar sergileyeceğini belirtmişti. 1095 yılındaki Piacenza Konsili'ne katılan Bizans elçileri, Türkler Anadolu'dan çıkarılmadıkça Hıristiyanlığın doğu sınırının güvencede olmayacağını söylemiş ve bunu sağlamak için de imparatorun hizmetinde Türklerle mücadelenin önemini anlatmış ve güç birliği teklifinde bulunmuşlardı. Tüm Hıristiyan âlemi üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Papa II.Urbanus için bu teklifi fırsat bilerek askerî bir harekât düzenlemek için

Hıristiyanlara Haçlı Seferi çağrısında bulundu. Kilise bu düşüncelerini dini bir boyuta taşıyarak hem daha çok Hıristiyan'ın çağrıya katılmasını sağladı hem de asıl amacını gizledi (Demirkent, 1998: 1–14).

Öncü Haçlı ordusu keşiş Pierre I'Ermitte komutasında 1096 Ağustosunda Anadolu'ya geçtiler ancak İznik'e yönelip Drakon Vadisi'ne girdiklerinde Türklerin baskınına uğradılar. Haçlı öncü kuvvetleri Türkler karşısında bir başarı gösteremeyerek geri çekildiler. Olup biteni Bizans İmparatoru öğrenince Haçlıları toplamak için savaşçılarla dolu birkaç gemiyi bu bölgeye gönderdi. Gemilerin geldiğini gören Türkler, Haçlıları kuşatmaktan vazgeçerek İznik'e doğru çekildiler. Canlarını kurtarabilen Haçlı askerleri İstanbul'a getirilerek silahları ellerinden alındı ve ana Haçlı ordusunu beklemeye başladılar. Böylece Pierre I'Ermitte'in öncü Haçlı Seferi son bulmuş oldu (Demirkent, 1997: 17–18; 1996: 22–23; Altan, 2001: 571).

I'Ermitte'nin Haçlı yürüyüşünün başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, ana Haçlı ordusu Avrupa'dan yola koyularak 1096 Sonbaharında İstanbul'a vardı. 6 Mayıs günü İznik önlerine geldiler Malatya kuşatmasında olan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1092–1107) kuşatmayı kaldırıp birliklerinin bir kısmını İznik'e gönderdi. Yapılan mücadeleler sonucunda sayıca Türk kuvvetlerinden fazla olan Haçlılar 18 Haziran gecesini (Demirkent, 1997: 33) şehri ele geçirdi. Haçlılar 3 Temmuz'da tekrar yürüyüşe geçti. Anadolu'da ilerlemeye başlayan Haçlılara karşı yapılacak bir meydan savaşını kazanamayacağını anlayan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan yol üzerindeki her şeyi yaktı, yıktı ve su kaynaklarını da tahrip etti. Geçtikleri bölgelerde yiyecek ve içecek sıkıntısı çeken Haçlılar ancak Ağustos ortalarında Konya'ya varabildi. Haçlılar daha sonra Ereğli'ye doğru yola koyuldular burada iki kola ayrıldılar. Haçlı reislerinden Bohemund'un yeğeni Tankred ile Godefroi'nin kardeşi Baudouin kumandasında ana ordudan ayrılan iki grup, Gülek Boğazını geçip Ermenilerin teşvikiyle Çukurova'ya gitti. Niyetleri burada Türklerin elinde bulunan şehirleri zapt etmek olan bu iki grup bu emellerinde de kısmen başarılı oldu zira Tarsus, Misis ve Adana'daki Türk birliklerini geri çekilmeye mecbur ettiler (Demirkent, 1996: 32). Haçlı Ana ordusu ise Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan, Danişmendli Beyi Gümüştekin ve Kayseri Emîri Hasan'ın birleşik ordusuna karşı savaştılar. Gülek Boğazından Antakya'ya daha erken varabileceksen yol üzerinde muhtemel I. Kılıç Arslan tehlikesi nedeniyle Maraş üzerinden

Antakya'ya geçerek yola devam etmenin kendileri için daha iyi olacağını düşündüler çünkü bu bölgede Ermenilerin kendilerine yardım edeceklerini biliyorlardı. Zira Ermeniler kendilerini anayurtlarından süren Bizans İmparatorluğundan nefret ediyordu. (Demirkent, 1997: 37; 1996: 31; Runciman, 2008: I, 46; *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi*, 2003: 9 vd.)

1097 yılı Eylül ayı sonlarında Kayseri'ye ulaşan Haçlılar daha sonra Maraş sınırına girerek bugünkü Yeşilkent (Yalak) Kasabası'ndan Göksun'a doğru ilerledi. Burada üç gün dinlenen Haçlı ordusu daha sonra Maraş'a doğru hareket etti. Sarp dağlar nedeniyle zorluklar yaşayan Haçlılar Maraş'a varınca rahatladılar. Buradan 15 Ekim 1097'de hareket eden Haçlılar, Maraş Türkoğlu-Nurdağı-İslâhiye-Hassa ve Kırıkhan istikametindeki Amik çukurunu takip ederek ilerledi ve 17 Ekim'de Demirköprü'ye oradan da 20 Ekim'de Antakya'ya vardı. Urfa'daki Ermenilerin daveti ile daha önceden ana ordudan ayrılan Haçlı kontu Baudouin de Urfa'ya geçti ve burada 10 Mart 1098'de Urfa Haçlı Kontluğunu kurdu. (Demirkent, 1997: 36–39; 1996: 32; Gökhan ve Kaya, 2008: 69; 2008: 111–112).

Antakya, Vali Yağısıyan tarafından yönetiliyordu. Haçlıların Antakya'yı kuşatmalarıyla birlikte, Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk (1092–1104), Musul Valisi Kürboğa'nın idare ettiği büyük bir orduyu, Mayıs 1098'te Antakya'ya yardım için görevlendirdi. Ancak Kürboğa'nın, yolu üzerindeki Urfa'yı Haçlılardan geri almak gayesiyle kuşatması ve üç haftalık bir zamanı burada boşuna harcaması ile Antakya'ya gidecek olan yardım gecikti (Demirkent, 1997: 41).

Kürboğa Urfa önlerinde iken Haçlı liderlerinden Bohemund, Antakya surlarını koruyan “İki Kız Kardeş” isimli kuleyi savunmakla görevli Ermeni dönmesi olan Firuz isimli bir kumandanla gizlice anlaştı. Bu ihanet anlaşması ile kuleden tırmanan askerler ana kapıyı açarak bütün Haçlı ordusunun 3 Haziran 1098'de Antakya'ya girmesini sağladı (Asbridge, 2000: 15; Bahadır: 241). Haçlılar şehirdeki tüm Müslümanları katletti ve şehri de yağmaladı Yağısıyan ise kaçmaya çalışırken atından düşerek yaralandı, Ermeniler Yağısıyan'ı yakalayıp kesik başını Bohemund'a götürdüler. Böylece Haçlılar, askerî gücünü kaybetmiş olan Bizans'a üstünlük sağlama, İstanbul Kilisesi'ne boyun eğdirme ve Anadolu'daki Türkleri bertaraf ederek bu bölgelere hâkim olma gayesinin ilk girişimini de gerçekleştirmiş

oluyordu (Demirkent: 38 vd.; Küçüksipahioğlu, 2007: 1; Runciman: I, 177vd.; Durmaz, 2004: 80).

Kürboğa 7 Haziran 1098 günü (Demirkent: 42) Haçlıların eline geçtikten sonra Antakya önlerine geldi ve kaleyi kuşattı. Bu tarihten sonra Haçlılar için zor günler başladı; açlık ve sefalet Haçlıları hayatından bezdirdi, hatta bazı Haçlı askerleri şehirden kaçmanın yollarını aramaya başladı. Bu durumu gören Haçlı liderleri 28 Haziran'da şehrin kapılarını açarak, Kürboğa'ya saldırdı. Ancak şehri kuşatan Kürboğa'nın idaresindeki orduda birlik beraberlik yoktu. Zira Halep Meliki Rıdvan söz verdiği halde hala gelmemişti. Ayrıca orduda bulunan Rıdvan'ın kardeşi aynı zamanda da Dımaşk hâkimi Dukak, Fatımilerin Dımaşk'a saldırmasından endişe duyduğu için bir an önce geri dönmek istemekteydi. Bundan başka Kürboğa'nın Haçlılar ile ovada karşılaşmak istemesinin çok yanlış olduğunu ve kuşatmanın devam etmesi ile Haçlıları daha kolay bertaraf edebileceklerini söyleyen beyleri Kürboğa'nın dinlememesi neticesinde, birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyulan bu esnada, Kürboğa'nın idaresindeki beylerin çoğu kendi birliklerini alarak orduyu terk etmişti. Otoritesini sağlayamayan Kürboğa, yanındaki askerleriyle birlikte Haçlılara karşı savaşa devam ettiyse de bir başarı sağlayamadı ve kuşatma esnasında Yağısıyan'ın oğlu Şemsüdevle'den alıp, Ahmed b. Mervân'a verdiği iç kale de Haçlılara teslim edildi. (Demirkent: 44 vd.; Sevim, 1989: 105 vd.; Runciman: I, 177 vd.)

Bohemund, diğer Haçlı liderleriyle daha önceden anlaşmış ve şehri kim önce ele geçirirse idaresinin o kişiye ait olacağı hususunda fikir birliğine varılmıştı. Oysa İstanbul'da tüm Haçlı liderleri imparator I. Aleksios Komnenos'a, Anadolu'da ve Ortadoğu'da istila edecekleri yerleri Bizans İmparatorluğuna teslim edeceklerine dair söz vermişlerdi. Ancak Bohemund, imparatorun sefere katılmadığını bahane ederek Antakya'nın Bizans imparatorunun vekiline teslim edilmemesini savundu. Haçlı reislerinden olan Toulouse kontu Raymond de St. Gilles, Bohemund'un bu görüşüne karşı çıktı ve bu sebeple şehir ele geçirildikten sonra bir süre Antakya hâkimiyeti hususunda belirsizlik devam etti.

Haçlılar, bu tartışmalar yaşanırken sonbahara kadar Antakya'da kalmaya karar verdiler. Ancak Haçlı askerlerin Kudüs'e hareket için istekli davranmaları sonucunda

Raymond'un komutasındaki Haçlı ordusu Ocak 1099'da Kudüs'e doğru yola çıktı. Haçlı Seferi öncesi Toronto hâkimi olan Bohemund ise Antakya'da kurulan Haçlı Prinkepliği'nin ilk hâkimi oldu (Demirkent: 47 vd.; Ersan, 2000: 36).

Raymond'un komutasında ilerleyen Haçlı ordusu, Fâtımîlerin elindeki Kudüs'ü 7 Haziran 1099'da kuşattı ve 15 Temmuz 1099'da ele geçirdi. Haçlılar tıpkı Antakya'da yaptıkları gibi Kudüs'te de büyük bir katliam yaparak, bütün Müslümanları ve onlara yardım ettikleri bahanesiyle de Mûsevileri öldürdüler. Kudüs'ün yönetimi, Loren Dükü olan Godefroi de Bouillon'a verildi (Demirkent: 50–59).

Bohemund idaresindeki Antakya'nın Bizans'a teslim edilmemesi, İmparator I.Aleksios'un, daha sonra oğlu II. Ioannes Komnenos'un (1118–1143) ve torunu I.Manuel Komnenos'un (1143–1180) hâkimiyetleri boyunca Bizans İmparatorlarının Antakya'ya yeniden hâkim olma mücadelesi vermelerine neden oldu. Durum böyle olunca Bohemund da mücadelesini sadece Müslümanlara karşı değil aynı zamanda Bizans'a karşı da sürdürmek zorunda kaldı (Bailly, 1974: II, 327).

Bohemund Antakya hâkimiyetini iyice sağlamlaştırmışken, 1100 yılında Dânişmendli Beyi Gümüştengin (1085–1104) Malatya üzerine yürüdü. Malatya hâkimi Ermeni Gabriel ise Antakya Haçlı Prinkepsi Bohemund'tan yardım istedi. Yardım için yola çıkan Bohemund Aksu Vadisi'nde Gümüştengin tarafından yakalandı ve Niksar'da hapsedildi (Ebû'l-Ferec, 1999: II, 342–343; Demirkent, 1990: I, 68–69; Yewdale, 1917: 92–94). Bohemund'un üç yıl süren hapis hayatı esnasında Antakya'yı, Urfa Kontu Baudouin de Boulogne'nin kuzeni Baudouin de Bourg yönetti. Fakat Kudüs Kralı Godefroi de Bouillon'un 18 Temmuz 1100'de ölümüyle, Urfa Kontu Baudouin de Boulogne Kudüs kralı olunca, Ekim 1100'de yeğeni Boudouin de Bourg da Urfa Kontluğunun başına geçti (Demirkent, 1990: I, 69–72).

Kudüs Kralı Baudouin de Boulogne Bohemund'un yeğeni Tankred'i Antakya Prinkepsi olarak görevlendirdi. Bohemund'un esarete olmasını fırsat bilen Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1092–1107) Antakya'yı Haçlılardan kurtarmak için bir sefer düzenledi. Ancak Gümüştengin'in Bohemund'u serbest bırakması ile seferi yarıda bırakmak zorunda kaldı. Gümüştengin'e çok öfkelenen I.Kılıç Arslan, Maraş

yakınlarında Gümüştegin'in ordusu ile savaştı ve Danişmendli beyini mağlup etti (Demirkent, 1996: 50–52; Turan, 1971: 106–107). Esareten kurtulduktan sonra Antakya'ya gelen Bohemund tekrar Antakya Prinkepsi oldu.

Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni yeniden elde eden Bohemund Halep çevresine saldırılarda bulunarak Müslüman halkı büyük zarara uğrattı. 1104 yılında Maraş ve Elbistan Haçlıların eline geçti (Demirkent, 1990: I, 86 vd.; 1997: 83 vd.; Runciman: II, 32-33; Gökhan ve Kaya, 2008: 114). Bohemund aynı yıl içerisinde Urfa kontu II.Baudouin de Bourg ile anlaşıp Harran'ı işgal etmeye karar verdi. Ancak 7 Mayıs 1104'te Harran Savaşında Mardin hâkimi Artukoğlu Sökmen ile Musul Valisi Çökürmüş'ün kuvvetlerine karşı Haçlı ordusu ağır bir yenilgi aldı. Bu savaş sonunda II. Baudouin de Bourg ve yeğeni Joscelin de Courtenay esir düştü (Demirkent, 1990: I, 87 vd). Urfa kontunun bu esareti sonrası Bohemund'un yeğeni Tankred Urfa kontu oldu (Mateos, 2000: 234 ; Demirkent, 1990: I, 99 vd.; Runciman: II, 92-96; Gökhan ve Kaya: 114).

Harran yenilgisinden sonra hem Türklerin artan baskıları hem de Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos'un, Tarsus, Adana ve Misis bölgelerini ele geçirmesi ile zor durumda kalan Bohemund, Avrupa'dan yardım istemeye karar verdi. Antakya'yı, Urfa'dan çağırdığı yeğeni Tankred'e teslim ederek topladığı kuvvetlerle geri dönmek üzere Avrupa'ya doğru yola çıktı (Demirkent, 1990: I, 105; Demirkent, 1997: 84).

Bohemund 1105 yılı başında Avrupa'ya ulaştı. Topladığı kuvvetle Doğu'ya gitmek yerine Ekim 1107'de Bizans toprağı olan Draç şehrine saldırdı (İbnü'l-Esîr, 1987: X, 341–342; Runciman: II, 40–42; Demirkent, 1996: 53). Asıl niyetinin Doğu'ya gitmek değil Bizans imparatorundan intikam almak olduğu da böylece ortaya çıktı. Ancak bu intikam girişiminde başarılı olamadı; zira İmparator I.Aleksios Komnenos da Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Aslan'dan yardım alarak ordusunu kuvvetlendirmişti ve Bohemund'un saldırısı karşısında iyi bir direniş gösterdi. Savaş sonrası imzalanan Devol Antlaşması ile Bohemund, Bizans imparatoruna tâbi olmayı kabul etti ayrıca Antakya'da Bizans İmparatorununun hâkimiyetini tanıyacağına dair de yemin etti. (Komnena, 1996: 419–439; Runciman: II, 41–42; Demirkent, 1997: 85).

Fakat bu anlaşmadan sonra İtalya'ya giden Bohemund bir daha Antakya'ya dönmedi ve Mart 1111'de öldü.

Bohemund'un ayrılmasından sonra Antakya Prinkepsliğinin başına getirilen Tankred, Antakya'nın idaresini ikinci defa üstlendi. İlk olarak dayısı Bohemund Dânişmendlilere esir düştüğünde Antakya Prinkepsi olmuştu. İlk hâkimiyet döneminde içte otoriteyi sağlamaya çalışırken dışta da topraklarını genişletmek için mücadele vermişti. O yıllarda Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki güçlerini sağlamlaştırılmaları, Bizans'ın Antakya'ya müdahalesini zorlaştırdı. Bu durumdan yararlanan Tankred de harekete geçerek Bizanslıların üç yıl önce geri aldığı Adana, Tarsus ve Misis'i, daha sonra da Ceneviz donanmasının yardımı ile Lâzikîye liman şehrini ele geçirdi (Runciman: II, 27 vd.). 1103 yılında Bohemund'un esaretten kurtulması üzerine Tankred, Antakya'nın idaresini ona devretti. Ancak bir yıl sonra Avrupa'ya yardım toplamak için gidip geri dönmeyen Bohemund'un bıraktığı Antakya'nın idaresini ikinci kez üstlendi. 1105'de Halep Melîki Rıdvan ile yaptığı mücadeleyi kazanan Tankred, Artah¹'ı ele geçirerek Rıdvan'ı haraç ödemeye mecbur bıraktı. 1106'da Efâmiye² ve Kefertâb'ı³ Müslümanlardan aldı (Runciman: II, 42–44).

Baudouin de Bourg esaretten dönünce Tankred Urfa'yı ona teslim etmek istemedi. Bunun üzerine Urfa'ya yeniden hâkim olmak isteyen Baudouin Tankred'e karşı savaş açınca Urfa ve Antakya Haçlıları arasına anlaşmazlık girdi ve bu durum Urfa Haçlı Kontluğu'nun yıkılışına kadar devam etti (Demirkent, 1990: I, 119 vd.).

Birkaç yıl sonra Musul Valisi Çavlı ve Halep Melîki Rıdvan arasında yaşanan anlaşmazlık sebebiyle Rıdvan, Antakya Prinkepsi Tankred'den destek istedi, Urfa kontu Baudouin ise Tankred ile arasının açık olması sebebiyle Çavlı'ya destek verdi. Tell-Bâşir⁴ yakınlarında yapılan savaşta, Tankred ve Rıdvan'ın ordusu galip geldi (Demirkent, 1990: I, 119 vd.). Bu dönemde iki Haçlı Devleti'nin arasındaki bu anlaşmazlık, Müslüman-Haçlı ittifakının bir örneği oldu. Topraklarını genişletmeye

---

¹ Halep ile Antakya arasında bir kale ve şehirdir. Günümüzde Reyhanlı ilçesi Artah yerleşimi üzerine kurulmuştur. Bkz Canbolat, *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, s. 85-86.

² Suriye'de Hims'a bağlı bir yerdir. Famiye şeklinde de söylenir. Bkz. Küçüksipahioğlu; *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, s. 95.

³ Halep ve Maarra arasında bir yerdir. Bkz. Küçüksipahioğlu; *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, s. 49.

⁴ Harita üzerinde Gaziantep'in yaklaşık 25 km güneybatısında tarihi bir yer.

devam eden Tankred, 1109 yılında Toroslar'dan el-Cezire'ye ve orta Suriye'ye kadar uzanan geniş bir sahanın hâkimi oldu (Runciman: II, 44 vd.).

1110 yılına gelindiğinde Mevdûd büyük bir ordu ile Urfa'yı kuşattı (Demirkent, 1990: I, 129 vd.; Runciman: II, 94 vd.). Bu durumdan cesaret alan Halep Melîki Rıdvan ise eski müttefiki olan Tankred'in topraklarına akınlarda bulundu. Bunun üzerine Tankred, harekete geçip Rıdvan'a karşı savaştığı gibi 1111'de Halep yakınlarındaki Asârib'i⁵ de kuşattı ve ele geçirdi. Rıdvan barış istemek zorunda kaldı. Tankred, o yılki hasatla beraber on adet at ve yirmi bin altının kendisine verilmesi şartıyla barışı kabul etti (Dokdemir, 1998: 12; Özeydin, 1990: 109).

Yapılan bu anlaşmadan sonra Tankred, 1112 yılında Keysûn⁶ Ermeni hâkimi Gog-Vasil'in ölümünden yararlanarak onun idaresinde bulunan toprakları ele geçirmek istedi ancak aniden hastalandı. Tankred, Antakya hâkimiyetini yeğeni Roger de Salerne'ye bırakırken ondan Bohemund'un oğlu geldiğinde tahtı ona devredeceğine dair yemin de aldı ve 12 Aralık 1112'de öldü (Demirkent: I, 153; Runciman: II, 103; Ersan, 2007: 79)

Tankred öldükten sonra, Antakya Prinkepsliği'ne getirilmesi gereken asıl vâris Bohemund'un oğlu idi. Fakat yaşı çok küçük olduğundan tahta geçemedi ve Tankred'in yeğeni Roger de Salerne Antakya Prinkepsi oldu (İbnü'l-Esîr, 1987: X, 394; Mateos: 249; Runciman: II, 104; Demirkent: I, 153; Dokdemir, 1998: 16–17). Roger hâkimiyeti eline aldıktan bir süre sonra Porsuk idaresindeki Selçuklu ordusunu 14 Eylül 1115'de mağlup etti (Runciman: II, 107 vd.; Dokdemir: 35 vd.). Bu zaferinden sonra Şeyzer⁷ Emîrliğine bağlı Kefertâb'ı işgal eden Roger 1118 yılında Halep bölgesinde Balatunus'u, ardından Azâz⁸'ı ve 1119'da da Bîzâa'yı⁹ ele geçirerek Halep'in kuzeyini kontrolü altına aldı. Aynı yıl Markab¹⁰ kalesini zapt etti ve böylece güneyi de tahkim etmiş oldu (Runciman: II, 111; Dokdemir: 29–37).

⁵ Harita üzerinde Harim ile Halep arasında, Halep'in yaklaşık 40 km batısında bir yer.

⁶ Harita üzerinde Besni'nin yaklaşık 20 km güneyinde bugünkü Çakırlıhöyük yakınlarında bir yer.

⁷ Harita üzerinde Kefertâb'ın yaklaşık 25 km güneyinde Cebele'nin yaklaşık 70 km doğusunda bir bölge

⁸ Harita üzerinde Kilis'in yaklaşık 20 km güneyinde bir yer.

⁹ Harita üzerinde Halep'in yaklaşık 50 km kuzeydoğusunda bir bölge.

¹⁰ Lâzikîye ile Antartus arasında deniz kenarında bir kale. Bkz. I. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, II, s.103.

Roger'in Halep bölgesinin büyük bir kısmını kontrol altına alması ile Mardin Artuklu Beyi I. İlgazi (1108–1122) harekete geçerek, Haziran 1119'da Dımaşk Atabegi Tuğtekin ile anlaştı ve Antakya üzerine yürüdü. Roger bunun üzerine derhal Kudüs Kralı II. Baudouin'den yardım talebinde bulundu. II.Baudouin, Roger'e kendisi gelinceye kadar bir harekette bulunmamasını telkin etti; ancak bunu önemsemeyen Roger ordusu ile birlikte şehirden ayrıldı (Runciman: II, 122 vd.; Demirkent, 1997: 87; Turan, 1971: 162; Usta, 2008: 110-111; Dokdemir: 40-49).

Savaşı kendi topraklarında istemeyen Roger, Mardin hâkimi Artuklubeyi I.İlgazi'nin üzerine gitmek için yola çıkarken ona bir mektup gönderdi. Mektupta; "Bizim yanımıza gelmeye zahmet etme, biz senin yanına ulaşmak üzereyiz" diyordu. Bu mektubu alan İlgazi, harekete geçerek 27 Haziran 1119 gecesi Roger'in karargâhını kuşattı. Haçlılar sabah kalkıp da etraflarının kuşatılmış olduğunu görünce saldırıya geçtiler. Haçlı ordusundan sadece yüz kadar asker kuşatmayı yararak kaçmayı başardı. Geriye kalan Antakya Haçlı ordusu kılıçtan geçirildi. Roger de Salerne de ölümler arasında bulunuyordu. Haçlılar bu savaşa "Kanlı Meydan" savaşı adını verdiler (Runciman: II, 122 vd.; Demirkent: 87; Turan, 1971: 162; Usta, 2008: 110-111; Dokdemir: 40-49).

Kanlı Meydan Savaşında Roger'in ölmesiyle, Kudüs Kralı II. Baudouin, Antakya'ya gelerek yönetimi devraldı ve idareciler atadı. Bohemund'un oğlu II.Bohemund Antakya'ya gelene kadar şehir Kudüs kralı adına Patrik Bernhard tarafından yönetildi. Antakya Prinkepsliği 1126'da II. Bohemund'a teslim edildi (Carnotensis, 2009: 278; Runciman: II, 144–145; Demirkent, 1994: II, 75–76; Dokdemir: 59–60).

II. Bohemund prinkeps olduktan sonra Haçlıların zaman içinde kaybettiği toprakları geri almak istiyordu. Prinkepsliğin idaresinden çıkmış olan Kefertâb'ı topraklarına katmayı başardı. Ancak Azâz şehri, Urfa Haçlı Kontluğu ile Antakya Haçlı Prinkepsliği arasında soruna neden oldu. Urfa Kontu I. Joscelin (1119–1131) Azâz şehrini Antakya prinkepsine vermek istemiyordu. II. Bohemund ise bu şehri almak için I. Joscelin ile mücadeleye girdi. Ancak savaşla neticelenen bu durum Kudüs Kralı II. Baudouin'in müdahalesi ile son buldu. 1128'de Azâz şehri II.Bohemund'a verildi (Demirkent: II, 79–80; Runciman: II, 148–149; Usta: 125).

Azâz şehrini elde geçirmeyi başaran II. Bohemund daha sonra Kilikya Ermeni hâkimi I. Leon'un (1129–1137) idaresinde bulunan Anazarba¹¹ (Anavarza/Ayn Zarba) bölgesine saldırdı. Bunun üzerine, I. Leon, Danişmendli Beyi Emîr Gazi'den (1104–1134) yardım aldı. II. Bohemund pusuya düşürüldü, mağlup edildi ve öldürüldü (Runciman: II, 150–151; Turan: 170–171; Özonur, 2008: 14.).

Antakya, II. Bohemund'un 4 yıllık hâkimiyetinin ardından tekrar yöneticisiz kalınca II. Bohemund'un küçük kızı Constance, Prinkepsliğe aday gösterildi. Bu teklifi kabul etmeyen Kudüs Kralı II. Baudouin Antakya'ya geldi ancak kısa bir süre sonra burada öldü (Demirkent: II, 93 vd.; Runciman: II, 151-152; Özonur: 15).

Antakya Prinkepsi II. Bohemund'un ve Kral II. Baudouin'in art arda ölümleri sonrası Antakya prinkepsinin kim olacağı meselesi Kudüs'ün yeni Kralı Foulque tarafından çözüme kavuşturuldu. Foulque, Fransa'dan Raymond de Poitiers'i getirtti ve Constance ile evlendirdi. Böylece Raymond de Poitiers Antakya Prinkepsi oldu (Kinnamos: 2001, 15; Runciman: II, 163).

Raymond prinkeps olduktan bir süre sonra, Bizans İmparatoru II. Ioannes Komnenos'un (1118–1143) 1137'de Suriye seferine çıkmasıyla zor durumda kaldı çünkü imparatora karşı koyabilecek askerî güce sahip değildi. Vassallık yemini ederek Antakya'yı teslim razı oldu (Runciman: II, 174 vd.; Turan: 174). Bu gelişmelerden yaklaşık beş yıl sonra II. Ioannes Komnenos'un ikinci kez Antakya'ya sefer düzenlemesi Raymond'u yine zor duruma düşürdü. Tarsus yakınlarındaki karargâhında Antakya'ya saldırı için hazırlıklar yapan II. Komnenos, Nisan 1143'de hayatını kaybetti (Demirkent, 1997: 88-89; Runciman: II, 182 vd.; Turan: 176-177; Özonur: 16).

II. Komnenos'un ölmesi ile Antakya için Bizans tehlikesi bir süre de olsa geçti. Bu durum Raymond'u rahatlattı. Ancak Urfa'nın 1144'te Musul Atabeyi İmadeddin Zengî tarafından fethedilmesi Antakya Prinkepsi Raymond için kötü oldu. Çünkü Antakya için tampon bölge olan Urfa'nın düşmesi Doğudan gelebilecek saldırı

---

¹¹ Adana Kozan'ın güneyinde yer alan bir yerdir. Bugünkü adı Dilekkaya Kalesi'dir. Bkz. I. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, II, s.92.

tehdidini arttırmaktaydı. Nitekim Zengî'nin ölümünden sonra Halep'te babasının yerine geçen Nureddin Mahmud (1146–1174) Antakya'ya akınlar düzenleyip, Asi Nehri'nin doğusundaki bölgelerin tamamını ele geçirdi. Bu sebeple Antakya Haçlılarının Urfa'nın düşmesi üzerine yapılacak İkinci Haçlı Seferi'nden beklentileri büyüktü. Ancak Raymond'un tüm ısrarlarına rağmen İkinci Haçlı Seferi'nin başını çeken liderlerden Fransa Kralı VII. Louis, Nureddin ile mücadele için Haçlı kontları ile birlikte hareket etmeye ikna olmadı. Urfa Kontu II. Joscelin, Trablus Kontu II. Raymond, Fransa Kralının idaresindeki bu Haçlı seferinin geri kalan kısmına katılmadılar ve sefer başarısızlıkla sonuçlandı (Demirkent, 1997: 101–116; Runciman: II, 205–239; Küçüksipahioğlu: 134 vd.; Altan, 2003: 10 vd.).

İkinci Haçlı Seferi Haçlılar için hüsrana dönüştü. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud (1116–1156), Haçlıları 1147–1148 yılları arasında ağır bir yenilgiye uğrattı. Ardından Maraş'a sefer düzenledi ve burayı ele geçirdi. Bu gelişmeler üzerine Raymond, Selçuklular üzerine askerî harekâta hazırlandığı sırada I. Mesud'un anlaştığı Nureddin Mahmud, Antakya üzerine sefer düzenledi. Raymond her ne kadar Efâmiye yakınında Nureddin'i zor duruma düşürdüyse de Nureddin, Bagras¹² yakınlarındaki İnnib (İnab) Kalesi civarında Raymond'u mağlup etmeyi başardı ve Haçlı ordusu yok edildi. Raymond de Poitiers de ölenler arasında idi (Kinnamos: 93 vd.; Kesik, 2003: 107; Demirkent: 177; Runciman: II, 172 vd.)

Raymond ölünce, karısı Constance Antakya'nın nâibesi sıfatını aldı. Constance, İkinci Haçlı Seferiyle Doğuya geldikten sonra dönmeyen ve kimse tarafından tasvip edilmeyen kötü ahlaka ve şöhrete sahip bir şövalye olan Renaud de Chatillon ile evlendi (Kinnamos: 130–131; Küçüksipahioğlu: 148; Özönur: 18).

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (1143–1180) bu evlilikten memnun kalmasa da Bizans adına Kilikya Ermeni hâkimi II. Thoros üzerine bir sefer yapması halinde yeni prinkepsi tanıyacağını bildirdi. Bu tekliften memnun olan Renaud, İskenderun'a saldıran Ermeniler üzerine yürüdü ve onları bozguna uğrattı. Ancak I. Manuel Komnenos'un vaat ettiği parayı kendisine vermemesi üzerine, Renaud siyaset değiştirerek, II. Thoros ve kardeşleri ile barış yaptı (Cahen, 1940: 392–393).

---

¹² Antakya'ya 25 km uzaklıkta günümüzde Ötençay Köyü'nde bulunan onarım görmemiş tarihi bir kaledir.

Renaud, daha sonra da Bizans hâkimiyetinde olan Kıbrıs'a saldırdı. Kıbrıs'ta Haçlılar yine bir vahşet sergilediler ve adayı yağmaladılar, çoluk çocuk demeden birçok kimseyi katlettiler. Üç hafta süren bu katliamın ardından Bizans filosunun adaya yaklaştığı haberini alan Renaud ve beraberindekiler ganimetlerle doldurdukları gemiler ile geri döndüler. Kıbrıs'a yönelik saldırı sebebiyle Renaud'a çok öfkelenen I. Komnenos, hazırlık yaparak 1158'de Kilikya bölgesine saldırdı (Willermus Tyrensis, 2009: 112–113; Demirkent: 120; Runciman: II, 291 vd.).

Renaud, daha sonra Misis'de kurulmuş olan karargâhta İmparator I.Komnenos'un huzuruna çıktı ve ondan af diledi. I.Komnenos ise onu ancak hâkimiyetini tanması, Antakya'ya Lâtin patrik yerine Ortodoks bir patrik tayin etmesi ve ne zaman isterse asker temin etmesi şartı ile affedeceğini söyledi. Renaud bu şartları kabul ettikten sonra imparator görkemli bir karşılama töreni ile Antakya'ya girdi (Kinnamos: 134–136; Cahen: 402–404; Demirkent: 122–123; Kaşgarlı: 1990, 12 vd; Usta: 152; Özonur: 20).

Bizans imparatoru ile arasını düzelten Renaud de Chatillon, 1160 yılı sonlarına doğru Ravendan¹³ yakınlarında hayvanların otlatmakta olan Müslümanlara saldırarak pek çok sığır ve deveyi gasp etti. Bunu haber alan Halep Valisi Nureddin'in sütkardeşi Mecdeddin, Renaud'a dönüş yolunda pusu kurarak onu ve bütün maiyetini esir aldı (Tyrensis, 2009: 137–138; Runciman: II, 299; Holt, 1999: 35; Özonur: 21).

Renaud de Chatillon'un esir düşmesi üzerine Kudüs Kralı III. Baudouin, Antakya'ya III. Bohemund'u prinkeps olarak tayin etti. Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos bu gelişmeden hiç memnun kalmadı çünkü Antakya kendi hâkimiyeti altında idi ve Kudüs kralı şehir ve çevresinde tasarrufta bulunma hakkına sahip değildi (Cahen: 405; Runciman: II, 300).

Kudüs Kralı III. Baudouin'in 10 Şubat 1162'de ölümü sonrasında yerine kardeşi Yafa ve Asklan Kontu Amaury getirildi (Runciman: II, 302 vd.).

---

¹³ Güneydoğu Anadolu'da bir kaledir. Günümüzde Kilis'e bağlı Belenözü olarak adlandırılan bir köydür. Bkz. I. Demirkent, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendan" *Belleten*, LVI, S. 215, s. 371-389.

I.Amaury'nin (1162–1174), Mısır'a sefer düzenlediği esnada Nureddin Mahmud da Haçlıları Mısır'dan uzaklaştırmak için Antakya yakınlarındaki Harim'i kuşattı. Bunun üzerine Ermeniler ve Haçlı Kontları, Nureddin Mahmud'a karşı bir ittifak oluşturdular. Böylece Nureddin bu kuşatmadaki amacına da bir nevi ulaşmış oldu. Harim hâkimi Renaud de St. Valery, Antakya Prinkepsi III. Bohemund, Trablus Kontu III. Raymond, Urfa Kontu II. Joscelin ve Ermeni hâkimi II. Thoros'tan yardım istedi. Yardıma cevap veren kontlar Harim'e doğru yola çıktı bu durumdan haberdar olan Nureddin kuşatmayı kaldırıp geri çekiliyormuş gibi yaparak müttefik Haçlı ordusunu pusuya düşürdü. III. Bohemund, III. Raymond, II. Joscelin ve II. Thoros, Nureddin tarafından esir edilerek, Halep'e götürüldü (Kinamos: 157 vd.; Demirkent, 1997: 126-127; Runciman: II, 308; Şeşen, 2000: 33 vd.). Nureddin Mahmud Bizans İmparatorluğu ile savaşmaktan çekindiği için Antakya üzerine yürümediği gibi kurtuluş parasının ödenmesi kaydı ile III. Bohemund'u da serbest bıraktı (Runciman: II, 309.).

III. Bohemund, esaretten kurtulduktan sonra 1177'de Harim'i kuşattı, ancak Nureddin'in ölümünden sonra onun yerini alan Selâhaddin Eyyûbî'nin üzerine doğru geldiğini haber alınca kuşatmayı kaldırdı (Runciman: II, 348; Şeşen,: 96 vd.; Özönur: 25). Kendisini Haçlılarla mücadeleye adayın Selâhaddin Eyyûbî, Mısır'dan Dicle kıyısına kadar uzanan hâkimiyeti ile Haçlıları çember içine aldı (Şeşen: 109–110; Demirkent: 135 vd.).

Selâhaddin, 1187'de Balian d'İbelin'in savunduğu Kudüs'ü kuşattı. 88 yıldır Haçlıların elinde olan Kudüs, Selâhaddin tarafından fethedildi (Demirkent, 1997: 145). Selâhaddin komutasındaki Müslümanların kazandığı bu başarı Avrupa'ya derinden sarstı. Avrupa'da yeni bir Haçlı seferi hazırlıkları başlatıldı. (Demirkent, 1997: 145; 1998: 547).

Haçlıların 88 yıl önce yaptığı vahşeti, zulmü Selâhaddin yapmadı ve kimseye zarar vermedi. Buradan ayrılan Hıristiyanlar Sûr, Trablus ve Antakya'ya göç ettiler (Runciman: II, 388-392; Demirkent: 145 vd.; Şeşen: 119 vd.; Holt: 1999, 59; Ostrogorsky: 1999, 376). Bundan sonra Selâhaddin sırasıyla, Cebele¹⁴, Lâzikîye ve

¹⁴ Harita üzerinde Lâzikîye'nin yaklaşık 25 km güneydoğusunda bir yer.

Sayhun'u¹⁵ ayrıca Derbsâk¹⁶ (Darb-ı Sâk) ve Bagras kalelerini fethetti, böylece Antakya yolu açılmış oldu (Şeşen: 135; Runciman: II, 394). Bagras Kalesi'ni Selâhaddin'in alması sonrası III. Bohemund, haber gönderip barış istedi. Yapılan antlaşmaya göre: III. Bohemund elindeki esirleri fidye talep etmeksizin serbest bırakacak, Selâhaddin'in hâkimiyeti altındaki topraklar üzerinde hiçbir hak iddia etmeyecek ve bu antlaşmaya bağlı kalacağına dair yemin edecekti. Antlaşma sonunda III.Bohemund'un hâkimiyet alanı iyice daraldı (Şeşen: 136 vd.; Runciman: II, 394).

Kudüs'ün düşmesi ve Antakya topraklarının büyük ölçüde kaybedilmesi Avrupa'daki Haçlıları tekrar harekete geçirdi. Üçüncü Haçlı Seferi düzenlendi (1189–1192). Yola çıkan Haçlılar 1191'de Akkâ önüne geldiler ve burayı ele geçirdiler. Böylece ismen de olsa Kudüs Krallığı devam ettirilmiş oldu "İkinci Krallık" adını verdikleri bu bölge iki yüzyıl Haçlı hâkimiyetinin başkenti ve idare merkezi oldu. (Demirkent: 157; Runciman, III, 46 vd.; Nomiku, 1997: 51 vd.). Selâhaddin Eyyûbî ve İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard arasında Üçüncü Haçlı Seferi sonrasında müzakereler başladı ve anlaşmaya varıldı. Anlaşma 3 yıl 8 ay yürürlükte kalacaktı. İki taraf da birbirlerinin hâkimiyet alanlarında silahsız ticaret yapabilecek ve ziyaret için dolaşabilecekti. Aslında bu anlaşma Selâhaddin'in yıllardan beri Haçlılara karşı kazandığı başarıların bir tasdiki niteliğindeydi (Nomiku: 51 vd.; Demirkent: 160-161; Şeşen, 2007: 15).

Bu gelişmelerle Antakya'daki hâkimiyeti iyice daralan III. Bohemund'un Kilikya Ermeni hâkimi II. Leon ile bir borç meselesi yüzünden arası açılmıştı. II.Leon'un yeğeni olan Bagras hâkimi Fouques de Bouillon III. Bohemund'a giderek II. Leon ile arasının bozulduğunu ve Bagras'ı kendisine teslim etmeye hazır olduğunu bildirdi. Bunun üzerine harekete geçen III.Bohemund kendisine hazırlanan hileden habersiz 1193 yılında Bagras Kalesine girer girmez esir edildi. II. Leon, III.Bohemund'a ancak Antakya'nın hâkimiyetinin kendisine verilmesi şartı ile serbest bırakılacağını söyledi. III. Bohemund bu şartı kabul etti, ancak Antakya'ya gelen Ermeniler halk tarafından hoş karşılanmadı ve şehirden ayrılmak zorunda

¹⁵ Harita üzerinde Lâzikiye'nin yaklaşık 25 km doğusunda bir yer.

¹⁶ Bugünkü Kırıkhan'ın kuzeyinde bulunan bir köydür. Terbizek olarak da anılmaktadır. Aynı zamanda Beyazıt-ı Bestami Hazretlerinin türbesinin bulunduğu yerdir. Bkz. İ. Gökhan, "XIII. Yüzyılda Maraş Şehri" s. 208.

kaldılar. Arabulucu Akkâ Kralı Henri de Champagne oldu (Demirkent: 163 vd.; Abulafia, 1999: 597).

II. Leon kardeşi III. Rupen'in kızı Alice'yi III. Bohemund'un oğlu Raymond'a verdi. Buna göre bu evlilikten erkek çocuk olursa II. Leon'un vârisi olacak, Raymond da babasının ölümünden sonra Antakya hâkimi olacaktı. Fakat Raymond kısa bir süre sonra öldü. Hamile karısı Alice de bir erkek çocuk doğurunca II. Leon bu durumdan hoşnut olup çocuğa kardeşi Rupen'in ismini verdi (Demirkent: 163 vd.; Runciman: III, 76 vd.). III.Bohemund ise Nisan 1201 yılında öldü (Demirkent: 166; Runciman: III, 87-88; Küçüksipahioğlu, 2002: 691-692). Yerine IV.Bohemund geçti.

BİRİNCİ BÖLÜM

IV. BOHEMUND'UN BİRİNCİ PRİNKEPSLİK DÖNEMİ (1201–1216)

1. BOHEMUND'UN PRİNKEPS OLMADAN ÖNCEKİ HAYATI

IV.Bohemund'un doğumu ve prinkeps olmadan önceki hayatı hakkında kaynaklarda bilgiye rastlayamadık. Ancak onun Antakya Prinkepsi olmadan önce III. Raymond'un 1187'de ölümü ile Trablus Haçlı Kontluğu'nun, Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin hâkimiyetine girmesi sonrasında babası tarafından Trablus Kontu olarak tayin edildiğini biliyoruz. Bu sebeple diyebiliriz ki IV. Bohemund Antakya Prinkepsi olmadan önce babasına bağlı Trablus Kontluğu'nun hâkimi idi. Antakya Prinkepsi olana kadar Trablus'ta yöneticilik deneyim ve tecrübesini kazandı (Runciman: III, 76).

2. KİLİKYA ERMENİ HÂKİMİ II. LEON İLE MÜCADELESİ

IV.Bohemund'un II. Leon ile Antakya için hâkimiyet mücadelesi III.Bohemund zamanında başlamıştı. II. Leon Kilikya Ermeni hâkimi olunca, Haçlılar ile işbirliği içersine girmiş, ancak Kilikya Ermeni topraklarını Antakya Haçlı Prinkepsliği aleyhine genişletme gayretinden de geri durmamıştı. II. Leon 1188 yılında Antakya Prinkepsi'nin karısı olan Sibylle'nin yeğenlerinden birisi ile evlenmiş ve kurulan akrabalık sebebiyle de III.Bohemund'un borç para isteğini karşılamıştı. Ancak III.Bohemund aldığı borcu geri ödemeyince II. Leon ile arası açıldı (Ersan, 1998: 88).

Yaşanan bu gelişmenin ardından Selâhaddin Eyyûbî 1191'de Templier Şövalyelerinin¹⁷ hâkimiyetinde bulunan Bagras Kalesi'ni ele geçirdi. Kaleyi yıkarak

---

¹⁷ 1118'de Kral II. Baodouin (1118–1131) tarafından verilen arazi üzerinde Templier Tarikatı kuruldu. Tarikatın temel görevi, sahilden Kudüs'e gelen yolu emniyet altına almak ve hacıların korunmasını sağlamaktı. Tarikata mensup kişiler bu şekilde günahlarından arındıklarını düşünüyorlardı. Bu tarikatın temel ihtiyaçlarını ise kral, asiller ve din adamları karşılamaktaydı. 1128 yılında Fransa'da toplanan Troyes Konsili'nde resmen bir tarikat olarak adlandırıldı ve teşkilat için bir yasa hazırlandı. Şövalyelerin sayısı bu dönemden sonra artmaya başladı. Kısa sürede hızla gelişen Templier Tarikatı başlangıçtaki amacı Kutsal Ülke'ye gelen hacıları korumak ve yolları emniyet altına almak olduğu halde daha sonra dini hizmetten ziyade krallık ordusunun önemli bir birliği hatta

buradan çekildi. Bu durum sonrası harekete geçen II. Leon, Bagras'ı işgal ederek kaleyi tekrar tamir ettirdi. III. Bohemund ise II. Leon'dan kalenin eski hâkimi olan Templier Şövalyelerine verilmesini istedi ancak bu isteği kabul görmeyince durumu Selâhaddin'e bildirdi. Böylece Kilikya Ermeni hâkimi ile Antakya Prinkepsi'nin arası iyice bozuldu. Bagras Kalesi kendisinde kalan II. Leon, Bagras'ın idaresini yeğeni Folques de Bouillon'u bıraktı (Runciman: III, 76 vd; Ersan, 2007: 152 vd; 1998: 89).

İbnü'l-Esîr (1987: XII, 23 vd.) Bagras Kalesinin muhasarası konusunda, Selâhaddin Eyyûbi'nin komutanları arasında görüş ayrılıkları yaşandığını, bir kısmının kaleyi kuşatmak yönünde, diğer bir kısmının ise kaleyi kuşatmanın Antakya'ya yakınlığı bakımından tehlikeli olacağı hususunda görüş bildirdiklerinden bahsetmektedir. Selâhaddin'in kuşatmayı gerçekleştirdiğini, kaleyi içindeki erzaklar ile ele geçirdikten sonra kaleyi tahrip ettiğini belirtmektedir. Ayrıca II. Leon'un ordusu ile buraya geldiğini ve kaleyi tekrar tamir ettirip eski haline getirdiğini kaydetmektedir.

Ebû'l-Ferec (1999: II, 457 vd) ise Selâhaddin'in Bagras Kalesine askerî birlik gönderip tahrip ettirdiğini ancak II. Leon'un Bagras üzerine yola çıktığı haberini aldıktan sonra ordusu ile birlikte bu bölgeden ayrıldığını belirtmektedir.

Bazı küçük değişiklikler olsa da iki kaynak birbirini teyit etmektedir. Ancak Süryânî kaynağı Ebû'l-Ferec'in ifade ettiği gibi sadece II. Leon'un Bagras'ı ele geçirmek amacıyla yola çıkması üzerine Selâhaddin bu bölgeyi terk etmemiştir. Selâhaddin'in bölgeyi terk edişinin asıl sebebi Akkâ'da Haçlılar ile mücadele etmek zorunda kalmasıdır.

Bagras Kalesi'ni ele geçiren II. Leon, kendisini Selâhaddin'e şikâyet eden III. Bohemund'a kızmıştı ve ondan intikam almak istiyordu. Bu amaçla Bagras'ı teslim ettiği yeğeni Folques de Bouillon ile bir anlaşma yaptı. Folques, III. Bohemund'a haber göndererek II. Leon ile arasının bozuk olduğunu ve bu nedenle de Bagras Kalesini kendisine teslim etmek istediğini bildirdi. Kendisine hazırlanan plandan habersiz olan III. Bohemund bu haberi alınca harekete geçti.

Müslümanlara karşı yapılan bütün savaşlara katılan ordu haline geldi. Detaylı bilgi için bkz: Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Bellekten*, 2002, S. 245, s.87-95

Karısını ve çocuğunu da yanına alıp hızla Bagras'a geldi. Ancak III. Bohemund kaleye girince II. Leon'un adamları onu yakaladı, karısını ve çocuğunu da esir aldı. II. Leon daha önce kardeşi III. Rupen'i esir ederek işkenceler yapan III. Bohemund'u zincire vurdurdu (Ebû'l-Ferec: II, 465 vd.; Runciman: III, 76; Ersan, 2007: 153; Özonur, 2008: 38).

II. Leon Antakya hâkimiyetinin kendisine verilmesi şartı ile III. Bohemund'u serbest bırakacağını söyledi. Bu şartlı talebi III. Bohemund kabul etti ama Antakya halkı Ermenileri şehirde görmek istemiyordu. Bu nedenle halk III. Bohemund dönene kadar oğlu Raymond'a sadakat yemininde bulundular. Raymond da kardeşi IV. Bohemund'a ve Akkâ Kralı Henri de Champagne'a haber gönderip Antakya'ya olası bir Ermeni tehlikesinden kurtarmaları için yardım istedi (Cahen: 582 vd; Runciman: III, 76 vd.; Ersan, 2007: Abulafia: 597 154; Özonur: 38).

Akkâ Kralı Henri de Champagne aracı sıfatı ile II. Leon'dan III. Bohemund'u serbest bırakmasını istedi. II. Leon III. Bohemund'u serbest bıraktı ve kardeşi III. Rupen'in kızı Alice'yi III. Bohemund'un büyük oğlu Raymond ile evlendirdi. Buna göre bu evlilikten bir erkek çocuk olursa II. Leon'un vârisi olacak, III. Bohemund ölünce de Raymond Antakya hâkimi olacaktı (Ebû'l-Ferec: II, 466; Simbat, t.y.: 66; Runciman: III, 78; Ersan, 2007: 154; Özonur: 39; Ersan, 1996: 140). Bu anlaşma sonrası III. Bohemund Antakya'ya döndü ancak kısa bir süre sonra oğlu öldü. Raymond öldüğünde karısı Alice hamile idi ve kocasının ölümünden sonra bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Halefi kalmadığı için bu duruma oldukça sevinen II. Leon bu çocuğa kardeşi Rupen'in adını verdi (Ersan, 2007: 155; Abulafia: 597; Özonur: 39).

Raymond'un ölümü sonrası III. Bohemund onun dul kalan karısı Alice'yi II. Leon'un yanına gönderdi. Bu sırada Germen imparatorun II. Leon'a gönderdiği krallık tacını takdim etmek üzere Çukurova'da bulunan Konrad, artık Germen İmparatoru'nun vassallarından olan Kilikya Ermeni Krallığı¹⁸ için Antakya tahtını sağlamlaştırmak istiyordu. II. Leon Antakya'ya gelerek III. Bohemund ve şehrin ileri gelenlerini topladı. Bunlara yeğeni Raymond-Rupen'i Antakya Prinkepsliği'nin

¹⁸ Ermeni hâkimi II. Leon, 6 Ocak 1198 tarihinde krallık tacı giymiştir. Bundan böyle Ermeni hâkimi "Kral", Kilikya Ermeni Prensiği de "Krallık" olarak adlandırılacaktır. Detaylı bilgi için bkz: Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara 2007, TTK Yayınları, s. 156 vd.

veliahdı olarak tanıyacaklarına dair yemin ettirdi. Ancak III. Bohemund'un oğlu Trablus kontu IV.Bohemund bu duruma itiraz etti. IV.Bohemund hukuki bilgiye sahip, ortaya çıkan olumsuz durumları kendi lehine çevirmekte usta bir gençti (Runciman: III, 87).

IV. Bohemund Antakya Prinkepsliği'ni kaybetmemek için müttefik bulmak durumundaydı. II. Leon'un Bagras'ı elinde bulundurmasını kabullenmeyen Templier şövalyeleri ile iyi ilişkiler kurarak onları kendi yanına almayı başardı. Templier şövalyelerinin anlaşamadığı Hospitalier şövalyeleri¹⁹ ise her ne kadar Templierlerin bulunduğu safta yer almak istemeseler de akıllı bir siyasetle onlar da yapılan bağışlar sayesinde kazanıldı. Pisalıları ve Cenevizlileri de ticarî imtiyazlarla safına katan IV.Bohemund iyice güçlendi. Ancak bunlardan ziyade özellikle Antakyalı Haçlıların Ermenileri sevmemesi ve onları bu şehirde görmek istememeleri IV.Bohemund'un işini kolaylaştıran en önemli etkendi (Ersan, 1998: 90; 2007: 157; Runciman: III, 86).

IV.Bohemund 1198'de Ermeni hâkimiyetine girmesini önlemek için şehre girdi ve babası III. Bohemund'u Antakya'dan çıkardı. Bu durum üzerine II. Leon, bağlılığını bildiren mektuplar yazarak papalığın desteğini sağladı. Onun böyle bir girişimde bulunması şüphesiz kendi çıkarları doğrultusunda Papalığın kararlar vermesini sağlamaktı. Nitekim IV.Bohemund, Antakya'ya gelip babasını şehirden çıkarmasına rağmen Papalığın duruma müdahale etmesi ile tekrar Trablus'a dönmek zorunda kaldı. III. Bohemund Antakya'ya tekrar girdi. Ancak aslında o da Antakya'nın Ermenilere kalmasını istememekteydi. Bu sebeple oğlu IV.Bohemund ile barıştı. Sonra da Antakya Kilisesi, şövalye tarikatlarını ve halkı arkasına aldı (Runciman: III, 87 vd).

---

¹⁹ Hospitalier Tarikatı 11. yüzyılda Kudüs'e gelen hasta ve fakir hacılara bakmak amacı ile tesis edilmiş bir hayır kuruluşudur. Kudüs'e ulaşan Hacı adayları genellikle seyahat paralarını tükettiklerinden şehirde bu kişilerin barınması için Lâtin Manastırı tarafından kurulan tarikat, hasta olsun veya olmasın muhtaç hacılara barınma imkânı sağlamış oluyordu. Bu tarikat daha sonra bağımsız hale geldi ve içerisinde görev yapan hacı sayısı da arttı. Doğrudan doğruya papa'ya itaatle mükellef idi. Din adamları gelirlerinin onda birini bu tarikata veriyordu. Ayrıca pek çok zengin de önemli ölçüde arazi bağışında bulunuyordu. Kudüs Kralı II. Baudouin (1118–1131) zamanında bu tarikat daha da gelişti. Hospitalier Tarikatının ilk üstadı olan Gerard'ın ölümünden sonra yerine geçen Raymond de Puy, tarikatın sadece hayır işleriyle değil aynı zamanda askerî konularla da ilgilenmesi gerektiğini düşündü. Böylece Hospitalier tarikatı Şövalye Tarikatına dönüştü. Hayır işlerine devam etmekle beraber Müslümanlara düşman bir ideoloji benimsediler. Detaylı bilgi için bkz: Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, 2002, S. 245, s.87–95

3. BOHEMUND'UN ANTAKYA PRİNKEPSİ OLMASI (1201)

III. Bohemund, Nisan 1201 tarihinde öldü. Trablus hâkimi IV.Bohemund, babasının ölüm haberini alınca hemen harekete geçti. Antakya'da babasının cenaze törenine yetişerek oradaki topluluğa seslendi ve kendisinin yasal vâris olduğunu kabul etmelerini istedi. Antakya halkı da Ermeni bir yöneticiden ziyade IV.Bohemund'un idaresini arzu ediyordu. IV. Bohemund'un Antakya Prinkepsliği için durumu, müttetikleri sayesinde daha da güçlendi. Zira Templierler onu desteklemekteydi. Her ne kadar Hospitalierler, Templierler ile rekabet halinde olsa da Trablus'un eski kontu III.Raymond zamanındaki borçlarını, IV.Bohemund'un bir anlaşmayla ortadan kaldırması ile Hospitalierler de onun safında yer aldı. Halep hâkimi ez-Zahir'de Kuzey Suriye bölgesinde güçlü bir Ermeni devletini istemediği için IV. Bohemund'a yardım sözü vermişti (Ebû'l-Ferec: II 498; Simbat, t.y.: 74; Cahen: 590 vd.; Runciman: III, 86 vd.; Marshall, 1992: 42; Wolf ve Hazard, 1969: II, 531-533; Hamilton, 1980: 217; Şeşen, 2007: 64 vd.; Usta: 221-223; Ersan, 2007: 157; Özönur: 40).

II. Leon ise III.Bohemund'un ölüm haberini geç öğrendi. Bu haberi alır almaz da yeğenin haklarını talep etmek için yeğeni Alice ve önceki yıllarda veliaht tayin edilmiş olan Raymond Rupen ile birlikte Antakya'ya hareket etti. Ancak Antakya'ya geldiğinde IV. Bohemund'un hiçbir direnişle karşılaşmadan Antakya prinkepslik makamına oturduğunu öğrendi. II. Leon'a karşı mücadeleyi göze alan IV.Bohemund ez-Zahir'e haber göndererek kendisine yardım etmesini istedi. Dımaşk'ta savaş halinde olmasına rağmen ez-Zahir 1201 Temmuzunda kuvvetlerini Antakya'ya ve Kilikya Ermeni topraklarına gönderdi. ez-Zahir'in Antakya'ya böyle bir yardım da bulunması II. Leon'u zor duruma düşürdü ve kuvvetlerini geri çekmek zorunda kaldı. Böylece IV.Bohemund Antakya Prinkepsi oldu. Daha önce Rupen adına yemin eden asillerden Sir Olivier Chambelan, Sir Roger du Mont, Sir Luard, Sir Thomas Mileh Lebru, Sir Bohemund Ler, Sir Giyom (Guillaume) de Lille (Lisle) şehirden ayrılarak II. Leon'un yanına gittiler ve onun hizmetine girdiler (Ebû'l-Ferec: II 498; Simbat, t.y.: 74; Cahen: 590 vd.; Runciman: III, 86 vd.; Marshall, 1992: 42; Wolf ve Hazard, 1969: II, 531-533; Hamilton, 1980: 217; Şeşen, 2007: 64 vd.; Usta: 221-223; Ersan, 2007: 157; Özönur: 40).

4. PRİNKEPS IV. BOHEMUND'UN KİLİKYA ERMENİ KRALI II.LEON İLE MÜCADELESİ

IV.Bohemund, 1201 yılında Templierlerin ve Hospitalierlerin yardımı ile Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni elde etti. Ancak bu durumu kabullenemeyen II. Leon yeğeni Raymond-Rupen'in Antakya üzerindeki haklarından vazgeçecek görünmüyordu. Veraset davası Kilikya Ermeni Kralı II. Leon için henüz bitmiş değildi. II. Leon 1202'de tekrar Antakya'ya saldırdı. Ancak Yafa hâkimi Aimery bu duruma müdahale ederek papaya, kardinal Sofredo'ya, Templierlere ve Hospitalierlere haber göndererek II. Leon'un saldırıyı durdurmasını ve ateşkesi kabul etmesini istediğini bildirdi. II. Leon bunun üzerine ateşkesi kabul etti. IV.Bohemund'un da etkisiyle II. Leon'un yeğenin hakları hususundaki istekleri reddedildi. II. Leon da bu duruma kızıp ateşkesi kaldırdı ve 11 Kasım 1203'de tekrar saldırıya geçti. Bagras Kalesi meselesinden dolayı Templier Şövalyeleri ile arası açık olan II. Leon, Hospitalier ile işbirliği halinde iken, Trablus kontu IV.Bohemund ise Halep Meliki el-Melikü'z-Zâhir'den ve Selçuklulardan yardım alabilecek durumda idi. ez-Zahir'in IV. Bohemund'a yardımı sayesinde II.Leon Aralık ayında Kilikya'ya dönmek zorunda kaldı.

Nitekim bu konuda İbn Vâsıl (1960: 154) Ermeni kralı II.Leon'un 1203 yılında Antakya'ya saldırdığını, Antakya Prinkepsinin bu saldırı karşısında zor duruma düşüp iç kaleye sığındığını ve elçileriyle ez-Zahir'e haber gönderdiğini, saldırının bir saat sürdüğünü, ez-Zahir'in de Halep'ten hareket ederek ordusu ile birlikte Antakya'ya yöneldiğini haber alan II. Leon'un ülkesine döndüğünü yazmaktadır.

Bu gelişmeler üzerine Papa İnnocentius, sorunların barış yolu ile çözümlenebilmesi için St. Praxed kardinali Soffredo ve St. Marcellus'dan Capuano adında iki din adamını ayrı ayrı bölgeye göndererek duruma müdahale etti (Ersan, 2007: 158; Wolf ve Hazard: II, 533;).

II. Leon saygılarını bildiren mektubunu bölgeye gelen vekiller ile papaya gönderirken IV.Bohemund vasallık hukukunu ilgilendiren bu duruma yani papanın müdahalesine karşı çıkıyordu. II.Leon 1203 yılında papaya gönderdiği mektupta, Ermeni Kilisesinin doğrudan doğruya Roma'nın kontrolüne alınmasını isteyerek

papalığın desteğini kazanmaya çalıştı. Gönderilen bu din adamlarından St. Praxed'in kardinali Soffredo Ermenilerin Roma'ya bağlılıklarını sağlamak için kişisel olarak II.Leon'a yakın duruyordu. Ancak Capuano ise IV. Bohemund'un yasal hakları doğrultusunda II. Leon'a saldırmasını destekliyordu. Bu nedenle de papalığın göndermiş olduğu bu din adamlarının yanlı tutumları sorunların barışçıl yollarla çözümünü engelledi (Cahen: 607; Usta: 221 vd; Ersan: 158; Wolf ve Hazard: II, 533).

Temsilcilerin raporlarını papaya göndermesi sonrası II. Leon, Peter Capuano'dan şikâyetçi olarak daha tarafsız din adamlarının görevlendirilmesi hususunda papaya bir mektup yolladı. Aslında II. Leon kendi yararına olmayacak hiçbir yaptırımı kabul etmek istemiyordu ve isteği de bunun göstergesi idi. Bu nedenle de kendi çıkarları doğrultusunda hareket edecek Soffredo gibi temsilciler istemiyordu. Papa da temsilcilerinin bu sorunu çözmeden bu bölgeden ayrılmalarından memnun olmadı (Cahen: 607).

Bu temsilciler sorunu halledemeyince II. Leon yeğenin hakkını güç kullanarak geri almak istedi. Bu arzusunu gerçekleştirmek amacı ile kendisine ittifaklar aramaya koyuldu ve bu hususta da zorlanmadı. Bagras Kalesinin Templier Şövalyelerine verilmemesi nedeniyle II. Leon ile arası açılan Templier Şövalyeleri IV.Bohemund'u desteklediler. Ancak onların rakipleri olan Hospitalierler II. Leon'un tarafına geçmekte hiç tereddüt etmediler (Usta, 2008: 221 vd; Ersan, 2007: 158).

II. Leon Antakya hâkimiyeti için hazırlıklarını sürdürürken, IV.Bohemund Antakya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Her ne kadar Antakya halkının desteğini sağlamış olsa da civardaki bölgelerde hâkimiyet ve iktidarı sınırlı idi. Nitekim 1204 yılında Trablus'ta, II. Leon'un desteğiyle Nephin hâkimi Renoart isyan etti. Renoart daha önce Trablus Baron Mahkemesine çağrılmış ve bir sebeple bir konudaki ihmalden dolayı kınama cezası almıştı. Ancak IV.Bohemund'dan izinsiz olarak Akkâr vârisesiyle evlenen Renoart, kardeşi Otto'nun ve IV.Bohemund'un otoriter eylemlerine karşı olan birçok feodal beyin de desteğini yanına almıştı. Bunlardan Raoul de Tibériade önemli feodal beylerin başında gelmekteydi. Bu feodal beyler de isyana katıldılar (Cahen: 609; Wolf ve Hazard: II, 534).

Çıkan isyan sebebiyle IV.Bohemund zor duruma düştü, Kıbrıs Kralı Amaury bu isyanda IV.Bohemund'a karşı Renoart'ı desteklemekteydi. Zira Amaury de Renoart'ı destekleyen diğer feodal beyler gibi IV. Bohemund'un Antakya ve Trablus'taki otoriter davranışlarından rahatsız oluyordu. Giderek IV.Bohemund'un Trablus hâkimiyeti açısından tehlikeli hale gelen Renoart'ın isyan sırasında IV.Bohemund bir gözünü ve üvey kardeşi Hugues'i kaybetti. 1 Nisan 1205'te Amaury'nin ölmesi ile yerine Renoart'a muhalif olan Jean d'Ibelin geçti ve isyancılara yapılan her türlü yardımı kesti. Desteksiz kalan Renoart'a karşı bu defa IV.Bohemund hücumu geçti. 1205'in sonlarına doğru Nephin ve Akkâr'ı ele geçirdi ve 1206 başlarında Antakya'ya döndü (Cahen, 1940: 609; Wolf ve Hazard: II, 534).

IV.Bohemund'un Trablus'ta olmasını ve bu isyanı bastırmakla uğraşmasını fırsat bilen ayrıca yeğeni Raymond-Rupen'in haklarını geri alma arzusunda olan II.Leon, Antakya topraklarına saldırdı. IV.Bohemund'un kaba ve çıkarıcı tavırlarından dolayı Haçlılar arasında pek de sevilmediğini bildiği için kimsenin ona yardımına geleceğini düşünmüyordu. Papa da bu meselede II.Leon'dan yana idi. Ancak her ne kadar Haçlılar IV.Bohemund'un yardımına gelmeseler de işler II.Leon'nun düşündüğü gibi de gelişmedi (Usta: 221 vd; Ersan, 2007: 158; Runciman: III, 120 vd).

IV.Bohemund Halep hâkimi el-Melikü'z-Zâhir'in yardımını temin etmeyi başardı. ez-Zâhir, Seyfeddin b. Candar ve Fariseddin Meymun el-Kâsrî idaresindeki kuvvetleri Antakya'ya yardım için gönderdi. Bu kuvvetlere Merc-i Dâbık'ta çok sayıda Türkmen de katıldı. II. Leon, planlarını bozmasından endişe ederek ez-Zâhir'e elçiler gönderip tarafsız kalmasını rica etti. Ancak bu isteği kabul edilmeyince savaş kaçınılmaz hale geldi (Ersan, 2007: 158; Şeşen, 2007: 64–65).

İbnü'l-Esîr (XII, 238–239) bu konuda Ermeni Kralı II. Leon'un Halep'e peş peşe baskınlar düzenleyerek halkın malını yağmaladığını, kadın ve çocuklarını esir ettiğini, bunun üzerine Halep Meliki ez-Zâhir'in asker toplayarak II. Leon'un üzerine yürüdüğünü ayrıca Ermenilerin elde ettikleri ganimetlerle ülkelerine döndüklerini kaydetmektedir.

İbn Kesîr (XII, 130) daha geniş bilgi vermemekle birlikte İbnü'l-Esîr'in yazdıklarını teyit ederek 1205 sonları 1206 başlarında Ermeni Kralı II.Leon'un Halep'e hücum ettiğini, birçok kişiyi öldürdüğünü ve bir kısmını da esir aldığını ayrıca halkın malını da yağmaladığını yazmaktadır. Bundan başka bu yağma hareketine karşı ez-Zâhir'in II. Leon üzerine yürüdüğünü bunun üzerine onun kaçtığını ayrıca yaptırmış olduğu kaleyi de yıktırıldığını zikretmektedir.

İbn Vâsıl (170–171) bu konuda 1205 sonları 1206 başlarında II. Leon'un Karasu civarında bulunan Türkmenlere saldırdığını, oradaki hiçbir malı olmayan âlimleri esir aldığını ayrıca orada bulunan hayvanları ile malları gasp ettiğini daha sonra buradan hareketle Derbsâk'a yöneldiğini ve buraları tahrip ettikten sonra şehrine geri döndüğünü yazmaktadır. İbn Vâsıl ayrıca II.Leon'un, ez-Zâhir'e elçiler göndererek aldığı yerlerin tamamını vermesini istediğini, bu durum üzerine ise ez-Zâhir'in Seyfeddin b. Fâhir'i barış için II.Leon'un yanına gönderdiğini, onun da barışı kabul edip esirleri serbest bıraktığını yazmaktadır. İbn Vâsıl bu konuda verdiği geniş bilgilere devam ederek, ez-Zâhir'in barış neticesinde II. Leon ile mücadele için topladığı Türkmenlere haber göndererek, onları istedikleri yerlere gitmeleri hususunda serbest bıraktığını, II.Leon'un da bu durumu öğrenmesi ile Hârim'e gittiğini ve sabah bir baskın ile buradaki askerlere saldırdığını, birçok askerin II.Leon tarafından öldürüldüğünü, ez-Zâhir'in ise bu gelişme karşısında Hârim'e gelerek Antakya Haçlı Prinkepsliği'nden 10.000 yaya ile anlaştığını ve II. Leon'un ülkesine saldırdığını onun ise haber göndererek esirleri teslim etmek ayrıca barış yapmak istediğini ez-Zâhir'in de bu barışa olumsuz cevap vererek esirleri teslim aldığını yazmaktadır.

Üç kaynağında belirttiği üzere II. Leon Halep kuvvetleri karşısında bir varlık gösteremediği için geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak İbnü'l-Esîr'in ifade ettiği gibi II. Leon Kilikya bölgesine topladığı ganimetlerle kaçamamıştır. Zira Antakya için bir başarı şansı kalmadığını gören ve zor durumda kalan II. Leon barış istemek zorunda kalmıştır. II. Leon, ez-Zâhir ve IV.Bohemund ile 8 yıllık saldırmazlık anlaşması yapmıştır. Barış süresince bir daha Antakya'ya saldırmayacağını söyleyen II. Leon 1206 senesinde Kilikya'ya dönmüştür (İbnü'l-Adîm: III, 155 vd.; Runciman: III, 120 vd.; Usta: 122-123; Ersan : 158; Şeşen : 64-65).

5. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ VE ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ

IV.Bohemund ile II. Leon arasındaki veraset mücadelesi devam ederken Avrupa’da önemli gelişmeler oldu. Kudüs’ün Müslümanların eline geçmesi üzerine Hıristiyanlar Papa III. Urban’ın teşvikiyle harekete geçerek Üçüncü Haçlı Seferi düzenledi. Bu sefere katılan Alman İmparator Friedrich Barbarossa yolda Silifke nehrinde yıkanmak isterken boğularak öldü. Fransa Kralı Philippe ve İngiltere Kralı I. Richard Suriye’ye vardığında Haçlıların iki seneden bu yana kuşatma altında tuttıkları Akka’yı ele geçirdiler. Buradan Kudüs için harekete geçen Haçlılar başarılı olamadılar ve Filistin bölgesi yine Selâhaddin Eyyûbî’nin elinde kaldı (Demirkent, 1997: 153–162; Altınay, 2007: 81–86)

Üçüncü Haçlı Seferindeki başarısızlıktan sonra Ortadoğu’daki Haçlıların bu bölgedeki varlıklarını sürdürebilmeleri için yeni bir sefere ihtiyaç duyuldu. Papa III.Innocentius, özellikle küçük derebeylerini ve kontları yapılacak olan bu sefere teşvik etti. Bu çağrı ile harekete geçen Haçlılar, 24 Haziran 1203’de İstanbul’a gelerek burayı kuşattı (Nikhetas, 2004: 35; Ostrogorsky, 1999: 382; Holt, 1999: 63–64; Nomiko, 1997: 53; Demirkent, Haçlılar: 538). Haçlılar tarafından kuşatılmayı beklemeyen İmparator III. Aleksios Angelos (1195–1203) mücadelenin şiddetlenmesi üzerine çareyi kaçmakta buldu. Bunun üzerine Bizanslılar zindanda bulunan kör imparator II. İsaakios Angelos’u ikinci defa (1203–1204) tahta geçirdiler (Akropolites, 2008: 21-22; Sakarya, 2004: 48–51; Özonur, 2008: 41; Ruelland, 2004: 83–84).

Haçlıları İstanbul’a saldırmaları yönünde teşvik eden aslında Venedikliler idi. Zira daha önce geniş ticari imtiyazlara sahip olan Venedikliler şimdi bu imtiyazlardan mahrum kalmıştı. Bu imtiyazlara yeniden ve daha geniş bir surette tekrar sahip olmak istiyorlardı. Haçlı liderlerinin de aynı çıkar duygularına sahip olmaları İstanbul’u yağmalamayı kolaylaştırdı. Haçlılar 13 Nisan 1204’te şehri ele geçirdiler. Amacı Ortadoğu’da Haçlılara yardım etmek olan Dördüncü Haçlı Seferi böylece amacından saptı. İstanbul, Haçlılar ve Venedikliler tarafından yağmalandı (İbnü’l-Esîr: XII, 158-159; Nikhetas: 139-144; Runciman: III, 108 vd.; Özonur: 42).

Dördüncü Haçlı Seferi ile Lâtinlerce işgal edilen Bizans İmparatorluğu’nun zor duruma düşmesi Antakya’nın Bizans tehdidinden uzaklaşması anlamına geliyordu.

Zira Birinci Haçlı Seferi'nin ardından Haçlı liderleri, edilen vasallık yeminine rağmen şehri Bizans'a teslim etmemiş ve Bizans'ın hâkim olduğu toprakları kendilerine hedef seçmişlerdi. Bu durum Bizans ile aralarındaki mücadelenin başlangıcını oluşturdu. Antakya'nın kendilerine teslim edilmesi konusunda çok çaba harcayan ancak bunda başarılı olamayan Bizans imparatorları en azından Antakya hâkimlerinin kendilerine boyun eğmesi ve kendilerine tabi olmalarını sağlamaya yönelik politikalar izlemiş ve bu yönde de Antakya üzerine birçok sefer düzenlemişlerdi.

Her ne kadar zaman zaman siyasî-askerî sebepler ve tehlikeler neticesinde Antakya Haçlı Prinkepleri Bizans'a tabi gibi görünse de içinde buldukları kötü durum ve tehlikelerin geçmesi sonrası yine bağımsız devlet gibi davranmaktan vazgeçmemişlerdir. Dördüncü Haçlı Seferi sonrasında da Bizans İmparatorları bir daha Suriye bölgesine gelememişlerdir.

6. IV. BOHEMUND'UN ANTAKYA KİLİSESİ'NE MÜDAHALESİ

Bizans İmparatorluğu'nun Dördüncü Haçlı Seferi sonrası Antakya için tehdit olmaktan çıkması, II. Leon'nun 1204 yılında Antakya'yı kuşatması esnasında Roma'dan yardım istemesi ve Papa'nın da onu desteklemesi, IV.Bohemund'un destek almak için Bizans İmparatoruna yönelmesine sebep oldu. III. Bohemund'un ölümünden sonra II. Leon taraftarlarına katılan Antakya Patriği Pierre'ye bu durumdan ötürü daha çok sinirlenen IV.Bohemund onu azletti. Yerine Ortodoks Patrik II.Symeon'u tayin etti. Bir asırlık Haçlı hâkimiyetine rağmen Antakya'daki Bizanslı halk hâlâ sayıca daha çok idi ve refah içinde yaşıyorlardı. Geçen zaman içinde birçok Lâtin tüccar ailenin, Antakya'daki Bizans halkı ile ticaretleri de göz önüne alındığında IV.Bohemund'un bu davranışı desteklendi. Zira papalığın da II.Leon yanlısı politikaları Antakya halkının hem Ermeniler hem de Roma aleyhinde tavrı takınmasına neden oldu (Runciman: III, 121; Ersan, 2007: 158).

Antakya Patriği Pierre IV.Bohemund'u aforoz etti. Antakya halkı bu aforoza karşı şehirdeki Bizans Kiliselerine akın ederek tepkilerini ortaya koydular. Yaşanan gelişmelerden rahatsız olan Lâtin Patrik Pierre, IV.Bohemund'u zor durumda bırakmak için suikastlar düzenlemeyi bile göze aldı. 1207 senesinin sonlarına doğru

geceleyin kendisine bağlı birkaç şövalyeyi gizlice şehre alarak, şehrin aşağı kısmını zapt etti. II. Leon kuvvetleri de şehre giriş yaptı. Bunun üzerine IV. Bohemund iç kaleye sığınmak zorunda kaldı. II. Leon'un kuvvetleri sadece birkaç gün şehri ellerinde tutabildi. İç kalede bulunan IV.Bohemund'un esas kuvvetleri bu şövalyeleri ve II. Leon'un kuvvetlerini şehirden çıkardı. Bu işteki rolü açığa çıkan Pierre de ülkeye hıyanetle suçlanıp zindana atıldı. Kendisine su ve yemek verilmemesi neticesinde ümitsizliğe düşen Pierre, zindanında bulunan lambanın yağınını içerek öldü (Runciman: III, 121; Cahen: 612 vd). Papa İnnocentius bu gelişmeler üzerine meselenin çözüme kavuşturulması için sorumluluğu Kudüs patriğine bıraktı. Ona yazdığı mektupta, II. Leon ve IV.Bohemund arasında barış yapılmasını arzu ettiğini bildirdi (Cahen: 615; Wolf ve Hazard: II, 535-536).

Papa her ne kadar IV.Bohemund ile II. Leon arasında bir barış yapılmasını arzu etse de II. Leon Antakya hâkimiyeti için mücadeleden vazgeçecek gibi görünmüyordu. Zira 1208 yılında Eyyûbî Sultanı el-Melikü'l-Âdîl, Kıbrıslıların Müslüman tâcirlere yaptığı baskı ve zulüm ile Templier şövalyelerinin bölgedeki yağma saldırılarına misilleme olarak IV.Bohemund'un hâkimiyetinde bulunan Trablus bölgesine baskınlar yapmasını fırsat bilerek aynı yıl içerisinde Antakya çevresindeki arazileri yağmaladı. Ancak IV.Bohemund hem ez-Zâhir hem de Selçuklu Sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in desteğini alarak 1209 yılında II.Leon'nun topraklarına saldırdı (Kaya, 2006: 133 vd). II. Leon ise el-Âdîl'den yardım istedi ve onun aracılığı ile I. Keyhüsrev, IV. Bohemund ve II. Leon arasında anlaşma sağlandı (Sevim ve Yücel, 1989: 147). Bu anlaşmaya göre II. Leon Bagras'ı Templierlere geri verdi, Keyhüsrev'in Sis'te bıraktığı malları iade etti. Trablus kontu ve Antakya Haçlı Prinkepsi IV.Bohemund, Antakya üzerindeki hâkimiyetini de sağlamlaştırdı (İbnü'l-Adîm: III, 159; Ersan, 2007: 158; Runciman: III, 122; Şeşen, 2007: 65-66).

IV.Bohemund, II. Leon tehlikesi geçince Lâtinlerin desteğini sağlamak için Pierre de Locedio adındaki bir Lâtin patriği Antakya'ya davet etti. Bu patrik aslında papanın bölgeye yönelik planlarının bir uygulayıcısı olarak IV.Bohemund ile II.Leon arasındaki bitmek bilmeyen mücadeleyi sona erdirmek için bölgeye gönderilmişti. Ayrıca papa, IV.Bohemund'a, Pierre de Locedio'ya iyi davranması yönünde uyarılarda da bulundu. Lâtinlerle ilişkileri düzeltmeye başlayan IV.Bohemund'un bu siyasetine karşılık bu defa II.Leon da İznik'teki Bizans İmparatoru ile ittifak yoluna

giderek Antakya'nın Bizanslı patriği Symeon'u dostane bir şekilde davet etti ve Çukurova'daki arazisinin büyük bir kısmını Rumlara bırakarak Bizans'ın desteğini sağlamaya çalıştı. Ayrıca II. Leon, Kıbrıs Kralı I. Hugue'nin de desteğini sağlamak için bazı kaleleri Alman tarikat şövalyelerine devretti ve II. Leon I.Hugue'nin kız kardeşi Sibyll ile evlenerek akrabalık kurdu (Runciman: III, 122; Ersan, 2007: 159; Cahen: 615–616).

7. IV. BOHEMUND'UN OĞLU RAYMOND'UN ÖLÜMÜ VE HAŞHÂŞİLER İLE MÜCADELE

II. Leon, Bizans İmparatorunun ve Kıbrıs Kralının desteğini sağlamaya çalışırken, Antakya Haçlı Prinkepsi IV.Bohemund'un, Haşhâşîlerle mücadelesi onun Antakya hâkimiyeti konusunda umutlanmasını sağladı. Haçlı Seferlerinden kısa süre önce Suriye'de Halep şehrine yerleşen Haşhâşîler, işledikleri siyasî cinayetlerle, bölgede yaşayan Sünnî Müslüman hükümdarlar arasında büyük bir tehdit ve endişe kaynağı oldular. Haşhâşîlerin Haçlılarla ilişkileri iyiydi. Ancak Üçüncü Haçlı Seferi'nden sonra Arslan Yürekli Richard ile yapılan anlaşmaya rağmen Haşhâşîlerin Selâhaddin Eyyûbî'nin saflarında yer almalarıyla işler değişti. Bununla birlikte Sünnî Müslümanlar ile yakınlaşmalarına karşın yaşadıkları bölge olan Cebelü Bahra için Hospitalierler ve Templierlere haraç ödemekteydiler. Hospitalierler de bu haracın kaldırılması karşılığında, onları kendi saflarına çekmeyi başarmışlardı. 1213 yılında IV.Bohemund'un büyük oğlu Raymond, Tartus²⁰ (Tartosa/Anazarba)'daki kilisede Haşhâşîler tarafından öldürüldü (Cahen, 1940: 620; Mirza, 1997: Daftary, 1994: 75; 42; Usta, 2008: 223; Runciman: III, 122; Richard, 1999: 242).

Haşhâşî ve Hospitalier işbirliğinin ikinci kurbanı ise IV.Bohemund ve Templierlere yakınlığı ile bilinen Kudüs Patriği Albert oldu (Usta: 223; Runciman: III, 122). Tüm bu gelişmelerden sonra IV.Bohemund harekete geçerek oğlu Raymond'un intikamını almak istedi. Bu doğrultuda da önce Haşhâşî topraklarını yağmaladı daha sonra ise yine Haşhâşîlere ait olan Khavabi Kalesi'ni kuşattı.

---

²⁰ Harita üzerinde Cebele'nin yaklaşık 50, Markab'ın ise yaklaşık 25 km güneyinde bir yer.

IV.Bohemund'un kuşatması ile zor duruma düşen Haşhâşîler, Halep hâkimi el-Melikü'z-Zâhir'den yardım istedi. IV.Bohemund ile arasındaki iyi ilişkilere rağmen el-Melikü'z-Zâhir kaleye 200 kişilik bir takviye birlik gönderdi. Ancak gönderilen bu birlik IV.Bohemund tarafından pusuya düşürülerek bertaraf edildi. Bu durumu öğrenen ez-Zâhir, Dımaşk hâkimi el-Muazzam ile babası el-Melikü'l-Âdil'den yardım istedi. el-Muazzam, Dımaşk askerleri ile IV.Bohemund'un hâkimiyetinde bulunan Trablus Kontluğu topraklarını yağmaladı, halkını da esir aldı. Durumun ciddiyetini ve ez-Zâhir'in kararlılığını gören IV.Bohemund bölgedeki yegâne müttefikiyle arasının bozulmasını istemedi ve kuşatmayı kaldırarak, geç de olsa ez-Zâhir'den özür diledi (Cahen: 620–621; Mirza: 47; Usta: 224; Runciman: III, 122; Şeşen, 2007: 71).

Khavabi kuşatmasında Haşhâşîler, Selâhaddin'den beri mevcut iyi ilişkilerini kullanarak IV.Bohemund'un bu kuşatmasını bertaraf ettiler. Böylece Hospitalierler çok fazla gayret sarf etmeden rakiplerine ciddi bir darbe indirmiş oldular. Tüm bunlar içinde bu olaydan en çok zarar gören isim ise IV.Bohemund oldu. Zira hem oğlunu hem de ez-Zâhir'in desteğini kaybetmiş oldu.

Bu olaydan sonra IV.Bohemund Trablus'a gitti ve daha merkezî bir yönetim anlayışı benimsedi. II. Leon ise Antakya hâkimiyeti için harekete geçti (Cahen: 620–621; Usta: 224; Runciman: III, 122).

8. KİLİKYA ERMENİ KRALI II. LEON'UN ANTAKYA'YI ELE GEÇİRMESİ

IV.Bohemund, Haşhâşîler ile yapılan mücadeleden sonra Trablus'a gitti. Gelişen şartları değerlendiren II. Leon yeğeni Raymond-Rupen'in hakkını geri almak bahanesi ile Antakya'yı ele geçirmek istedi. II. Leon harekete geçerek özellikle Antakya'da bulunan ajanı Acharie de Sarménie ve Bizanslı patriğin de yardımlarını alarak, şehrin ileri gelenlerine mükâfatlar vaat etti. Bununla beraber Antakya halkı, yapılan savaşıardan bıkmıştı. Tekrar bir savaş çıkmasından da endişe ediyorlardı. IV.Bohemund'un zamanının hemen hemen büyük bir bölümünü Trablus bölgesinde geçirmesi ve daha zengin bir yaşam sürdürmesi, Antakya halkını sinirlendiriyordu. Onlar, II. Leon'un bir saldırısına maruz kalma endişesiyle yaşarken, prinkepslerinin

Trablus'ta rahat içinde yaşamasını istemiyorlardı. Raymond-Rupen dini liderleri arkasına alarak şehrin desteğini de sağladı. Tüm bu gelişmeler yaşanırken IV.Bohemund Trablus'ta bulunuyordu. II. Leon, Templierleri de ikna ederek Saint-Paul kapılarından bir birliğini geçirmeyi başardı (Cahen, 1940: 621; Wolf ve Hazard: II, 537).

Ebû'l-Ferec (1999: II, 498), eserinde bu konu ile ilgili çok da detaylı bilgiler vermeyerek sadece II. Leon'un yeğeni Raymond-Rupen'in Antakya hâkimiyet hakkını hiçe sayan IV.Bohemund'a kızıp Antakya'yı geri alma amacı ile şehri ele geçirdiğini ve buradaki halkın Raymond'a sadakat yemini etmesini sağladığını anlatmaktadır.

Ermeni kaynaklarından Urfalı Vahram (t.y.:16) II. Leon'un Antakya'yı zaptı konusunda çok kısa bilgi vererek yalnızca II. Leon'un Antakya'yı işgal ettiği ve Raymond-Rupen adına ele geçirdiğini yazmaktadır. Vahram'da tıpkı Ebû'l-Ferec gibi şehrin nasıl zapt edildiği hususunda bilgiler vermemektedir.

Diğer bir Ermeni kaynağı Simbat (t.y.: 77). ise Ebû'l-Ferec ve Urfalı Vahram'dan biraz daha detaylı bilgiler sunarak ayrıca tarih de vererek, II. Leon'un 1216 yılında Antakya'nın ileri gelenlerine mükâfatlar vaat ederek onları tarafına çektiğinden ve bu kişilerin geceleyin kapıları açtığından bahseder. Özellikle diğer iki tarihçinin değinmediği şehrin zaptı hususunda bilgiler vererek, kuşatma esnasında bazı liderlerin iç kaleye sığındığını ancak birkaç gün sonra onların da II. Leon'a itaat ettiklerini yazmaktadır.

İbn Vâsıl (233) ise bu konuda 1216 yılı Ocak ayı sonları Şubat ayı başlarında II.Leon'un Antakya'ya geldiğini ve bu şehrin hâkimi olduğunu Antakya halkına iyi davrandığını, IV. Bohemund'un zalim bir kişi olduğunu yazmaktadır. Ayrıca II.Leon ile bir grup Müslümanın Halep'e gittiği ve ez-Zâhir ile barış yaptığı yönünde bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden başka İzzettin Keykâvus'un Kilikya bölgesine saldırdığını bu nedenle II. Leon'un Antakya'yı yeğeni Raymond-Rupen'e bırakarak ülkesine döndüğünü yazmaktadır.

Bütün stratejik bölgelere gizlice adamlarını yerleştiren II. Leon, 14 Şubat 1216 gecesi yeğeni Raymond-Rupen ile birlikte Antakya'ya girmeyi başarmıştır (Cahen,

1940: 621). Simbat'ın verdiği bilgilerden kuşatmanın bir günden daha fazla olduğu ve muhtemelen 3 veya 4 gün devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu sürede de Antakya Haçlı şövalyeleri ve şehrin ileri gelenlerinin iç kaleye sığındığı ancak her hangi bir varlık göstermeden II. Leon'a teslim oldukları anlaşılmaktadır.

Raymond-Rupen'in Antakya'yı ele geçirmesinden sonra IV.Bohemund'a yapılmayan kutsama töreni patrik tarafından Rupen'e yapıldı. IV.Bohemund'un garnizonu kaleden çıkarıldı. Ayrıca şehirdeki Müslüman tutsaklar da ez-Zâhir'e gönderilerek iyi niyet göstergesinde bulunuldu (Cahen, 1940: 621; Ersan, 2007: 159–160; Usta, 2008: 224–225; Runciman: III, 122–123; Cahen, 2000: 70; Wolf ve Hazard: II, 537; Şeşen, 2007: 71; Kaşgarlı, 1990: 61).

II. Leon, Antakya'yı ele geçirdikten sonra Bagras'ı Templierler'e geri verdi. Çukurova'daki arazisini de Lâtin Kilisesine iade etti. Bu zaferin sonucunda, II. Leon, batıda ve Torosların ötesinde bulunan birçok müstahkem kaleyi Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Keykâvus'a (1211–1220) terk etmek zorunda kaldı. Zira Antakya'da sağlam bir hâkimiyet kurması için bazı yerlerden vazgeçmesi gerekiyordu (Runciman: III, 123; Cahen, 1940: 621; Ersan, 2007: 160; Prawer, 1980: 74; Sevim ve Yücel, 1989: 151). Böylece uzun süredir yeğenin veraset hakkını elde etmeye çalışan II. Leon, yeğeni Raymond-Rupen'e Antakya hâkimiyetini vererek onun Antakya prinkepsi olmasını sağladı.

9. RAYMOND-RUPEN'İN ANTAKYA PRİNKEPSLİĞİ (1216–1219)

Norman kökenli ve sarı saçlı bir genç olan Raymond-Rupen, II. Leon sayesinde Antakya Prinkepsi olduğunda 20 yaşlarında idi. Onun Antakya Haçlı Prinkepsi olması için papazların ve şehrin ileri gelenlerinin büyük yardımları olmuştu. Antakya'da bulunan Ermeniler ve Lâtinler tarafından iyi karşılanan Raymond, Antakya hâkimiyetini ele geçirince Antakya Prinkepsliği sorumluluğunu etkin bir şekilde sürdürmek istedi. Kendisinin prinkeps olmasında önemli yardımları olan papazlar ve şehrin ileri gelenlerini ödüllendirdi. IV. Bohemund zamanında mal mülk sahibi olmayan dini sınıf Raymond-Rupen ile birlikte yeniden mal mülk sahibi olmaya başladı. Ayrıca II. Leon ve Raymond-Rupen Vatikan'a büyük saygı gösterdiler ayrıca Hospitalierler ile iyi ilişkiler kurdular. Papa III. İnnocentius

Rupen'in Antakya prinkepsi olmasını kabul etti (Cahen, 1940: 628–629; Bouchier, 1921: 265 vd.; Wolf ve Hazard: II, 538).

Raymond-Rupen III. İnnocentius sonrası Papa III. Honorius (1216–1227) ile de iyi ilişkiler kurdu. IV.Bohemund'un, Bizans İmparatorluğu ile arası bozuktur. Bu durumu bilen Raymond-Rupen, Bizans İmparatorunun desteğini sağlamak maksadı ile III. Bohemund zamanda Bizans İmparatorluğunun elde ettiği imtiyazların tekrar verilmesini sağladı. Böylece Bizans İmparatorluğuyla ilişkilerini iyi duruma getirdi. Amacı III.Bohemund zamanındaki uygulamaları tekrar hayata geçirmektir. Raymond-Rupen Antakya Prinkepsliğini her ne kadar II. Leon'un yardımı ile sağlamış olsa da Kilikya Ermeni topraklarında da hâkimiyet kurmak istemekteydi. Ancak müttefiklerinin çokluğu ve onlara bazı ticari imtiyazlar vermesi hazinesinin erimesine sebep oldu. Vergilerin artması da Antakya'daki hem soyluları hem de halkı rahatsız etmeye başladı. Raymond-Rupen'in refah dönemi yavaş yavaş sona ermekteydi. Tabii bu durum da Raymond'un hâkimiyetinin zayıflamasına sebep oldu. Zira müttefikleri yalnızca Raymond'un refah durumu ölçüsünde ona destek vermektedir.

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 1219 yılında II. Leon'un ölmesini ve ertesi sene Raymond-Rupen'in Beşinci Haçlı Seferinin yönlendiricisi Kardinal Pelagius ile görüşmeye gitmesini fırsat bilen IV.Bohemund, Antakya'yı tekrar ele geçirmek için harekete geçti (Cahen: 628–629; Usta: 225–226). II. Leon sayesinde Antakya Prinkepsi olan Raymond-Rupen iç politikadaki yanlış uygulamaları sebebiyle yaklaşık dört yıl süren hâkimiyeti sonrası yerini yeniden IV. Bohemund'a terk etmek zorunda kaldı.

İKİNCİ BÖLÜM

IV. BOHEMUND'UN İKİNCİ PRİNKEPSLİK DÖNEMİ (1219–1233)

1. IV. BOHEMUND'UN ANTAKYA PRİNKEPSLİĞİ'Nİ TEKRAR ELDE ETMESİ

II. Leon'un yardımıyla Raymond-Rupen'in Antakya prinkepsi olmasını IV.Bohemund Trablus'a çekilerek kabul etmiş görünmekteydi. Ancak gelişen olaylar onun Antakya hâkimiyetini tekrar ele etmesi için bir fırsat oldu. Özellikle Antakya Prinkepsliği'ni kaybettikten bir sene sonra Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus (1211–1220), Kilikya Ermeni Kralı II.Leon'un yayılmacı siyaseti karşısında 1216 yılında ez-Zâhir ile ittifak kurmak için teklifte bulundu. ez-Zâhir de II. Leon'un güneydeki faaliyetlerinden rahatsızlık duyduğu için bu teklife olumlu cevap verdi (Usta, 2008: 224; Koca, 1997, 73).

el-Melikü'l-Âdil'in Ermenilerle iyi ilişkilerinden endişelenen Halep hâkimi ez-Zâhir, I. İzzeddin Keykâvus ile birlikte hareket ediyordu. Ancak ez-Zâhir, böyle bir ittifaka girdiği için Mısır hükümdarı olan amcası el-Melikü'l-Âdil'in tepkisinden de çekiniyordu. Bu doğrultuda Halep Kadısı Bahaeddin'i, amcası el-Melikü'l-Âdil'in yanına gönderdi. el-Melikü'l-Âdil I.Keykâvus'un Kuzey Suriye'yi ele geçirmek istediğini söyleyerek bu ittifaka şiddetle karşı çıkmakla kalmadı ayrıca ez-Zâhir'e oğlu Melik Azîz'i veliaht tanıyacağını bildirdi. Tüm bu gelişmeler ez-Zâhir'in kararsız kalmasına neden oldu. O, ne ittifaktan vazgeçebiliyor ne de hareket edebiliyordu. I.Keykâvus ise el-Melikü'l-Âdil'in ittifakı bozma gayretlerinden habersiz ez-Zâhir'in harekete geçmesini istiyordu. II. Leon'a karşı düzenlenecek bu ittifakta IV.Bohemund'un yer alması zor olmadı. Aralarında yapılan anlaşmaya göre I.Keykâvus Maraş'tan, ez-Zâhir Halep'ten Antakya üzerine yürürken IV.Bohemund ise denizden onlara destek sağlayacaktı (Şeşen, 2007: 50; Usta: 225; Koca: 73; Cahen, 2000: 70).

IV.Bohemund'un Antakya konusundaki beklentileri müttefikleri arasında çıkan anlaşmazlık nedeniyle hüsrana sonuçlandı. Türkmenler II.Leon'un Selçuklulara yaptığı saldırılarda ele geçirmiş olduğu ganimetlerden bir kısmını ez-

Zâhir'e ait Balât²¹ şehrindeki Ermenilerde gördüklerini Sultan I.Keykâvus'a haber verdiler ve ondan imkânlarının alınmasını istediler. I.Keykâvus, yağmacı Ermenileri cezalandırmak istedi ve bu doğrultuda Maraş hâkimi Nusratuddin'i bir birliğin başında Balât'a sevk etti. Bununla beraber bir de elçiyi ez-Zâhir'in yanına göndererek niyetini öğrenmek istedi. Ancak Balât baskını zaten ittifak konusunda ez-Zâhir'in kararsız tutumunu etkiledi ve bu gelişme Selçuklu-Eyyûbî ittifakının sonu oldu. Her ne kadar elçi Balât baskınının nedenlerini anlatmaya çalıştıysa da ez-Zâhir'i ikna edemedi (Koca, 1997: 73–74; Usta, 2008: 225).

İbn Vâsıl (1960: 234-235) bu konu ile alakalı olarak. 1216 yılı Nisan ayı sonları Mayıs ayı başlarında I. İzzeddin Keykâvus'un ez-Zâhir'e bir mektup göndererek, Ermeni kralı II. Leon'u cezalandırmak ve Antakya'yı onun tehlikesinden kurtarmak istediğini, bu nedenle ittifak yaparak orduları ile birlikte Maraş'ta toplanmayı arzu ettiğini yazmaktadır. ez-Zâhir ise bu mektuba cevaben I.Keykâvus'un Maraş tarafından II. Leon'a saldırmasını, kendisinin de Derbsâk yönünden geleceğini bildirdiği yönünde bilgiler aktarmaktadır. IV. Bohemund'un da Dımaşk, Hıms ve Hâma askerleriyle birlikte Antakya'ya yöneldiğini ancak ez-Zâhir'in şartlarının değişmesinden dolayı I. Keykâvus'un onun yardımını almaktan vazgeçtiğini, ez-Zâhir'in de bu durumu el-Âdil'e bildirdiğinin onun da I. Keykâvus ile yapılan bu ittifaka karşı çıktığını bildirmektedir. İbn Vâsıl verdiği bilgelere devam ederek, bu gelişmelerden haberdar olan II. Leon'un ez-Zâhir'e bir mektup yolladığını ve mektupta II. Leon'un: *“Ben Sultanın kölesi ve devletinin yanındayım. Onun yardımcısı olarak yaşamış bir kez dışında onun şehirlerini korumuş ve ona hizmet etmişim. Sultan ilk Şam'a girdiği zaman onun şehrinde eziyet görmedim ve korku hissetmedim. Bu şekilde Şam ikinci kez muhasara edildiği zaman mallarının çoğunu kaybetmiş, korku hissetmiş ve muhasaradan dolayı fakirleşmişim ve bir şey yapamadım. IV. Bohemund Sultana hizmet etmiştir. Ancak benim hizmetim bütün hizmet edenlerden fazladır. Sultan hizmetimden dolayı güç kazanacak. Onun kapısı benim için şeref kapısıdır. Kardeşimin oğluna hizmet ve bağlılığı ile Antakya'yı vermesini tavsiye etmişim”* dediğinden bahsetmektedir.

---

²¹ Halep ile Antakya arasında Ortaçağların önemli şehirlerinden bir tanesidir. İçerisinden Karasu geçen Balat bugün harabe halindedir. Bkz. İ. Gökhan; *XIII. Yüzyılda Maraş Şehri*, s. 196.

İbn Vâsıl (1960: 234–235) bu mektup ile birlikte birçok değerli eşyanın ez-Zâhir'e gönderildiğini onun ise bu mektuptan etkilendiğini ayrıca ez-Zâhir'e bir mektup geldiğini mektupta I. Keykâvus'un Maraş ve Halep üzerinden Balât şehrine saldırarak bir gurup Ermeni'yi öldürdüklerini ve bir kısmını da esir aldıklarını, bu gelişmenin ez-Zâhir'i sınırlendirdiğini ve amcası el-Âdîl'in görüşüne olan inancını kuvvetlendirdiğini yazmaktadır. Ez-Zâhir'in elçiye: "*İlk diyetin mayası mı? Acaba bizden şehirlerimizin harap ve yardıma muhtaç olmasını mı istiyorsunuz?*" dediğini, elçinin ise ez-Zâhir'den özür dileyerek II. Leon'un Balât'a saldırdığını ve Balât halkının da bunlardan haberdar olduğunu söylediğini ancak ez-Zâhir'in I.Keykâvus'a yardımdan vazgeçtiği yönünde bilgiler vermektedir.

Her ne kadar ez-Zâhir ile I. Keykâvus'un ittifakı bozulsa da şartlar IV.Bohemund lehine gelişmekteydi. II. Leon, Kıbrıs Haçlı Krallığı'ndan da aldığı desteğe karşın Türk ordusu karşısında tutunamadı Özellikle II.Leon'un Ereğli, Karaman ve Ulukışla bölgelerini zapt etmesi I.Keykâvus'u kızdırmıştı I.Keykâvus, II.Leon'un generallerinden Konstantin ve Adom'u çember içine alarak Ermeni süvari birliklerini esir aldı. Ermenilerin çok zayıat vermesi ile hüsrana uğrayan II.Leon, çareyi I.Keykâvus'a tabi olmakta buldu (Kaşgarlı: 113; Koca: 73 vd.; Ersan, 2007: 172 vd.; Sümer, 2002: 352-353).

1216 yılında II. Leon'un müttefiki olan Kıbrıs Haçlı Kralı Hugue, I.Keykâvus ile bir ticaret anlaşması imzaladı. Bu ticaret anlaşması Antakya Prinkepsi Raymond-Rupen'i de kapsayınca, bu olay IV.Bohemund'un I. Keykâvus ile yaptığı ittifakın sona erdiğini gösteren bir gelişme oldu. Yalnız kalan IV.Bohemund, II.Leon'un ölümüne kadar Trablus'a çekilerek gelişmeleri takip etmekle yetindi (Usta: 225).

II. Leon 1219'da ölünce IV.Bohemund için beklenen fırsat da geldi. 1220 yılında harekete geçen IV.Bohemund Antakya Prinkepsi Raymond-Rupen'in Beşinci Haçlı Seferine yön veren Kardinal Pelagius ile görüşmek için şehirden ayrılmasını fırsat bilerek Antakya önlerine geldi. Kısa sürede kaleyi ele geçiren IV.Bohemund iç kaleye sığınan Hospitalierler ile kısa bir mücadelenin ardından onları teslim olmaya mecbur etti. Böylece Antakya prinkepsliğini ikinci defa elde etmiş oldu (Usta: 225–226; Runciman: III, 150–151; Cahen, 1940: 630 vd.; Abulafia: 597).

2. BEŞİNCİ HAÇLI SEFERİ VE ANTAKYA PRİNKEPSİ RAYMOND-RUPEN'İN ÖLÜMÜ

Dördüncü Haçlı Seferi sonunda Haçlıların ele geçirdikleri ganimetleri aralarında bölüşmeleri ve yeni bir kilise organizasyonu oluşturmaları Papa III.İnnocentius'u kızdırmıştı. İstanbul'da kendisinin değil de Venedik'in tayin ettiği bir patrik görev yapıyor ayrıca Ayasofya'ya kendisine sormadan adamlarını yerleştiriyordu. Tüm bu gelişmeler üzerine Papa III. İnnocentius yeni bir Haçlı Seferi düzenleyerek kendi gücünün bütün kralların ve hâkimlerin üzerinde olduğunu göstermek istiyordu. Ancak III. İnnocentius bu yeni Haçlı seferini göremeden 16 Temmuz 1216'da öldü. Onun yerine papa seçilen III. Honorius da selefinin gayretini aynı şevkle yürüttü ve 1217 yılında Beşinci Haçlı Seferinin ilk gurubu olan Avusturya Dükü V. Leopold ile Macar Kralı II. Andreas birlikleri Filistin'e doğru yola koyuldular. Bu birlikler Ekim ayında Akkâ'ya vardılar. Kıbrıs Kralı Amaury'nin 1205'de ölümünden sonra Kral olan oğlu I. Hugue de aynı sırada Akkâ'ya geldi. Haçlılar, Daha sonra Dimyat önlerine doğru yola çıktılar (Demirkent, 1997: 183 vd; Haçlılar: 525-546; Runciman: III, 130 vd.; Altınay, 2007: 92-96; Nomiko: 59 ; Usta: 234).

Dimyat önlerine gelmelerine ve kuleyi ele geçirmelerine rağmen hemen şehre hücum etmeyen Haçlılar yeni kuvvetlerin gelmesini beklediler. Papa III.Honorius'un Eylül ayı ortalarında hazırladığı, çoğunluğunu Fransızların oluşturduğu İspanyol Santa Lucia kardinali Pelagius'un başında bulunduğu Haçlı kuvvetleri Hıristiyan ordugâhına dâhil oldu. Bunun dışında Ceneviz, İngiliz ve Fransız gemileri Dimyat önlerine aralıksız asker taşıyordu. Kardinal Pelagius gelince Haçlılar arasında tartışmalar başladı. Pelagius'un gelişine kadar orduların başında Jean de Brienne bulunuyordu. Ancak Pelagius, papa adına geldiğini ve bu nedenle de çeşitli milletlerden oluşan Haçlı gurubuna başkumandanlık yapabileceğini iddia etti. Jean de Brienne herkesin bu konuda hem fikir olduğunu görünce çaresiz bu durumu kabullendi (Demirkent: 189; Runciman: III, 136 vd).

Haçlılar Dimyat'ı zapt etti ve ardından uzun bir müddet bir harekâta bulunmadı. Onlar daha ziyade Avrupa'nın güçlü hükümdarı olan Germen ve Sicilya İmparatoru II. Friedrich'in gelmesini bekliyordu. 1225 yılında Haçlı yemini eden

II.Friedrich sefere çıkma kararı aldı. Ancak o, bu sefere katılmayı dini duygulardan ziyade siyasî iktidar hırsı ile düşünüyor ve sadece Kudüs'e hâkim olmak duygusu ile hareket ediyordu. İslam'ı yok etmek gibi ideolojilere sahip değildi. Kudüs'ün Hıristiyanlar için önemini bilip orayı ele geçirmek ve Kudüs kralı olmak istiyordu. Ancak II. Friedrich kendi ülkesindeki karışıklıklar nedeniyle Pelagius tarafından beklendiği halde hala gelmemişti (Demirkent: 191; Runciman: III, 143–144; Usta: 241–242).

Haçlıların her hangi bir askerî harekâta bulunmaması Eyyübî Sultanı el-Kâmil'in işine yarıyordu. Zira Kıbrıs'a yeniden hâkim olmak için gönderdiği donanması Limasol önünde demirlemiş olan Haçlı filosuna hücum ederek gemilerden bazılarını ele geçirdi, geriye kalanları da batırdı. Bütün Haçlı filosu imha edilmiş oldu. Binlerce kişi de esir edildi. Pelagius hâlâ II. Friedrich'i beklemekteydi ancak o hâlâ gelmemişti. Fakat Bavyera Dükü Ludwig kumandasında göndermiş olduğu büyük kuvvet Dimyat'a ulaştı (Demirkent: 192; Runciman: III, 145–146).

Haçlıların yeni gelen bu kuvvetle güçlenmesinden endişe eden el-Kâmil, Haçlılara Haziran ayında barış teklifinde bulundu: Buna göre 30 yıl sürecek bu anlaşma karşılığında Kudüs ve Filistin'i Haçlılara bırakacaktı. Ancak daha önce de üzerinde durduğumuz sebeplerden dolayı Pelagius ve Ludwig bu teklifi reddederek Müslümanlara saldırma kararı aldılar. Kral Jean de Brienne Akkâ'dan²² tekrar Mısır'a geldi. Haçlı ordusu 12 Temmuz'da Fariskar'a ilerledi. Bu ordu: altı yüz otuz gemi, beş bin şövalye, dört bin okçu ve kırk bin yaya askerden oluşmaktaydı. Ayrıca Haçlılar Dimyat'ta da güçlü bir garnizon bıraktılar (Demirkent, 1997: 192–193; Runciman: III, 146).

Nil'de sular yükselmeye başlayınca, Müslümanlar bentler açarak Haçlıların geçeceği araziye sular altında bıraktı. Sultan el-Kâmil'in Türk atlıları ve zenci yaya birlikleri şiddetle Haçlılara saldırıda bulundu. İçtikleri şarabın etkisiyle ayakta duramayacak olan Haçlı askerleri sendeleyerek kaçmaya çalıştı. Kral Jean de Brienne sonunda güçlkle de olsa bu saldırıyı durdurdu ancak binlerce Haçlı askeri öldü. Pelagius ise gemisi ile kaçmayı başardı ancak kaçtığı gemide ordunun erzak ve ilaç

---

²² Jean de Brienne'nin Akkâ'ya gitmesinin nedeni 1219 yazı başlarında Ermeni Kralı II. Leon'un ölmesinden kaynaklanmaktadır. II. Leon'un büyük kızı, Brienne'nin karısı idi. Çukurova üzerinde hak iddia eden Brienne papadan da izin alarak bu bölgeye doğru yola çıktı. Ancak yolda karısının ölmesi ve birkaç hafta sonra ondan doğan küçük oğlunun da ölmesi ile bir hak iddiasında bulunacak durumu kalmadı ve tekrar Mısır'a döndü. Detaylı bilgi için bkz: Runciman, *Haçlı Seferleri*, C. III, s.144.

deposu bulunduğundan geride kalan Haçlı askerleri için onun kaçması bir felaket oldu. Pelagius 28 Ağustos'ta barış teklifinde bulundu (Demirkent: 193; Runciman: III, 148–149; Maalouf, 1997: 292 vd.).

Uzun süren görüşmelerden ve pazarlıklardan sonra Kardinal Pelagius, Sultan el-Kâmil'in şartlarını kabul etmek zorunda kaldı. Haçlılar Dimyat'ı terk etmeyi ve imparator II.Friedrich'in de tasdik edeceği anlaşmayı kabul etti. 8 Eylül'de Haçlılar gemilerle Mısır'dan ayrıldı. el-Kâmil de Dimyat'a girdi (Demirkent, 1997: 193–194; Runciman: III, 148–149). Beşinci Haçlı Seferi Haçlılar ve Hıristiyan dünyası açısından görkemli başlasa da hezimetle sonuçlandı zira Haçlılar hiçbir şey elde edemeyerek geri dönmek zorunda kaldı. Müslüman dünyasında ise birlik ve beraberlik duygusu daha da gelişti.

Beşinci Haçlı Seferi Antakya açısından önemli bir gelişmeye neden oldu. Bu sefer sırasında 1220 yazında Beşinci Haçlı Seferi lideri Kardinal Pelagius ile görüşmeye gelen Antakya hâkimi Raymond-Rupen'in bu gidişini fırsat bilen ve Trablus'ta bulunan IV.Bohemund harekete geçerek, Hospitalier'in iç kaleyi ellerinde tutmasına rağmen Antakya'yı zapt etmeyi başardı (Cahen: 632–638; Runciman: III, 150).

IV.Bohemund'un Antakya'ya tekrar hâkim olmasının ardından Raymond-Rupen, Ermeni asıllı annesi Alice ile Korykos Limanı'na hareket etti. II.Leon'un damadı Jean de Brienne'nin karısının ve oğlunun ölmesi üzerine veraset hakkı Raymond-Rupen'e geçti. Ancak Korykos Limanı'nda Şakad hâkimi Bihram'ın beklenmedik teklifiyle karşılaştı. Bihram, Raymond-Rupen'in annesi Alice ile evlenmek istedi. İsteğinin yerine gelmemesi durumunda ise Raymond-Rupen ve annesini öldüreceğini söyledi. Bu durumu kabullenmek zorunda kalan Raymond-Rupen, annesinin Bihram ile evlenmesinden sonra onun büyük yardımları sayesinde Tarsus ve Adana'yı ele geçirmeyi başardı (Ebû'l-Ferec, II: 510; Ersan: 175). Bununla birlikte Raymond-Rupen, Hospitalier ile iyi ilişkilerine güvenerek onlardan da yardım bekliyordu. Fakat Ermeni ileri gelenleri krallarının vasiyetine uygun olarak kızı Isabella'yı Bagras hâkimi Adam'ın nâibliğinde kraliçeleri olarak tanıdılar. Ancak Adam birkaç ay sonra Hospitalier'in teşvikiyle Haşhâşîler tarafından öldürüldü. Onun nâibi ise Hetum ailesinin reisi Konstantin oldu. Raymond-Rupen ve Bihram, Misis'i kuşattıkları esnada Konstantin burada bulunan Raymond-Rupen ve

onun annesini teslim aldı. Raymond-Rupen bir müddet sonra hapishanede öldü. Onun bu ölümü I.Isabella'nın Ermeni tahtını sağlamlaştırdı. Bu durum neticesinde IV.Bohemund uzun yıllar mücadele vermek zorunda kaldığı veraset davasından kurtuldu ve Antakya'daki hâkimiyeti de kuvvetlendi (Cahen: 632–638; Runciman: III, 150).

3. IV. BOHEMUND İLE II. LEON ARASINDA KURULAN AKRABALIK

Raymond-Rupen'in ölümünden sonra Papa, Beşinci Haçlı Seferini sevk ve idare eden Kardinal Pelagus'i bölgedeki karışıklıkları önlemek için görevlendirdi. Zira IV.Bohemund'un, Antakya iç kalesinden çıkarttığı Hospitalier'in, Raymond-Rupen döneminde istedikleri zaman zapt ettiği Cebele kalesi üzerindeki ümitleri kırıldı. Ayrıca Antakya üzerindeki hâkimiyeti de Templier şövalyelerine devretti. Böylece bu iki şövalye tarikatı arasında savaş ihtimali ortaya çıktı. Pelagus ise böyle bir savaşı önlemek amacıyla şehrin iki tarikat tarafından paylaşılmasını önererek bu tarikatları razı etmeyi başardı. Ancak IV.Bohemund Hospitalier'in yeniden Antakya'ya gelmelerini önledi (Runciman: III, 151).

Pelagus'un önce aforoz ile tehdit etmesi ve sonra da bu tehdidini gerçekleştirilmesine rağmen Hospitalier'in Antakya'daki mülklerine el koyan IV.Bohemund, Templier şövalye tarikatı ile dostane ilişkilerini muhafaza etti. Tüm bu gelişmeler ile birlikte Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubad'ın (1220–1237) Toroslar'ı işgal edip, Alanya'da kışlık merkezlerini de kurarak Kilikya Ermeni sınırlarını tehdit eder hale gelmesi üzerine Ermeni Krallığı nâibi IV.Bohemund ile ittifak yapmaya ve bozuk olan ilişkileri düzeltmeye çalıştı (Runciman: III, 151; Uyumaz, 2003: 30–34).

Ermeniler, gelişen şartlara göre Antakya Prinkepsliği ile iyi ilişkiler kurmak durumunda kaldı. Bu sebeple, II. Leon'un kızı Isabella ile evlenmek üzere IV.Bohemund'un oğlu Philippe, Ermeni nâibi tarafından Kilikya'ya çağrıldı. Ancak bu evliliğin gerçekleşmesi için Philippe'nin Ermenilerin inancını kabul ederek bu inancın gereklerini yerine getirmesi gerekiyordu. Papalığın kendisini daha önce aforoz etmesine duyduğu kızgınlığın da etkisiyle IV.Bohemund bu teklife razı oldu

ve oğlunu 1223 yılında Kilikya Ermenilerinin başkenti Sis'e (Kozan) gönderdi (Runciman: III, 151; Ersan: 175; Usta: 226; Ghazarian, 2000: 55).

Ermeni kaynağı Simbat (82), bu konu ile alakalı olarak geniş bilgiler vermekte; Konstantin'in din adamları ve askerleri toplayarak onlara bir konuşma yaptığından ve konuşmasında: *"Kralımızın kızı evlilik çağına gelmiştir. Bize bir baron gerektiği hususunda düşünmemiz gerekmektedir. Çünkü gerek ailemin gerekse çocuklarımın huzur ve asayişini sağlamak durumundayım"* dediğinden bahsetmektedir. Simbat bu din adamları ve askerlerin günlerce düşündüklerini, coğrafi olarak Kilikya bölgesine yakın olması ve ihtiyaç olduğunda hemen yardıma gelebilmesi bakımından Antakya Prinkepsi IV.Bohemund'un oğlu Philippe'yi bu evliliğe uygun bulduklarını yazmaktadır. Bununla birlikte Simbat; 1222–1223 yıllarında Ermeni mezhebini ve onların âdetlerine göre yaşamayı kabul etmesi ayrıca herkesin hakkına saygı duyması şartı ile evliliği gerçekleştirdiklerini ancak Philippe'nin yirmi yaşına geldikten sonra babasının nasihatlerine uyararak bütün Ermeni liderlerini reddedip onların yerlerine kendi adamlarını getirmeye teşebbüs ettiğini yazmaktadır.

Süryânî kaynağı Mikhail (II, 294) ise bu konu hakkında fazla bilgi vermeyip sadece Ermenilerin uzun ihtilafların ardından Antakya Prinkepsi IV.Bohemund'un oğlu Philippe konusunda karara vardıklarını ve onu Kral II.Leon'un kızı ile evlendirip 1223 yılında tahta çıkararak kral ilan ettiklerini yazmaktadır.

Diğer bir Süryânî kaynağı Ebû'l-Ferec (II, 511) ise bu konuda Simbat'ın verdiği bilgileri teyit ederek Kral II. Leon'un kızını Philippe ile evlendirdiğini fakat onun, Ermeni eşrafını etkisizleştirerek kendi adamlarını onların yerine tayin etmeye çalıştığını bununla beraber Ermenilere hakaretler ettiğini, aynı masada yemek yemelerine dahi müsaade etmediğini, kapısına gelen Ermenileri ise huzuruna çok nadir kabul ettiğinden bahsetmektedir. Tüm bu nedenlerle de Philippe'nin Ermenilerin nefretini kazandığını yazmaktadır.

Yukarıda üç kaynağın belirttiği üzere Ermeniler her ne kadar bu evlilikle Philippe'nin iyi bir Ermeni olabileceğini düşündülse de Philippe onları hayal kırıklığına uğratmak konusunda hiç zorlanmadı. Evlilik şartlarını unutarak kendi isteğine göre hareket etmeye başladı. Öncelikle Ermeni Mezhebini terk etti, Ermeni

ileri gelenlerini buldukları mevkilerden uzaklaştırıp onların yerine Haçlıları getirmeye teşebbüs etti. Zaten zamanının büyük bir bölümünü de Antakya'da geçirmekteydi. Bununla beraber bozuk olan Antakya ekonomisi için Kilikya Krallık hazinesini, babası IV.Bohemund'a gönderdi. Bütün bunlardan başka Philippe her fırsatta Ermenileri aşağılıyor, onlara hakaret ediyor ve aynı sofraya oturmuyordu. Çoğu zaman da kendisi ile görüşmek isteyen Ermenileri huzuruna kabul etmiyordu (Runciman: III, 151; Ersan: 175; Usta: 226).

Philippe'nin Ermenilere karşı bu olumsuz tutumları Ermenileri onu tahta oturttuklarından pişman eder hale getirdi. Bu konu ile alakalı olarak Simbat (82), Ermenilerin şartlarını yerine getirmeyen Philippe'e tahammül edemeyip onu Till Hamdun²³,da yakaladıklarını, tahttan indirdiklerini ayrıca bir kaleye hapsederek onun da ölene kadar burada kaldığından bahsetmektedir.

Süryânî Mikhail (II, 294) ise 1224'te IV.Bohemund'un da teşvikiyle, Philippe'nin, iki büyük prens olan Hetum'un babası Konstantin ile Lambron Senyörü Konstantin'i tevkif etmeye kalkıştığını, Hetum'un babası Konstantin'in bunu tam zamanında haber alarak Philippe'yi Till Hamdun'da yakaladığını ve Bartzrabert'e götürdüğünü, onun da burada yaşamını yitirdiğini yazmaktadır

Vardan (221–222) ise bu konuda diğer kaynaklar ile aynı doğrultuda bilgiler vererek, II. Leon'un kızı Isabella'nın Antakya hâkimi IV.Bohemund'un oğlu Philippe ile evlendiğini ancak Philippe'nin verdiği sözleri tutmayarak Ermeni mezhebinden ayrıldığını ve hazineyi babasına gönderdiğini tüm bunlara tahammül edemeyen Ermenilerin de iki sene sonra onu hapsettiklerini onun da hapiste öldüğünü zikretmiştir.

İbnü'l-Esîr (XII, 422–424) II. Leon'un kızı ile Philippe'nin evlendirildiğini ancak Ermenilerin Philippe'nin davranışlarından rahatsız olup onu hapse attıklarını yazarak diğer kaynaklarda zikredilen bilgileri teyit etmiştir ancak İbnü'l-Esîr bu olayı 1226 yılı olaylarında anlatmaktadır.

---

²³ Till-Hamdun günümüzdeki Toprakkale'dir. Bkz. Cahen, *La Syria du Nord*, s. 147.

Ebû'l-Ferec (II, 511) ise bu konu hakkında detaylı ve dikkate değer bilgiler vermektedir. Ermenilerin Philippe'yi başa getirdikleri için pişman olduklarını ve onu yakalamak için hazırlıklar yaptıklarını bir gece yatağına yattığı sırada Philippe'nin üzerine atıldıklarını, onu kraliçenin koynundan çekip aldıklarını, Isabella'nın ise kocası Philippe'yi kurtarmaya çalıştığını çünkü kocasına âşık olduğunu ancak askerlerin onu dinlemeyerek Philippe'yi Till-Hamdun'dan Sis şehrine götürdüklerini Philippe'nin burada iki yıl hapis yattığını yazmaktadır. Diğer kaynaklara ek olarak o Philippe'nin nasıl yakalandığını hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir.

Yukarıda kaynakların da belirttiği tüm bu hususlara bağlı olarak Ermeniler, Haçlıların tüm ülkelerini istila etmesinden endişe duyarak bir araya geldiler. Kurtuluş yolları arayan Ermeniler çareyi Konstantin'e müracaat etmekte buldular. Konstantin ise keşif kollarını ve avcılarını hazır hale getirip Philippe'yi ele geçirmek üzere harekete geçti. 1224'de Philippe'nin Till Hamdun'da bulunduğu bir gece ansızın baskın yapan Konstantin'in adamları onu yakaladı. Zincire vurulan Philippe Sis'e getirildi ve burada hapsedildi (Runciman: III, 151; Ersan: 176; Usta: 226; Cahen: 632–633).

Bazı küçük değişiklikler olsa da yukarıda verdiğimiz kaynakların aynı doğrultuda bilgiler vermesi önemlidir. Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubad'ın Toroslar'ı ele geçirmesi nedeniyle Antakya Prinkepsliği ile ilişkileri düzeltmek isteyen Ermenilerin yaptıkları bu evlilik girişimi sonucunda, Philippe'nin kendi başına hareket etmesi, Kilikya hazinesini babası IV.Bohemund'a yani Antakya'ya göndermesi ve Ermeni âdetlerine uymaması gibi nedenler Ermenileri zor durumlara sokmuştur. Bu evlilik sayesinde IV.Bohemund, hazinesini güçlendirmiş olsa da oğlu Philippe Ermenilere esir düşmüştür (Ersan: 175 vd.).

Philippe'nin esir edildiği haberi üzerine IV.Bohemund harekete geçti. Ermenilere elçiler göndererek oğlunun serbest bırakılmasını hatta tahta geri oturtulması gerektiğini söyledi. Ancak onun bu istekleri Ermenilerce dikkate alınmadı. Bunun üzerine Ermenilere savaş açmak isteyen Antakya Prinkepsi onların da Hıristiyan olmalarından dolayı papadan izin almak durumunda kaldı. Roma'ya müracaat eden IV.Bohemund'a papalık cevaben: “*Ermeniler bizim dinimize mensup bir millettir, onun için bunlara saldırmak dinimizce uygun değildir*” diyerek Antakya

Prinkepsi IV.Bohemund'un bu isteğini reddetti (Runciman, 2008: III, 151-152; Usta, 2008: 226; Ersan, 2007: 176; Uyumaz, 2003: 32).

Papalıktan istediği cevabı alamayan ve tek başına oğlunu Ermenilerin elinden kurtaramayacağını anlayan IV.Bohemund, Ermenilere saldırmak için Türkiye Selçuklu Sultanından askerî yardım istedi. I.Alâeddîn Keykubad, Anadolu'da güçlü ve bağımsız bir devlet olma gayesi ile bölgeden geçen milletler arası ticaret yollarına hâkim olmak ve yollar üzerindeki ticaretin en iyi şekilde işleyebilmesini sağlamak istemekteydi. Bunun yapılabilmesinin şartı ise yolların ve tüccarların güvenliğini sağlamaktan geçiyordu. Tüm bu nedenlerden dolayı Sultan I. Keykubad, IV.Bohemund'un bu teklifini kabul etti (Ersan: 176; Uyumaz: 32; Usta: 226; Sevim, 1993: 71–72; Sevim ve Yücel, 1989: 156–157).

Anadolu Selçuklu ile Antakya Haçlı kuvvetlerinin birleşmesi üzerine Kilikya Ermeni Kralı Konstantin, Kıbrıs'taki Haçlılardan ve Halep Eyyubîlerinden yardım istedi. 1225 yılında Emîr Mübarezeddin Çavlı ve I.Gıyaseddîn Keyhüsrev'in kayınpederi olan Emîr Mavrazomes Komnenos komutasında Ermeni topraklarına giren Türk birlikleri Konstantin'in beklediği yardımlar gelmeden birçok şehir ve kaleyi ele geçirdi. IV.Bohemund ise kendisine muhalefet eden Hospitalier ve Templier şövalyelerinin dışındaki Haçlıları kendi safına çekerek Ermeniler üzerine saldırıya geçti. Ancak bölgenin sarp ve aşılmaz geçitlerden, engebeli arazilerden oluşmasından dolayı arzu ettiği sonucu alamadı. IV.Bohemund'un Ermeniler üzerine saldırdığı haberini alan papa, Suriye ve Filistin'deki Haçlılara haber vererek IV.Bohemund'u aforoz ettiğini açıkladı. Bu aforozu haber alan IV.Bohemund ise papalığa bir mektup yazarak Ermenilerin oğlu Philippe'yi esir ettiğini, esaretine son vermedikleri takdirde Ermenilerle savaşaacağını bildirdi. Papalık Ermenilere haber göndererek Philippe'nin serbest bırakılmasını istedi. Aksi durumda Antakya Prinkepsi'nin Ermenilere saldırmasına izin verileceğini belirtti (Ebû'l-Ferec: II, 511; Ersan: 181 Runciman: III, 151; Turan: 280–282).

Ermeniler Roma'dan gelen bu mektubu dikkate almayarak Philippe'yi serbest bırakmadılar. Halep Eyyubîlerinin Ermenilere yardımları ve Antakya üzerine bir sefer düzenleme ihtimali nedeniyle IV.Bohemund Antakya'yı korumak derdine düştü ve müttefiki I.Alâeddin Keykubat'a gerekli yardımı yapamayarak geri dönmek

zorunda kaldı (İbnü'l-Esîr, XII, 422–424; Turan: 342–347; Ersan: 181; Usta: 227; Runciman: III, 151).

Bu gelişmelerden sonra Kilikya Ermeni Kralı Konstantin, Antakya Prinkepsi IV.Bohemund'a haber göndererek oğlunu almak üzere Çukurova'ya gelmesini istedi. IV.Bohemund 1225'te Till-Hamdun'a ulaştığında oğlunun zehirlenerek öldürüldüğü haberini aldı (Ebû'l-Ferec: II, 511; Runciman: III, 151; Cahen: 634–635; Ersan, 2007: 182).

Bu konu ile ilgili Ebû'l-Ferec (II, 151) IV.Bohemund'un kuvvetli bir kişi olmasına rağmen Ermenilerin oğlunu öldürmelerinden çekinerek, onlarla bir mücadeleye girişmek istemediğini, sorunun barışçıl yollarla çözümü için Ermenilere elçiler göndererek, oğlunun serbest bırakılmasını istediğini belirtmektedir. Ancak gönderilen bu elçilerin istekleri kabul görmeyince bizzat kendisinin Till Hamdun'a gittiği doğrultusunda bilgiler verir. Bununla birlikte IV.Bohemund'un oğluna verilmesi için bir mektup gönderdiğini, Ermenilerin de bu mektubu götürmeyi kabul ettiklerini ancak IV.Bohemund oğlunu geri almak isteyince ona, Ermenilerin: *“Oğlunuzu götürseniz de oğlunuz yaşamayacak”* dediklerini ve Philippe'ye zehir içirildiğini, bunun üzerine IV.Bohemund'un çok öfkelenerek geri döndüğünü yazmaktadır.

Bu durum IV.Bohemund ile Kilikya Ermenileri arasındaki mücadeleyi sonlandırdı. Uzun süredir devam eden ve Müslümanların da katıldığı bu mücadele tarafların birbirine üstünlük sağlayamaması ile sonuçlandı. Antakya'daki hâkimiyetini sağlamlaştıran IV.Bohemund'un oğlu Philippe aracılığıyla Kilikya Ermeni Krallığı üzerinde söz sahibi olma hayalleri böylece son bulmuş oldu. Ancak büyük oğlu V.Bohemund'un Kıbrıs nâibesi Alice ile 1225 yılında evlenmesi bu defa onun Kıbrıs üzerinde söz sahibi olma ümitlerini arttırdı. Kıbrıs'ın küçük Kralı I.Henri'nin annesi Alice nâibe olarak seçilmişti. Ancak o da dayısı Philippe Ibelin'e bu görevi devretmişti. Zamanla dayısı ile araları açılan Alice, Trablus'a gelerek V.Bohemund ile evlendi. Ancak bu evlilik kan bağı nedeniyle fazla uzun sürmedi (Runciman: 170).

4. IV. BOHEMUND'UN SON YILLARI VE ALTINCI HAÇLI SEFERİ

Beşinci Haçlı Seferinin sona ermesinden sonra 1222'de Akka kralı Jean de Brienne Avrupa'yı ziyaret etmeye karar vermişti. Kral hem papa ile gelecekteki yardım konularını görüşmek hem de kızı kraliçe adayı Jolande'ye uygun koca bulmak gayesinde idi. Avrupa'da bulunduğu zaman içinde Alman İmparatoru II.Friedrich ile Jolande'nin evliliği uygun bulundu ve 1225 yılında 14 gemilik filo Akka limanına geldi. Jolande'nin nikâhı kıyılarak Avrupa'ya götürüldü. 9 Kasım 1225 günü Brindisi Katedralinde ikinci nikâh töreni düzenlendi ve İmparator II.Friedrich ile Jolande evlendi (Demirkent: 196; Runciman: III, 153 vd).

II.Friedrich yeni bir Haçlı seferi için harekete geçerek 15 Ağustos 1227'de yola çıkacağını ilan etti. Ancak bu arada Papa III. Honorios öldü. Halefi IX.Gregorius papalık makamına getirildi. 1227 yılında Brindisi'den yola çıkan Haçlı ordusunun başında bulunan imparator II.Friedrich hastalanarak geri döndü ancak yeni papa buna inanmayarak onu aforoz etti. Aforoz edilen II. Friedrich 1228'in ilkbaharında tekrar yola çıktı. Jolande, Konrad adı verilen bir oğlan doğurduktan sonra öldü. Bu ölüm ile II. Friedrich Akka kralı sıfatını kaybetti (Demirkent: 196; Runciman: III, 155 vd).

Bu arada Mısır Eyyübî Sultanı el-Kâmil, II.Friedrich'e elçi göndererek yardım istedi. Bu yardım talebinin nedeni; Suriye Sultanı el-Muazzam'ın ve Halep Sultanı el-Eşref'in kendi topraklarına göz diktiğini düşünmesi idi. Bu yardım karşılığında da II.Friedrich'e Kudüs'ü vaat etti. Bu teklifin Kudüs'ü ele geçirmek adına iyi bir fırsat olduğunu düşünen II.Friedrich bu yardım talebini memnuniyetle kabul etti (Demirkent: 198). Hemen yola çıkan II. Friedrich Kıbrıs'a vardı. Kıbrıs'ın idaresi henüz on yaşında olan I. Henri'nin nâibliğinde Beyrut hâkimi Jean d'Ibelin'in elinde bulunuyordu. II.Friedrich ondan Kıbrıs gelirlerini ve Beyrut iktâmı kendisine vermesini istedi ancak Jean d'Ibelin bunu reddetti (Demirkent: 199).

Antakya ve Trablus hâkimi IV.Bohemund'a gelince o sadece İstanbul Lâtin İmparatorluğunu metbû tanıdığından siyasî gelişmelerden endişeli değildi. Aslında başlangıçta IV.Bohemund tamamıyla II.Friedrich tarafında yer almaktaydı. 1227 yılında henüz aforoz edilmemiş imparatorun bir temsilcisi IV.Bohemund ve Templierler arasında iyi bir ilişki kurulmasına vesile olmuştu. Ancak Antakya

Prinkepsi IV.Bohemund aforoz edilmiş durumdaydı bu da onun II.Friedrich'e sempati duymasını sağlamaktaydı. Ayrıca Kıbrıs Kraliçesi Alice'nin IV.Bohemund'un oğlu V.Bohemund ile evlenmesinden doğan veraset meselesinde Ibelin'lerin bu evliliğe karşı çıkararak evliliği bozmaları IV.Bohemund ile aralarının açılmasına neden oldu. Bu durum da Antakya Prinkepsinin, II.Friedrich'i desteklemesindeki bir başka etkendi. Ancak II.Friedrich, IV.Bohemund'un da Trablus ve Antakya için kendisine vassallık yemini etmesini isteyince IV.Bohemund derhal II.Friedrich'in yanından ayrılarak gizlice önce Nephin'e daha sonra da Antakya'ya döndü (Cahen: 640; Runciman: III, 157 vd; Wolf ve Hazard: II, 544 vd.).

II. Friedrich Akkâ'ya vardığında büyük bir muhalefet ile karşılaştı çünkü buradaki herkes onun aforoz edildiğini öğrenmiş bulunmakta idi. Burada destek bulamayan II. Friedrich iyi ilişkiler kurduğu Eyyübî Sultanı el-Kâmil ile Kudüs'ün teslimi için tekrar görüşmelere başladı ancak doğuda durumlar değişmişti. Suriye Sultanı el-Muazzam ölmüştü ve el-Kâmil'in artık imparatora ihtiyacı bulunmuyordu. el-Kâmil el-Muazzam'ın yerine geçen yeğeni en-Nâsır Davud'un elinde bulunan Dımaşk'ı almaya uğraşıyordu. Ancak İmparatorun gelişi onun bu faaliyetlerini yavaşlattı. Böylece yapılan müzakerelerden bir sonuç çıkmadı (Demirkent: 200; Runciman: III, 162 vd.).

Bu gelişmelerden sonra II. Friedrich 1228'de Yafa'ya gelerek burayı tahkimata başladı ve 1229'da tamamladı. el-Kâmil ise hala Dımaşk'ı zapt edememişti. Ayrıca kuzeyde büyük bir tehlike unsuru olan Celaleddin Harzemşah Suriye bölgesine gözünü dikmişti. Her ne kadar el-Kâmil Kudüs'ü vermek istemese de müzakereler tekrar başladı. 18 Şubat 1229'da imzalanan barış antlaşmasına göre Yafa'ya kadar uzanan alan ile Kudüs'ü Haçlılara vermeyi kabul etti. Bununla beraber bu bölgelerdeki camilerde Müslümanlar serbestçe ibadetlerini yerine getirebilecekti. İki tarafın elindeki esirler de serbest bırakılacaktı. Barış on yıl sürecekti ve IV.Bohemund'un hâkimi bulunduğu Trablus ve Antakya'yı kapsamayacaktı. Bunun nedeni de II. Friedrich'in metbûluğunu tanımayan IV.Bohemund'a olan kızgınlığı idi (Demirkent: 201; Runciman: III, 163- 164).

Altıncı Haçlı Seferi diğerlerinden farklı bir mahiyet taşımaktadır. Savaş yapılmadan Hıristiyanlar diplomatik yollarla Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Ancak

Hıristiyanlar hem afroz edilmiş bir imparatorun bu hâkimiyetinden hem de Kudüs'ün çevresinin hala Müslümanlara ait olması ve onlardan gelecek saldırılara karşı savunmasız kalınmasından memnun olmamışlardır. Diplomatik nedenlerle kendi iç mücadeleleri yüzünden böyle bir kaybı Müslümanlar da üzüntü ile karşılamışlardır.

II.Friedrich, 10 Haziran'da ülkesine ulaştı. Akkâ'da ona duyulan öfke dinmek bilmiyordu. Yerli baronlar krallık kanunlarını hiçe saymış olan imparatora kızgındı. II.Friedrich 23 Temmuz 1230'da Papa XI.Gregorius ile barıştı ve bu surette afrozdan kurtulmuş oldu. Akkâ'da ise ileri gelenler onun baskısından kurtulmak için şehri, kendini idare eden bir belediyeye çevirdiler. Riccardo Filingieri kumandasında 32 gemiden oluşan bir filoyu 1231'de Doğu'ya gönderen II.Friedrich umduğu sonucu alamadı Kıbrıs ve Akkâ'ya huzur vermesi için gönderdiği bu filo orada karışıklıklara ve mücadelelere neden oldu. Şehrin ileri gelenleri Beyrut hâkimini belediye başkanı olarak seçtiler. II.Friedrich'in göndermiş olduğu elçi sıfatı ile gelen Filingieri'ye ise hem Kıbrıs hem de Akkâ'da karşı çıktılar. Ticari imtiyazlar verdiği Pisalılar II.Friedrich'i desteklemekteydi. IV.Bohemund ise Alice ile oğlu V.Bohemund'un evliliğini iptal eden I'belin'lere duyduğu nefretten dolayı imparatora destek verdi. Tüm bunlara rağmen Kıbrıs ileri gelenleri 1233 yılında I. Henri'yi resmen kral ilan etti (Runciman: III, 179 vd; Demirkent: 204).

5. IV. BOHEMUND'UN ÖLÜMÜ VE ŞAHSİYETİ

IV.Bohemund hayatının son yıllarında Alman İmparatoru II.Friedrich ile iyi ilişkiler kurmaya gayret gösterdi. Bununla beraber afroz edilen IV.Bohemund tekrardan kilise ile ilişkilerini düzeltmek istedi. IV.Bohemund Hospitalier Şövalyeleri ile barıştı. Ancak II.Friedrich'e karşı ortak düşman olan Hospitalierler ve Templierler birbirleriyle iyi ilişkiler kurduğundan bu iki tarikatı birbirine düşüremeyen IV.Bohemund kendi arzusu ile kiliseye itaat arz etti ve Kudüs patriği Gerold'den kendi namına Hospitalierler ile anlaşma müzakerelerine girmesini talep etti. Hospitalierler, Raymond-Rupen'in kendilerine vaat ettiği hukuktan vazgeçerek IV.Bohemund'un metbûiyet hakkını kabul ettiler. Buna karşılık mükâfat olarak da Antakya ve Trablus şehirlerinde sahip olduğu emlak için yüksek kira bedeline de sahip oldular. Patrik Gerold aynı zamanda IV.Bohemund'un afrozunu kaldırdı ve

yeni durumu tasdik ettirmek üzere Roma'ya elçi gönderdi. Ancak IV.Bohemund 1233 yılı Mart ayı içinde hayatını kaybetti, onun aforozunun iptali konusundaki papalığın rızası ise ölümünden üç hafta sonra Antakya'ya ulaştı (Runciman: III, 180).

IV.Bohemund hayatının büyük bir kısmını Kilikya Ermeni Krallığı ile veraset mücadelesi içinde geçirmesine rağmen Antakya Prinkepsi olarak başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Onun döneminde özellikle oğlu Philippe'nin Ermeni hazinesini babasına taşıması Antakya ekonomisini güçlendirmiştir. Düşmanlık beslediği ve birçok kez mücadele ettiği Ermenilere oğlunu damat vermiş yeri gelince de Onlara karşı Türkler ile ittifak yapmıştır. IV. Bohemund otoriter, acımasız ancak hukuk bilgisi son derece iyi bir prinkeps olmuştur. Kilise ile arası genel itibariyle bozuk olsa da hayatının son yıllarında kendi aforozunu iptal ettirmeyi başarmış zeki bir lider idi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ'NDE SOSYO EKONOMİK YAPI

1. DEVLET TEŞKİLATI

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde devlet teşkilatı, Kudüs Krallığı devlet teşkilatına benzemekteydi. Ayrıca prinkepsler Kudüs Krallığı adına bağlılık yemini ederlerdi. Ancak bu yemin bir nevi manevi bağlılık anlamına gelirdi. Bir yüksek divan vardı. Bu Yüksek divanda Prinkeps tarafından tayin edilen yeminli üyeler bulunuyordu. Burada hukukî ve kanunî konular görüşülüyordu. Ayrıca yüksek memurlardan oluşan bir burjuva mahkemesi bulunmaktaydı. Antakya'nın kendine özgü kanunları olması ile birlikte bu yasalar anlam ve kapsam yönünden Kudüs Krallığı kanunlarına uygundu. Ancak bu kanunların içeriğinde farklılıklar mevcuttu (Runciman: II, 256–157).

Antakya Prinkepsleri devlet politikalarını yüksek divandaki yöneticiler ile görüşse de buradaki düşüncelere pek aldırmadan kendi düşünceleri doğrultusunda kararlar alırlardı. Yabancı devletlerle kendilerine özel anlaşmalar yaparlardı. Ancak bitmeyen savaşlar, veraset mücadeleleri küçük yaşta veya esarete bulunan prinkepsler, Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin daha güçlü konuma gelmesini engellemiştir (Runciman: II, 256–157; Altınay: 64).

Prinkepslik veraset yolu ile geçmekteydi. Yüksek divan ise sadece zorunluluk halinde bir nâib tayin ederdi. Prinkeps devletin en önemli şehirlerini ve ülke arazisinin büyük bir kısmını elinde tutmaktaydı. Sınır bölgeleri dışındaki arazileri ise dirlik olarak verirdi. Para iktâları Antakya Prinkepsi'nin daha çok işine yarıyordu. Zira bu iktâlardan önemli ölçüde gelir elde ediyordu. Antakya Prinkepsi, şehirlerin ve prinkepsliğe bağlı arazilerin idaresinde, verilen görevlerle kendisini kanıtlamış, kabiliyetli memurları vergi konusunda görevlendirir, itinalı ve uygun bir çalışma sistemi ile düzenli olarak vergilerin toplanmasını sağlardı. Aslında Antakya Prinkepsi'nin bu uygulaması Bizans vergi sisteminin bir devamıydı. Kudüs'te

uygulanan sistemden farklı olarak gelirler yerel mahkemelere bağılı değildi. (Runciman: II, 256–157).

Antakya Prinkepsliğine bağılı şehirlerin başında birer dük vardı. Bu dükler Antakya Prinkepsi tarafından şehirlere tayin olunur ve yine prinkeps tarafından görevden alınabilirdi. Lâzkiye ve Cebele dükleri genellikle yerli halktan seçilirdi. Aslında genel olarak dükler Haçlı asalet sınıfı üyelerinden oluşur ve yanlarında da yerli halktan oluşan yardımcıları bulunurdu. Bu yerli yardımcılar Rum, Süryani ve Ermeni ırkına mensup herkes tarafından tanınan, bilinen kişilerden olurdu. Antakya Prinkepsleri bu uygulama ile yerel hâkimiyetlerini güçlendirmekteydi (Runciman: II, 256–258).

2. KİLİSE, DİN VE SOSYAL HAYAT

Antakya, Trablus ve Urfa Kontluklarının hâkimiyetinde olan yerler, dini otorite olarak kilisenin yani Antakya patriğinin emrinde bulunmaktaydı. Patrikliğin sınırlandırılması bazı güçlükleri de ortaya çıkarmaktaydı. Zira Sûr şehri toprak anlamında Kudüs Krallığı'nın hâkimiyetindeyken geleneklere göre Antakya patriğine bağılı bulunuyordu (Runciman, II: 260)

Antakya Patriği tıpkı Kudüs patriği gibi ruhani meclis tarafından seçilirdi. Ancak onu bu göreve tayin eden ve görevden alan Antakya Prinkepsi idi. Zira IV.Bohemund değışen şartlara uygun olarak, III. Bohemund'un ölümünden sonra II.Leon yanlısı bir tutum sergileyen Antakya Patriği Pierre'ye kızarak onu azletmiş ve yerine Bizanslı Patrik II. Symeon'u tayin etmişti (Runciman, II: 120; III, 121; Ersan, 2007: 158).

Prinkepsler taçlandırma törenlerinde patriğe bîat ederlerdi. Antakya patriğinin emrinde çevre şehir başpiskoposları bulunuyordu. Piskoposların durumu siyasî olaylara göre değışiyordu. En önemli manastır kuruluşları Aziz Paulus ve Aziz Greogrius ile her iki kilise âdetlerinin yan yana varlıklarını sürdürdükleri St. Symeon manastırlarıydı. Antakya kilisesi, Kudüs kilisesi kadar zengin değildi (Runciman, II: 120; III, 121; Ersan, 2007: 158).

Her ne kadar Antakya kilisesi Kudüs kilisesi kadar zengin olmasa da yine de bölgede önemli mal varlığına sahip bir kilisedir. Nitekim ortaçağ seyyahlarından İbn Cübeyr (250) 1184 yılı sonları ve 1185 yılı başlarında görüp gezdiği Antakya kilisesi hakkında önemli bilgiler vererek: *Antakya kilisesinin iç duvarlarının altın ile kaplanmış ve renkli mermerlerle süslenmiş, yeşil taşlarla dallandırılmış ve taçlandırılmış* olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte kilisenin renkli mermerden oluşan sütundan ayaklar üstünde duran ve kubbe üstüne kubbe biçiminde yapılan çan kulesinin de bulunduğunu ve buna da “Sütunlar Kulesi” denildiğini kaydetmektedir.

İbn Cübeyr’in yukarıda kilise ile ilgili olarak belirttiği hususların IV.Bohemund’un tahta geçtiği 1201 yılında da geçerli olduğu kanaatindeyiz. Zira İbn Cübeyr’in seyahatinden sonraki yıllarda Antakya kilisesinin herhangi bir yıkıma veya onarıma uğradığına dair bir bilgiye rastlayamadık. Ayrıca aradaki zaman diliminin de çok fazla olmadığını düşünerek Antakya kilisenin IV. Bohemund döneminde de bu özelliklerini koruduğunu söyleyebiliriz.

Bununla beraber İbn Cübeyr (250) Antakya Prinkepslik halkının ve sosyal hayatın önemli bir kesimini oluşturan kadınlar hakkında da bilgiler vererek, şehirdeki Hıristiyan kadınların giysilerinin Müslüman kadınlarındaki gibi tesettürlü ve peçeli olduğunu, Haçlı kadınlarının ipek elbiseler ve altın işlemeli pabuçlar giydiklerini, kına yakıp kokular sürerek kiliseye gittiklerini, ayrıca konuşmalarının çok düzgün olduğundan bahsetmektedir.

Antakya Haçlı Prinkepsliği’nde yaşam, Avrupa’daki yaşam kalitesinin çok daha ilerisindeydi. Avrupa’da halkın önemli bir kısmı için yoksulca bir yaşam mevcutken Antakya Prinkepsliği ve diğer Haçlı devletlerinde halk refah içinde yaşamaktaydı. Zira Antakya Haçlı Prinkepsliğindeki bütün konaklara su kemerleri ve borularla su getirilmişti. Bununla birlikte Antakya’da bulunan asilzadeler evlerini bir saray gibi süslemekteydi. Bu evler, halılar ve perdeler, zarif oymalı masa ve sandıklar, altın ve gümüş yemek takımları ile doluydu (Runciman, II: 264).

Bu bilgiler doğrultusunda Antakya Haçlı Prinkepsliği ekonomisinin o dönem şartları içerisinde oldukça iyi olduğu özellikle asilzadelerin lüks bir yaşam sürdüğü

söylenbilir. Zira 1201 yılında Antakya'ya hâkim olmak isteyen IV. Bohemund Hospitalier şövalye tarikatına önemli bağışlarda bulunarak onları kendi safında yer almaya ikna etmişti. Ayrıca ilerleyen dönemlerde IV.Bohemund'un oğlu Philippe'nin Kilikya Ermeni Kralı II. Leon'un kızı ile evlenmesi sonucu krallığın hazinesini babasına taşıdığı da bilinmektedir. Vergi toplama işinin de gayet iyi yapıldığı bilinmektedir. Durum böyle olunca Antakya Haçlı Prinkepsliğinin IV.Bohemund zamanında da önemli ölçüde zenginliğe sahip olduğu kanaatindeyiz.

IV. Bohemund döneminde Antakya'da farklı Hıristiyan mezhepleri vardı. Latin, Ortodoks ve Yakubî patrikleri her ne kadar kendi aralarında iyi anlaşamıyor olsalar da düşmanlarına özellikle de Türk-İslâm dünyasına karşı her zaman bir araya gelmişlerdir.

3. ŞÖVALYE TARİKATLARININ PRİNKEPSLİĞE ETKİLERİ

Hospitalier ve Templier Şövalye tarikatları Haçlı Devletleri içindeki ruhanileri XII. Yüzyılın sonlarına doğru gölgede bırakmışlardı. Bu tarikatlarda insan sayısı ve servetleri kuruluşlarından itibaren gün geçtikçe artmaktaydı. 1187 yılı ve sonraki süreçte bu bölgede önemli topraklara hâkim oldular. Bağışlar ve emlak satın almalarıyla arazilerini gündün güne arttırdılar. Birçok asilzade bu tarikatlara katılmaktaydı. Hem manastır yaşayışı hem de savaşma duygularını tatmin etmek isteyen kişilerin katıldığı tarikatlar zengin bir yapıdaydı. Bu tarikatlar Haçlı devletlerinde olduğu gibi Antakya Prinkepsliği'nin de askeri ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Özellikle Antakya hâkimiyeti için II. Leon ile yaptığı mücadelede Templier ve Hospitalierlerin IV. Bohemund'a yardımı onun Antakya hâkimiyetini sağlamasında etkili olmuştu (Runciman, II: 260 vd.; Altan, 2002; 87-95).

Hospitalierler, Templier şövalyelerine göre daha zengindi ve fakir Hıristiyan hacılara para yardımında bulunurlardı. Templierler de bu yardımı yaparlardı ancak onlar Hospitalierler kadar cömert değillerdi. Templier Şövalye Tarikatı daha ziyade askeri anlamda ünlü idi. Ekonomi anlamında Templier ve Hospitalierler ferah içindeydi. Haşhâşîler'den yaşadıkları bölge için vergi alırlardı. Bununla beraber III.Bohemund zamanında Templierler Bagras kalesine hâkimdi. Ancak daha sonra II.Leon tarafından bu kale ellerinden alındı. Templierler, IV. Bohemund zamanında

1211'de kaleye tekrar hâkim olmayı başardılar. Genel olarak IV.Bohemund zamanında her zaman onun yanında yer alan Templierler, Hospitalierler ile rekabet halinde bulunmaktaydı. Hospitalierler ise IV. Bohemund'un Antakya Prinkepsliğine geçişinden sonra genel olarak II. Leon'un safında yer aldı (Runciman, II: 262 vd.).

Bu tarikatların Antakya Prinkepsliğine faydaları kadar zararları da vardı. Üstad olarak adlandırılan önde gelen kişileri krallığın yüksek adalet divanında ve bunların görevlendirdikleri vekiller de Antakya Haçlı Prinkepsliği ve Trablus Haçlı Kontluğu yüksek divanlarına mensup idiler. Ancak bu tarikatların Antakya yüksek divanındaki tavsiyeleri sorumsuzca ve kendi lehlerine olmaktadır. Beğenmedikleri kararlar çıkması durumunda bu kararları boykot edebiliyorlardı. Her tarikat krallığın resmi politikasına aldırmadan kendi özel siyasetini yürütüyordu (Runciman, II: 262 vd.). IV.Bohemund'un oğlu Raymond'un Tartus'ta Haşhâşiler tarafından öldürülmesinin sorumluları Hospitalier şövalye tarikatıydı. Zira Hospitalierler Haşhâşilerin yaşadıkları yer için ödedikleri vergiyi kaldırarak onları kendi saflarına çekti ve onların teşvikiyle de Haşhâşiler IV. Bohemund'un oğlunu öldürdüler (Cahen: 620; Mirza: 75; Daftary: 42; Usta: 223; Runciman, III: 122).

Şövalye Tarikatlarının Antakya Haçlı Prinkepsliğine ekonomik olarak da bazı zararları vardı. Bu tarikatlar IV. Bohemund'un Trablus ve Antakya hâkimiyetini tanımak karşılığında yüksek miktarda arazi kira bedeli aldılar (Runciman: III, 180). Templier veya Hospitalierlere eğer bir arazi bağışlanırsa hiçbir surette satılamazdı. Ayrıca bu araziler için dirlik olarak asker vermek zorunda da değildi (Runciman, II: 260).

Templier ve Hospitalier Şövalye tarikatları sadece Antakya Haçlı Prinkepsliği için değil aynı zaman da diğer Haçlı devletleri için de önem arz ediyordu. Bu tarikatlar hem siyasî hem askerî olarak Haçlı devletlerine asker sağlayarak Haçlıların geçiş yollarını güvende tutarak faydalı olsa da ekonomik anlamda aldığı bağışlar sayesinde güçlenmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda siyasetler üretmeye çalışmışlardır. İki tarikatın birbirleriyle rekabet halinde olması da bu bölgedeki devletlerin mücadelelerinde bu tarikatların değişken politikalar sergilemesine sebep olmuştur.

4. HUKUK

Diğer Haçlı Devletlerinde olduğu gibi Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde de hiçbir zaman belirli bir anayasa mevcut değildi. Örf ve âdetler, yerine ve şartlara göre özel emirnameler veya bildirilerle geliştirilmekte veya değiştirilmekteydi. Bilginlerin hukuk metinleri kitabı hazırlama çalışmaları, herkes için geçerli bir kanun kitabı olmaktan ziyade, eskiden beri kabul edilmiş örf ve adetlerin değiştirilmesi ile sonuçlanıyordu. Hukuk sisteminde mahalli değişiklikler meydana gelmekteydi. Belirli bir yasanın olmaması bazen işleri karmaşık hale getirebiliyordu (Runciman, II: 249).

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde veraset hukukunda eksikliklerin olması bazen problemler çıkarabiliyordu. Prinkepsin ölünce karısı tahtın mirasçısı oluyordu ve genellikle bu kadınların kocalarını, Kudüs Kralı seçiyordu fakat bazen de kadınlar bu seçimi kendileri yapıyordu. Nitekim Antakya Haçlı Prinkepslerinden Raymond ölünce, karısı Constance Antakya'nın nâibesi sıfatı ile İkinci Haçlı Seferiyle Doğu'ya geldikten sonra dönmeyen ve kimse tarafından tasvip edilmeyen kötü ahlâka ve şöhrete sahip bir şövalye olan Renaud de Chatillon ile evlenmişti (Kinnamos: 130–131; Runciman, II: 249; Küçüksipahioğlu: 148; Özönur: 18).

Asalete mensup olmayan Haçlı göçmenleri için hemen hemen bütün büyük şehirlerde bulunan, *cours des bourgeois* (vatandaş, burjuva mahkemeleri) vardı. Her mahkemenin Lâtin halkından seçilen on iki yeminli üyesi bulunmaktaydı. Bu üyeler hâkimlik görevini yerine getirirlerdi. Bununla birlikte davacı bu üyelerden birini kendisine savunucu, hukuki yardımcı olarak tutabilirdi. Ayrıca bu üyeler mahkemenin çıkartmış olduğu her vesikayı şahit olarak imzalamakla yükümlüydü. Bu mahkemelerde görüşülen dava ile ilgili zabıtlar da tutulurdu. Burjuva mahkemeleri bayram günleri dışında muntazam olarak her pazartesi, çarşamba ve cuma günleri toplanırdı. Bir asil ile normal vatandaş arasındaki davalar Burjuva mahkemelerinde görülürdü (Runciman, II: 251–252).

Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemund da hukuk bilgisi son derece iyi olan bir liderdi. Sahip olduğu hukuk bilgisi sayesinde olumsuz durumları kendi lehine çevirmekte oldukça başarılıydı. Düşmanları bile onun hukuk bilgisini takdir etmişlerdir (Runciman, III: 180).

5. TİCARET

Haçlıların, Birinci Haçlı Seferinde ilk defa Suriye bölgesine gelmesinde Venedik, Ceneviz ve Pisalıların gemilerinin büyük yardımları olmuştu. Özellikle Antakya kuşatması esnasında St. Siméon Limanı'na erzak, asker getirmişlerdi. Bu yardımlarını da I. Bohemund, şehrin içinden otuz ev, St. Jean Kilisesi, bir pazar ve bir çeşme vererek ödüllendirdi. Onlar da şehre ihtiyaç duyulduğu takdirde yardım edeceklerini vaat ettiler. İşte bu yardımla Venedikliler, Cenevizlikler ve Pisalılar burada kuracakları ticari kolonilerin temellerini de atmış oldular (Heyd: 2000: 146 vd.).

Ticari anlamda yılda iki defa Avrupa'ya gemi seferi gerçekleştiriliyordu biri Mart ayının sonları veya Nisan ayının başlarında diğeri ise Haziran ayının sonları veya Temmuz ayının başlarında idi. Eğer tüccarlar kıymetli eşyalar götürüyorlarsa korsanlara karşı daha sıkı tedbirler alırlardı. Suriye ve Antakya'da bulunan birçok batılı tüccarlar dükkânlarını hiçbir zaman boş bırakmazdı daima ticarete açık bulundururlardı (Heyd: 197 vd.).

1200 yılında Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin önemli gelir kaynaklarından birisi de bugünkü Halep ile Antakya yolu üzerinde bulunan müstahkem bir yer olan Demirköprü idi. Zira Pisalıları gibi ticaret yapan ve Halep'e giden birçok tüccar buradan geçerken Antakya Prinkepsliğine vergi ödemekteydi. Bunun dışında üretim anlamında da Antakya önemli sayılabilecek bir şehirdi. Pamuk, ipek gibi ürünler yetiştirilirdi. Üretilen bu ipek ve pamuk bazen ham şekilde bazen de ustalıkla Antakya da işlenerek ihraç edilirdi. Kumaşlar ve halılar ihraç edilen önemli ürünlerdi. Bu ürünlerden elde edilen kazanç Antakya ekonomisini geliştirmekteydi. Antakya'da ve Suriye'nin önemli bir bölümünde zarif çanak, çömlek ve cam işleri imalâthaneleri bulunmaktaydı. Bu cam ticaretle uzak bölgelere kadar ulaşıyor ve şehre önemli ekonomik kazanç sağlıyordu (Heyd, 193 vd.).

Antakya'da ve Suriye bölgesinde ekilen araziler için gelişmiş sulama sistemleri bulunuyordu. Meyve ve tarım alanları oldukça geniş yer kaplamaktaydı. Bu meyve bahçelerinde limon, incir yetiştiriliyordu. Bununla beraber şeker kamışı üretimi de yapılmaktaydı. Haçlılar seferler esnasında bu şeker kamışları sayesinde

susuzluklarını gideriyordu. Ayrıca Avrupalılar ilk defa şeker kamışını Filistin ve Suriye bölgesinde gördüler. Şeker kamışı önemli bir ihracat maddesi oldu. Zeytinlikler ve susam tarlaları bol bol yağlı meyve veriyordu (Heyd: 193 vd.).

Antakya Prinkepliğinde kurulduğu ilk yıllarından beri ticaret üzerine konulmuş vergilerden muafiyet yalnızca Cenevizlere verilmekteydi. Venedikliler ve Pisalılardan bazıları bu vergilerden bir kısmını ödüyorlardı. Bu vergiler oldukça yüksekti ve Antakya ekonomisine önemli katkıda bulunuyordu. Ancak daha sonra bu vergilerin önce bir kısmı daha sonra ise tamamı kaldırıldı. 1216'da Antakya Prinkepsi Raymond-Rupen Cenevizliler ve Pisalılar tarafından, başkenti denizle bağlantıda bulunduran Süveydiye limanına ithal edilecek ticaret eşyası üzerine ağır bir vergi koydu. Zira Raymond-Rupen zamanında Antakya ekonomisinin zayıflaması onun böyle bir uygulama getirmesine sebep oldu. Bununla beraber bu dönemde Haçlı devletlerindeki Batılı tâcirlerinin bu bölgeleri daha az ziyaret etmesi yine bu uygulamanın sebepleri arasındadır (Heyd: 336-337).

6. MİMARİ YAPI: ANTAKYA SURLARI

Antakya'nın surları şehrin en sağlam tarihsel yapıtıdır. Türkiye sınırları dâhilinde Antakya surları, İstanbul surlarından sonra en uzun ikinci surdur. Antik kenti çevreleyen surlar Selevkos, Roma ve Bizans dönemlerinde yapılmıştır. Antakya'nın surları büyük blok taşlarla örülmüş 70-80 adımda bir burçun bulunduğu 360 burçtan oluşmaktadır. Ortaçağ'da şehrin görünümü yarım daire biçiminde olup, çapı bir dağla bitişir. Sur ise dağla birlikte zirveye yükselir ve bu haliyle de bir daire meydana getirir. Dağın tepesinde, surun içinde şehirden uzak olması hasebiyle küçük görülen bir kale vardır. Tepedeki bu iç kaleyi dördüncü yüzyılda Bizans İmparatoru Phokas yaptırmıştır. Anılan dağ güneşi kaleden alıkoymakta, öyle ki ancak saat iki de üzerine doğmaktadır. Dağ dışında şehri çevreleyen surun beş kapısı vardı. Şehrin beş kapısından dört tanesi şehrin giriş kapılarıydı. Şehrin dört giriş kapısından biri “ Defne Kapısı” diğer ismiyle “Altın Kapı” idi. İmparator Theodosios, Defne kapısını Antakya senatörü Nymphidianus'a yaldırlattı. Daha sonra bu kapının bir eşini de İstanbul'un kapılarından biri olarak yaptırdı. Bu zamandan günümüze kadar bu kapıların isimleri Altın kapı olarak geldi. Antakya'da güney yönündeki Altın kapıdan başka giriş kapısı olarak orta ve doğu kapıları da

bulunmaktaydı. Doğu kapısı Tiberius kapısı ve orta kapı ise Trajan kapısı olarak bilinmekteydi (Yâkût: 318).

Antakya Kalesi ile ilgili yaptığımız alan araştırmasında, kalenin çok az bir bölümünün ayakta kalabildiğini gördük. Birbirinden kopuk birkaç kale suru ve birkaç harap olmuş kule dışında maalesef kaleden eser kalmamıştır. Umarız ki şimdi var olanlar da yok olmadan gerekli tedbirler alınır ve gelecek nesillere aktarılır.

SONUÇ

Haçlıların 1098'de Antakya topraklarını ele geçirmeleri ile başlayan Haçlı istilası 1289'da Memlûk ordusunun Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin son toprak parçası Trablus'u alması ile son buldu. Haçlıların kendi topraklarından çok uzaklarda böylesine uzun süreli hâkimiyet sağlamalarının nedeni sadece askerî veya siyasî güçleri değil aynı zamanda Türk-İslâm dünyasının içinde bulunduğu mücadeleler ve çıkar çatışmalarıdır. Haçlılar bölgedeki karışıklıklardan istifade ederek bu toprakları uzun süre hâkimiyetleri altında tutmayı başarmışlardır.

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin 1201 ve 1233 yıllarını kapsayan IV.Bohemund dönemi her ne kadar Türk-İslâm dünyası ile olan mücadeleye veya ittifaklara sahne olmuşsa da dönemin büyük kısmını Kilikya Ermeni Krallığı ile olan veraset mücadelesi kapsamıştır. IV.Bohemund bu mücadelelerde çoğu kez başarılı olmuştur. Ancak Kilikya Ermeni Kralı II. Leon, yeğeni Raymond-Rupen'in Antakya hâkimiyetini kazanması için büyük çaba göstermiş nitekim bu doğrultuda Antakya'yı iki defa kuşatmış, ilkinde başarılı olmasa da 1216 yılındaki ikinci kuşatmada şehri ele geçirmeyi başarmıştır. Böylece IV. Bohemund, Raymond-Rupen'in 1216 ile 1219 yılları arasında Antakya Prinkepsi olmasını engelleyememiştir.

Bu mücadelelerle birlikte Kilikya Ermenilerine karşı IV.Bohemund bazen Selçuklular bazen de Eyyûbîlerden yardım almıştır. Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubad'ın, Toroslar'ı fethedip, Alanya'da kışlık merkezlerini kurarak Kilikya Ermeni sınırlarını tehdit eder hale gelmesi üzerine Ermeni Krallığı nâibi, IV.Bohemund ile ittifak yapmaya ve bozuk olan ilişkileri düzeltmeye çalışmış ve değişen şartlara uygun olarak II. Leon'un kızı Isabella'yı IV.Bohemund'un oğlu Philippe ile evlendirerek akrabalık kurmuştur. Ancak bu evliliğin ardından Philippe'nin Ermenilere karşı kötü tutumundan dolayı öldürülmesi tekrar ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır.

Antakya ekonomisi IV. Bohemund zamanında önemli derecede iyi bir duruma ulaşmıştır. Zira hem IV. Bohemund'un şövalye tarikatlarına yaptığı bağışlar hem de

oğlu Philippe'nin Ermeni Isabella ile evliliğinden sonra Ermeni hazinesini babası IV.Bohemund'a taşması Antakya ekonomisinin iyi olmasının bir göstergesidir.

İyi bir hukukçu ve siyaset adamı olan IV.Bohemund yaşamı boyunca Ortadoğu bölgesinde iyi bir politika takip ederek prinkepsliğin ömrünü uzatmıştır. Bu doğrultuda Templier ve Hospitalier şövalye Tarikatları ile iyi ilişkiler kurarak bu tarikatları kendi siyasetine hizmet eder duruma getirmiştir. IV.Bohemund döneminde de etkili bir konumda olan bu iki tarikat özellikle IV. Bohemund'un Antakya hâkimiyeti ve Ermeniler ile ilişkileri hususunda önemli rol oynamıştır. Zira IV. Bohemund, Antakya'ya hâkim olacağı 1201 yılında Hospitalier şövalye Tarikatına önemli bağışlarda bulunarak onları kendi safına çekmiştir. Antakya hâkimiyeti hususunda da bu tarikat IV. Bohemund'a yardım etmiştir.

IV. Bohemund'un yönetimde otoriter ve kendi çıkarlarını gözetten bir siyaset benimsemesi hem çevre Haçlı Devletleri hem de yönetimi altında yaşayan halkın onu pek de sevmemesine neden olmuştur. Zira hâkimiyeti altında bulunan Trablus bölgesinde Nephin hâkimi Renoart ve beraberinde bölgenin ileri gelenleri IV.Bohemund'un otoriter eylemleri nedeni ile isyan etmiştir. IV. Bohemund bir gözünü ve kardeşini isyan esnasında kaybetse de bu isyanı bastırmayı başarmıştır. Kendi dönemde istibdat ile de olsa sükuneti sağlamıştır.

IV.Bohemund'un Kilise ile arası genellikle bozuk olmuştur. Aforoz da edilen IV.Bohemund yaşamının sonlarında papalık ile barışmış ancak aforozunun kalktığı haberi kendisinin ölümünden sonra Antakya'ya ulaşmıştır dolayısıyla bu durumdan haberdar olmadan yaşamını yitirmiştir.

IV.Bohemund Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde başarılı olmuştur. Antakya Prinkepsleri içerisinde başarılı politikalar takip eden ve Haçlıları bölgede iyi bir konumda tutmayı başaran bir yöneticidir. Kendisinden sonra yönetime gelen Antakya Prinkepsleri onun kadar başarılı olamayarak prinkepsliğin zayıflamasına neden olmuşlardır. Yavaş yavaş zayıflamaya başlayan Antakya Haçlı Prinkepsliği, Memlûk ordusunun 1268'de Antakya'yı, 1289'da da Prinkepsliğin son toprak parçası olan Trablus'u ele geçirmeleri ile sonlanmıştır. Haçlıların Doğu'daki hâkimiyeti ise Memlûk Sultanı el-Eşref'in 1291'de Akkâ'yı fethiyle son bulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abulafia, David (1999). *The New Cambridge Medieval History 1198-1300*, (I-V) Cambridge University Press.
- Akropolites, Georgios (2008), *Vekâyinâme*, (Çev.: Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Altınay, Ahmet Refik (2007). *Haçlılar (1095-1291)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Altan, Ebru (2001). “Haçlıların Anadolu’da İzlediği Yollar” *Belleten*, LXV, S.243, Ağustos, s.572-582.
- Altan, Ebru (2003). “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*, LXVI S.245, s. 87-93.
- Altan, Ebru (2003). *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Anna, Komnena (1996). *Alexiad*, (Çev.: Bilge Umar), İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Asbridge, S. Thomas (2000). *The Creation of The Principality of Antioch 1098–1130*, Woodbridge: The Boydell Press.
- Bailly, Auguste (1974). *Bizans Tarihi*, (Çev.: Haluk Şaman), C.II, İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Bahadır, Gürhan (2010). *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakta (M.S. 636-1100)*, Antakya: Antakya Belediyesi Yayınları.
- Bouchier, E. S. (1921). *A Short History of Antioch*, London: Oxford Basıl Blackwell.
- Cahen, Claude (1940). *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, Paris.
- Cahen, Claude (2000). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (Çev.: Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Canbolat, Atilla (2006). *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Daftary, Farhad (1994). *The Assassin Legends Myths of The İsma'ilis*, St Martin' Press, New York.
- Demirkent, Işın (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, C.I, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, Işın (1994). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, C.II, Ankara: TTK Yayınları.

- Demirkent, Işın (1996). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, Işın (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, Işın (1998). “Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması”, *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri, 26-27 Mayıs 1997*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 1-12.
- Demirkent, Işın (1998). “Hittîn Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, *Belleten*, LII, S. 205, s. 1547–1555.
- Demirkent, Işın (1992). “Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendan”, *Belleten*, LVI, S.215, s. 371-389.
- Demirkent, Işın. “Haçlılar”, *DİA*, XIV, Ankara: s. 525-546.
- Dokdemir, Hayati (1998). *Antakya Haçlı Devleti’nde Roger de Salerne Devri Tarihi (1112-1119)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmaz, Sayime (2004). *Haçlılar ve Doğu Hıristiyanlığı XI-XIII. Yüzyıllar*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ebû'l-Ferec İbnü'l-İbrî (Bar Hebraeus). (1987, 1999) *Vekâyınâme*, (Çev.: Ö. Rıza Doğrul), *Abu'l Ferec Tarihi*, C.I-II, Ankara: TTK Yayınları.
- Ersan, Mehmet (1996). “Kilikya Ermeni Krallığı ve Haçlılar Üzerine”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Yıl 25, (4), s. 134-141.
- Ersan, Mehmet (1998). “Rupenliler Dönemi’nde Kilikya Ermeni Krallığı ile Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Çukurova’da Hâkimiyet Mücadelesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII, s. 83-96.
- Ersan, Mehmet (2000). “Birinci Haçlı Seferi’ne Katılan Asiller Arasında Cereyan Eden Mücadeleler”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, C.II, s. 31-48.
- Ersan, Mehmet (2007). *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, Ankara: TTK Yayınları.
- Folda, Jaroslav (2005). *Crusader Art in The Holy Land, From The Thirt Crusade to The Fall of Acre, 1187-1291*, New York: Cambridge University Press.
- Fulcherius Carnotensis (2009). *Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, (Çev.: İ. B. Barlas), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Ghazarian, Jacob (2000). *The Armanian Kingdom in Cilicia During the Crusades, The İntegration of Cilician Armenians with the Lâtins 1080-1393*, England: Curzon Pres.
- Gökhan İlyas ve Kaya Selim (2008). *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri (Emîr, Melik, Bey, Senyör, Beylerbeyi, Sancakbeyi)*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Gökhan, İlyas (2005). “XIII. Yüzyılda Maraş Şehri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 13, s. 191-122.
- Gökhan, İlyas-Kaya, Selim (Ed.) (2008). *İlkçağdan Dulkadirliilere Kadar Maraş*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Haçlı Vekaynâmesi* (2005). (Çev.: Vedî İlmen), *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekaynâmesi*, İstanbul: Yaba Yayınları.
- Hamilton, Bernard (1980). *The Latin Church in the Crusader States the Secular Churc*, London: Variorum Publications.
- Hardwicke, Mary Nickerson (1969). “The Crusader States, 1192-1243” (Ed.: Robert Lee Wolff and Hary W. Hazard), *A History of The Crusades, Volume II, The Later Crusades 1189-1311*, London: The University of Wisconsin Press.
- Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev.: Enver Ziya Karal), Ankara: TTK Yayınları.
- Holt, P.M. (1999). *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Holt, P.M (2007). *Haçlı Devletleri ve Komşuları: Urfa Kontluğu, Antakya Prensiği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*, (Çev.: A.Tanju Akad), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İbn Cübeyr (2008). *Rihlet el-Kinanî (Seyahatname)*, (Çev.: İsmail Güler), *Endülüsten Kutsal Topraklara Seyahatname*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- İbn Vâsıl (1960). *Müferricu'l-Kurûb fî Ahbâri Beni Eyyûb*, (Neş. Cemalüddîn eş-Şeyyâl), C. III, Kahire.
- İbnü'l-Adîm (1951-1968). *Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, (Tercüme ve Yayına Hazırlayan: Sami ed-Dehhan), III, Dımaşk.

- İbnü'l-Esîr (1987). *El-Kâmil fi't-Tarih*, X-XII, (Çev.: A. Özaydın), İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbn Kesîr (2000). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Çev.: Mehmet Keskin), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Kaşgarlı, Mehlika Aktok (1990). *Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğu Tarihi*, Ankara.
- Kaya, Önder (2007). *Selâhaddin Sonrası Dönemde Anadolu'da Eyyübîler*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Kaya, Selim (2006). *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Kesik, Muharrem (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Kinnamos Ioannes, (2001). *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, (Tercüme ve Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent), Ankara: TTK Yayınları.
- Koca, Salim (1997). *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Küçüksipahioğlu, Birsal (2007). *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Küçüksipahioğlu, Birsal (2002). "Haçlı Devletleri", *Türkler*, (Ed.: H.C. Güzel vd.), VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Maalouf, Amin (1997). *Arapların Gözü ile Haçlı Seferleri*, (Çev.: M.A. Kılıçbay), İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Marshall, Christopher (1992). *Warfare In The Lâtin East (1192-1291)*, Cambridge University Pres.
- Mirza, Nasseh Ahmad (1997). *Syrian Ismaillism*, Curzon Press.
- Nikhetas Khoniates (2004). *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, (Tercüme ve Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent), İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Nomiku, H.A (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ostrogorsky, George (1999). *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev.: Fikret Işıltan), Ankara: TTK Yayınları.
- Özaydın, Abdülkerim (1990). *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (1105-1118)*, Ankara: TTK Yayınları.

- Özonur, Şebnem (2008). *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Prawer, Joshua (1980), *Crusader Institutions*, New York: Oxford University Press.
- Richard, Jean (1999), *The Crusades 1071-1291*, Cambridge University Press.
- Runciman, Steven (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev.: Fikret İşıltan) I-III, Ankara: TTK Yayınları.
- Ruelland, G. Jacques (2004). *Kutsal Savaşlar Tarihi*, (Çev.: Teoman Tunçdoğan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakarya, Ülkem (2004). *Dördüncü Haçlı Seferi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevim, Ali (1989). *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, Ali (1993). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim Ali ve Yücel Yaşar (1989). *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara: TTK Yayınları.
- Simbat, *Vekâyinâme (951-1334)*, (Çev.: Hrant D. Andreasyan), Ankara: TTK Yayımlanmamış Tercüme Eserler, nr. 68.
- Sümer, Faruk (2002). "Keykâvus I. (1211-1220)", *DİA*, XXV, Ankara: s. 352-353
- Süryâni Mikhail (1944). *Süryâni Patrik Mikhail Vakayinâmesi (1042-1195)*, II, (Çev.: Hrant D. Andreasyan), Ankara: TTK Yayımlanmamış Tercüme Eserler nr.
- Şeşen, Ramazan (2000). *Selahaddin Eyyûbî ve Devri*, İstanbul.
- Şeşen, Ramazan (2007). *Selahaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûklar (1193-1260)*, İstanbul.
- Turan, Osman (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyâsi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye*, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Urfalı Mateos (2000). *Urfalı Mateos Vakayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (Çev.: Hrant D. Andreasyan) Ankara: TTK Yayınları.
- Urfalı Vahram. *Vekâyinâme, Kilikya Krallığı Tarihi*, (Çev.: Hrant D. Andreasyan), Ankara: TTK Yayımlanmamış Tercüme Eserler nr.
- Usta Aydın (2008). *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Uyumaz, Emine (2003). *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, Ankara: TTK Yayınları.

- Vardan Vardabet (1937). “Türk Fütûhatı Tarihi (889-1269)”, (Çev.: Hrant D. Andriasyan), *Tarih Semineri Dergisi*, 1/2, İstanbul: s. 153-255.
- Willermus, Tyrensis (2009). *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143–1163)*, (Ed.: Ergin Ayan), Ankara: Karadeniz Dergisi Yayınları.
- Yewdale, R. Baliey (1917). *Bohemund I, Prince of Antioch*, Amsterdam.
- Yâkût el-Hamevî, (t.y). *Mu'cemül Buldân*, Beyrut: Kitabel İlmîye Basımevi.

EK-1: ANTAKYA PRİNKEPSLERİ LİSTESİ

I. Bohemund (1098–1101)

Tankred (1101–1103) (nâib)

I. Bohemund (1103–1104) (tekrar)

Tankred (1104–1112) (nâib)

Roger de Salerne (1112–1119)

II. Baldwin (1119–1126) (nâib)

II. Bohemund (1126–1130)

Costance (1130–1136) (nâibe)

Raymond de Poitiers (1136–1149)

Costance (1149–1153) (nâibe)

Renaud de Chatillon (1153–1161)

III. Bohemund (1161–1201)

IV. Bohemund (1201–1219)

Raymond-Rupen (1216-1219)

IV. Bohemund (1219-1233) (Tekrar)

V. Bohemund (1233–1252)

VI. Bohemund (1252–1268)

EK-2: ANTAKYA LATİN PATRİKLERİ

Bernard of Valence (1100–1135)

Ralph of Domfront (1135–1140)

Aimery of Limoges (1140–1193)

II. Ralph (1193–1196)

Peter of Angoulême (1196–1208)

Peter of Ivrea (1209–1217)

Peter of Capua (1219)

Rainer (1219–1225)

Albert of Rizzato (1227–1246)

Opizo dei Fieschi (1247–1292)

(Hamilton, Bernard, *The Latin Church in the Crusader States the Secular Church*).

EK 3: ANTAKYA ORTODOKS PATRİKLERİ

IV. John (1088/1091–1100)

V. John (1106–1134)

Luke Soterichus Panteugenus (1137–1156)

III. Athanasius (1157–1170)

II. Cyril (1173–1179)

IV. Theodore Balsamon (1189–1195)

II. Symeon (1206–1239)

David (1245–1258)

I. Euthymius (1258–1274)

V. Theodosius (1278–1283)

Arsenius (1283–1286)

III. Cyril (1287–1308)

(Hamilton, Bernard, *The Latin Church in the Crusader States the Secular Church*).

EK 4: ANTAKYA YAKUBİ PATRİKLERİ

VII. Athanasius (1090-1129)

XII. John (1130-1137)

VIII. Athanasius (1138-1166)

Mikhail (1166-1199)

IX. Athanasius (1199-1207)

XIV. John (1208-1220)

II. Ignatius (1222-1252)

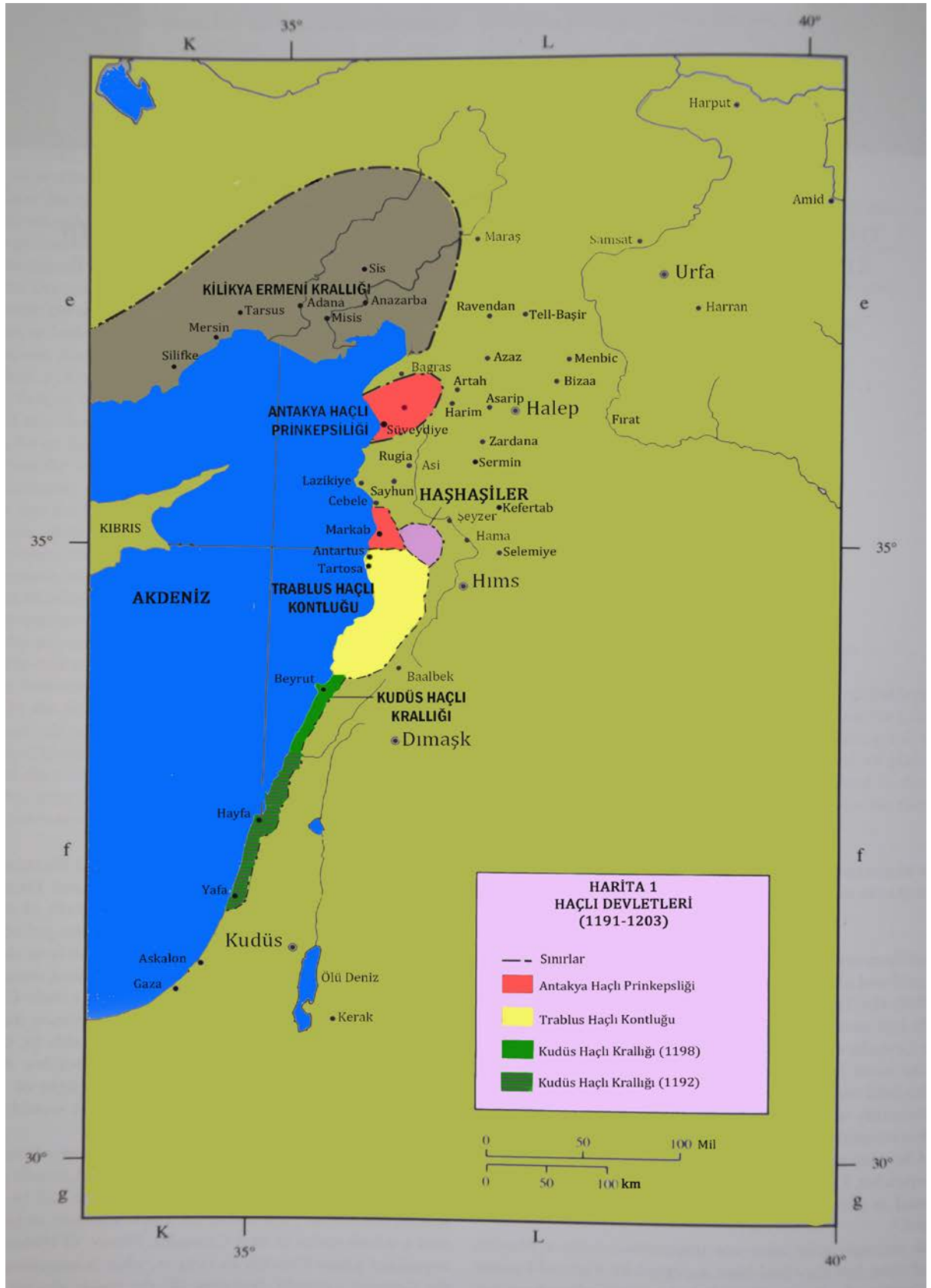
VII. Dionysius (1252-1261)

XV. John (1252-1263)

III. Ignatius (1264-1282)

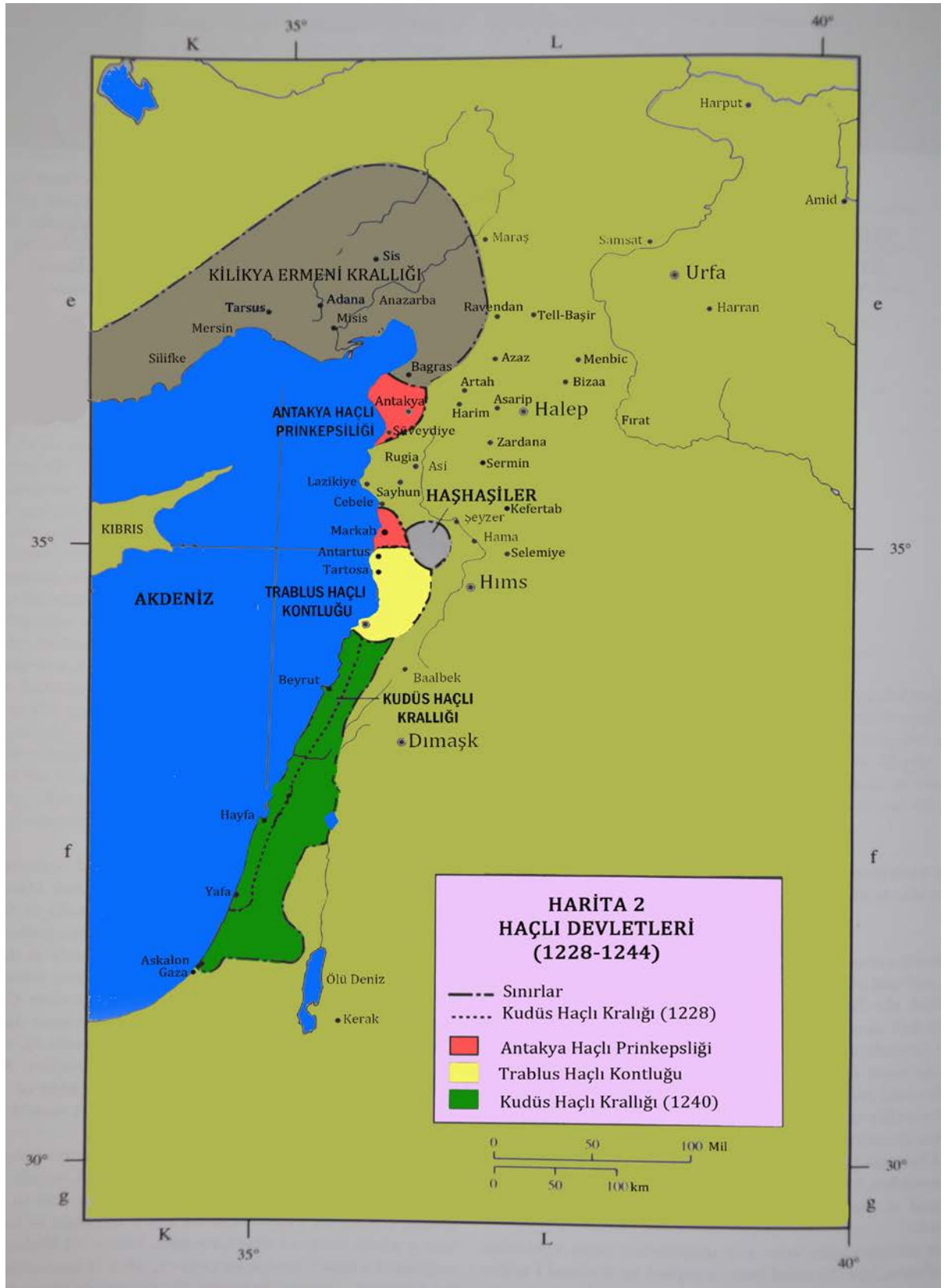
IV. Ignatius (1283-1292)

(Hamilton, Bernard, *The Latin Church in the Crusader States the Secular Church*).

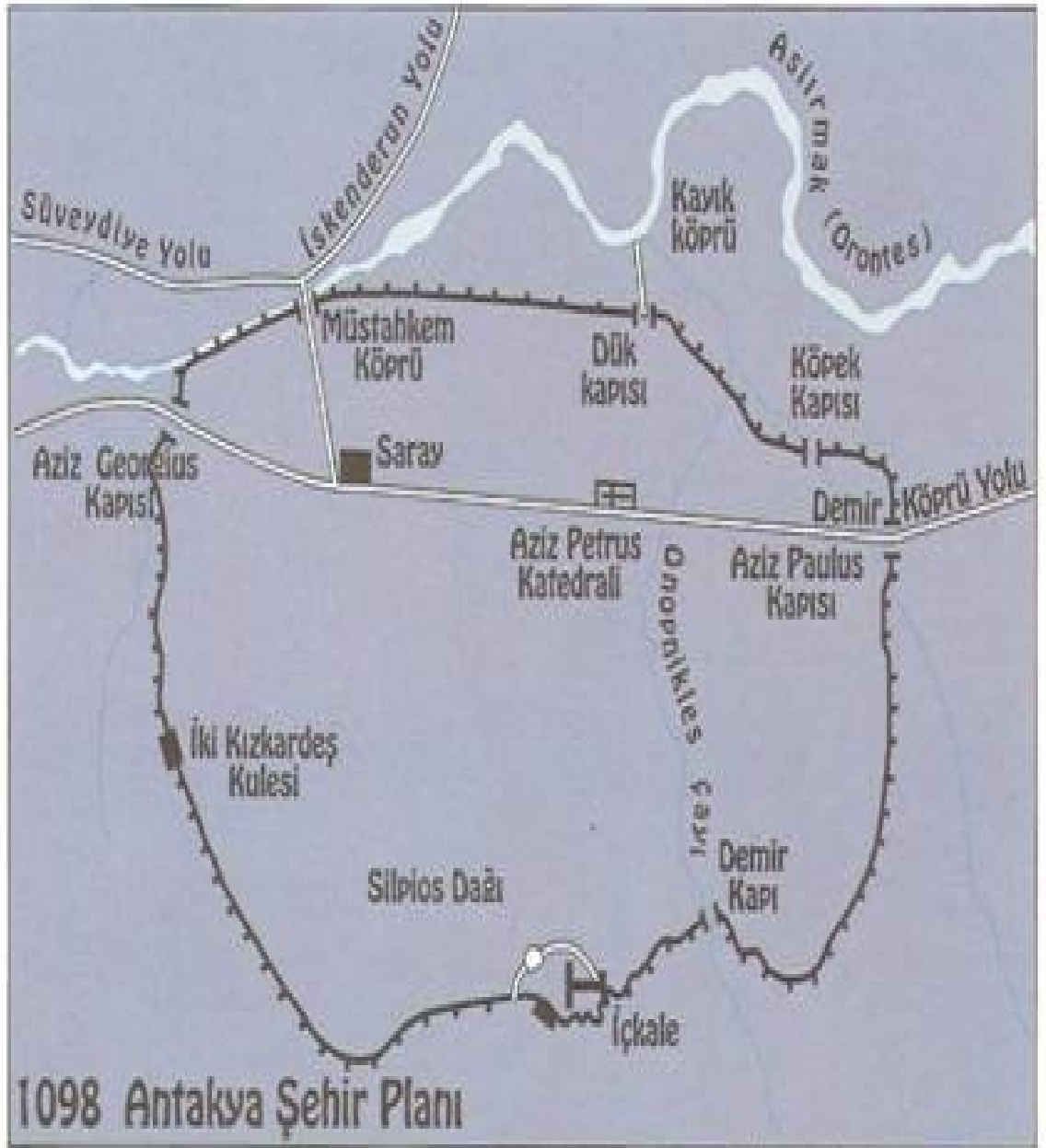
EK 5: ANTAKYA HAÇLI PRINKEPSLİĞİ (1191–1203).

(Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land (1187–1291)*).

EK 6: ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ (1228-1244).

(Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land (1187-1291)*).

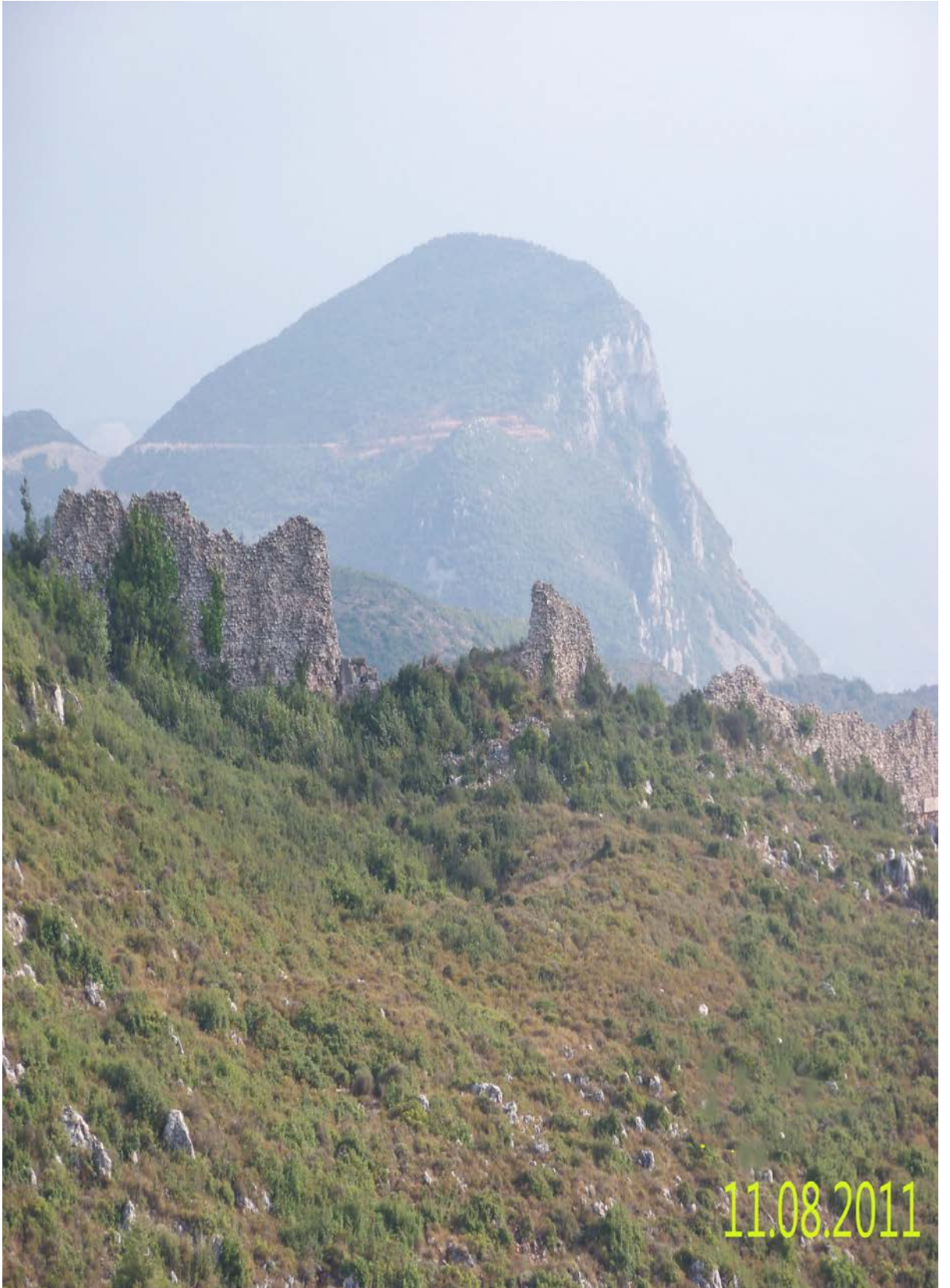

EK 7: ANTAKYA ŞEHİR PLANI

(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

EK 8: ANTAKYA KALE SURLARI

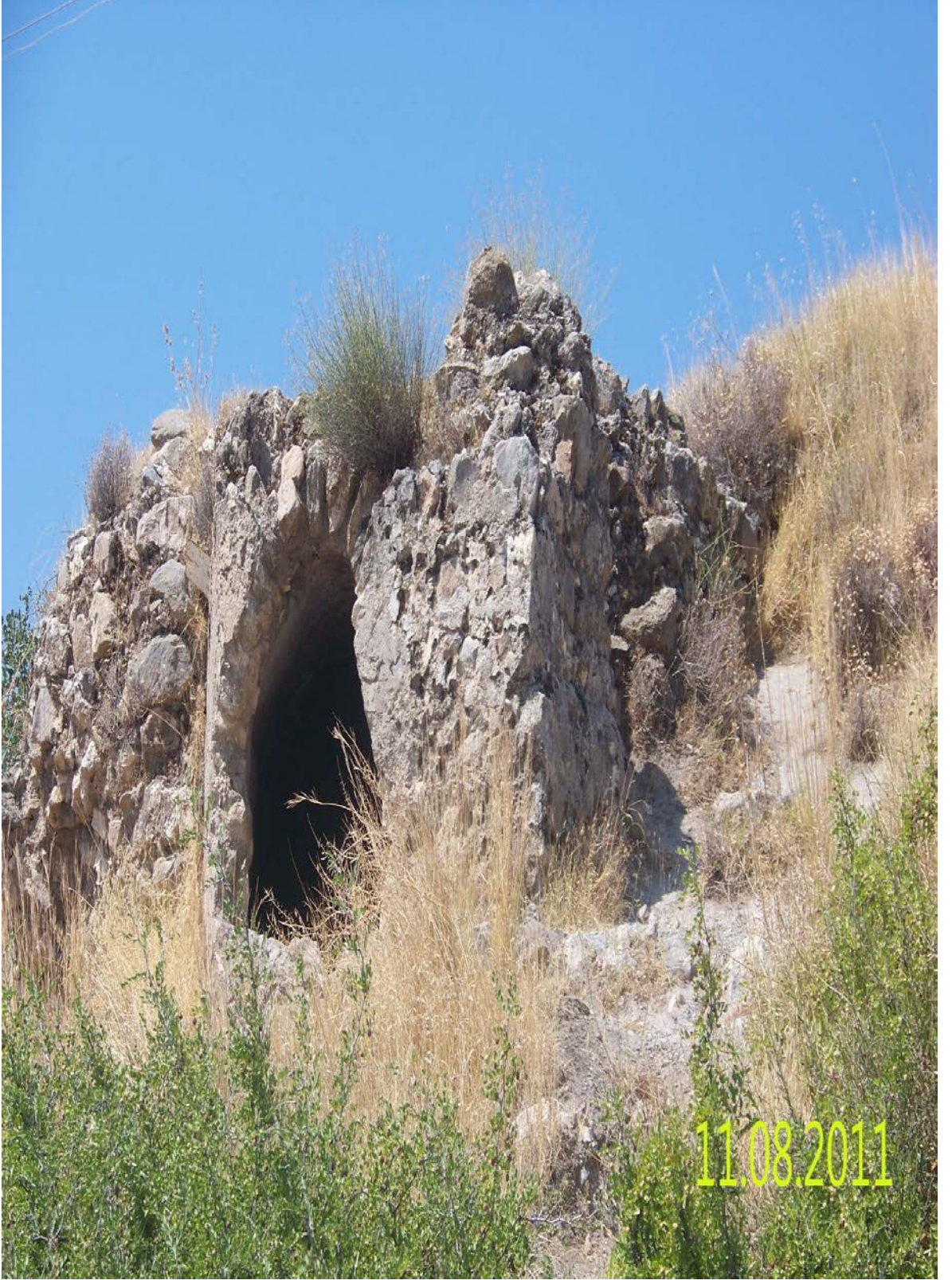

EK 9: ANTAKYA KALE SURLARI

EK 10: DERBSÂK KALESİ

EK 11: DERBSÂK KALESİ İÇİNDEN BİR GÖRÜNÜŞ

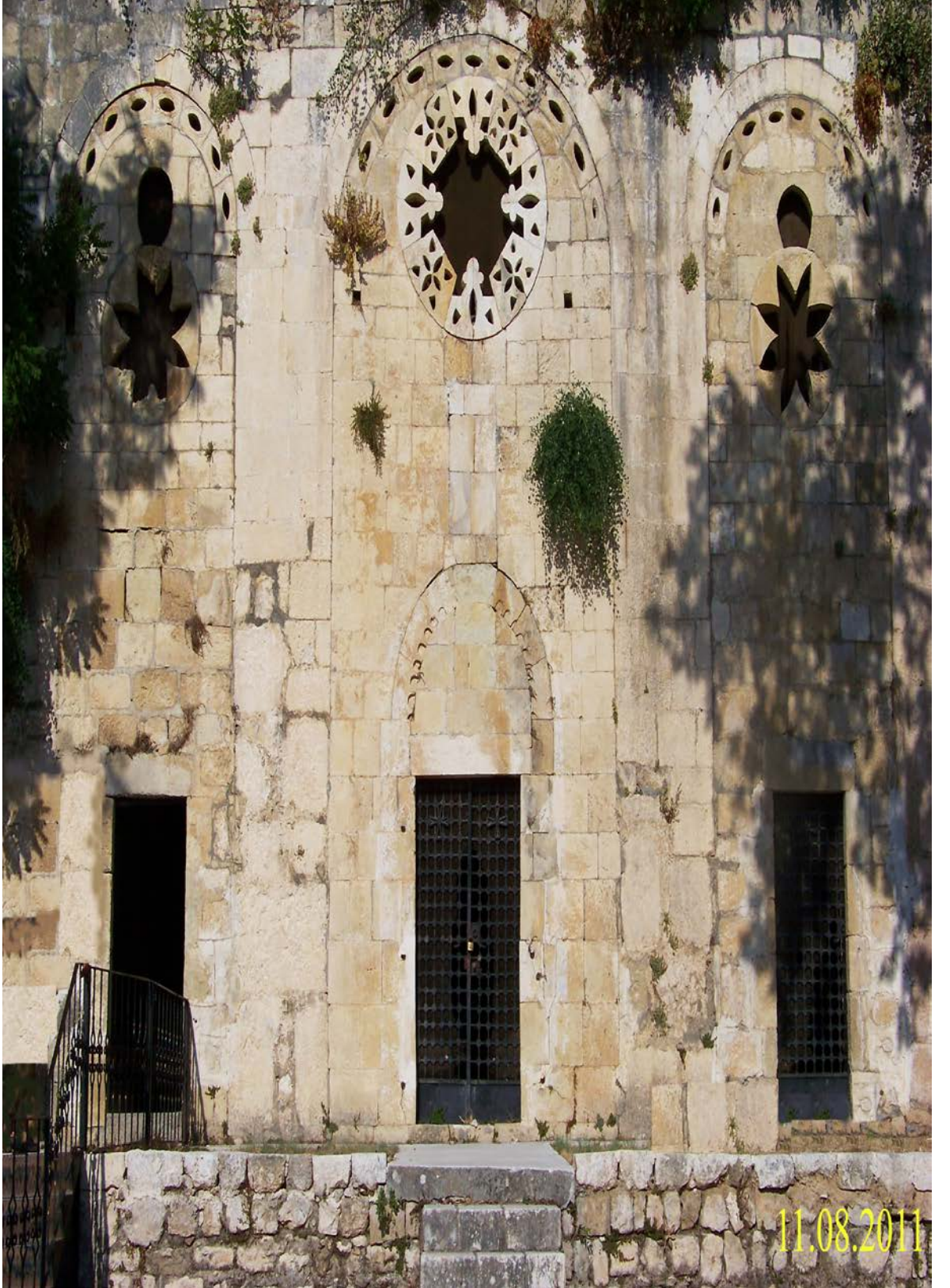
EK 12: BAGRAS KALESİ

EK 13: BAGRAS İÇ KALESİNDEN BİR GÖRÜNÜŞ

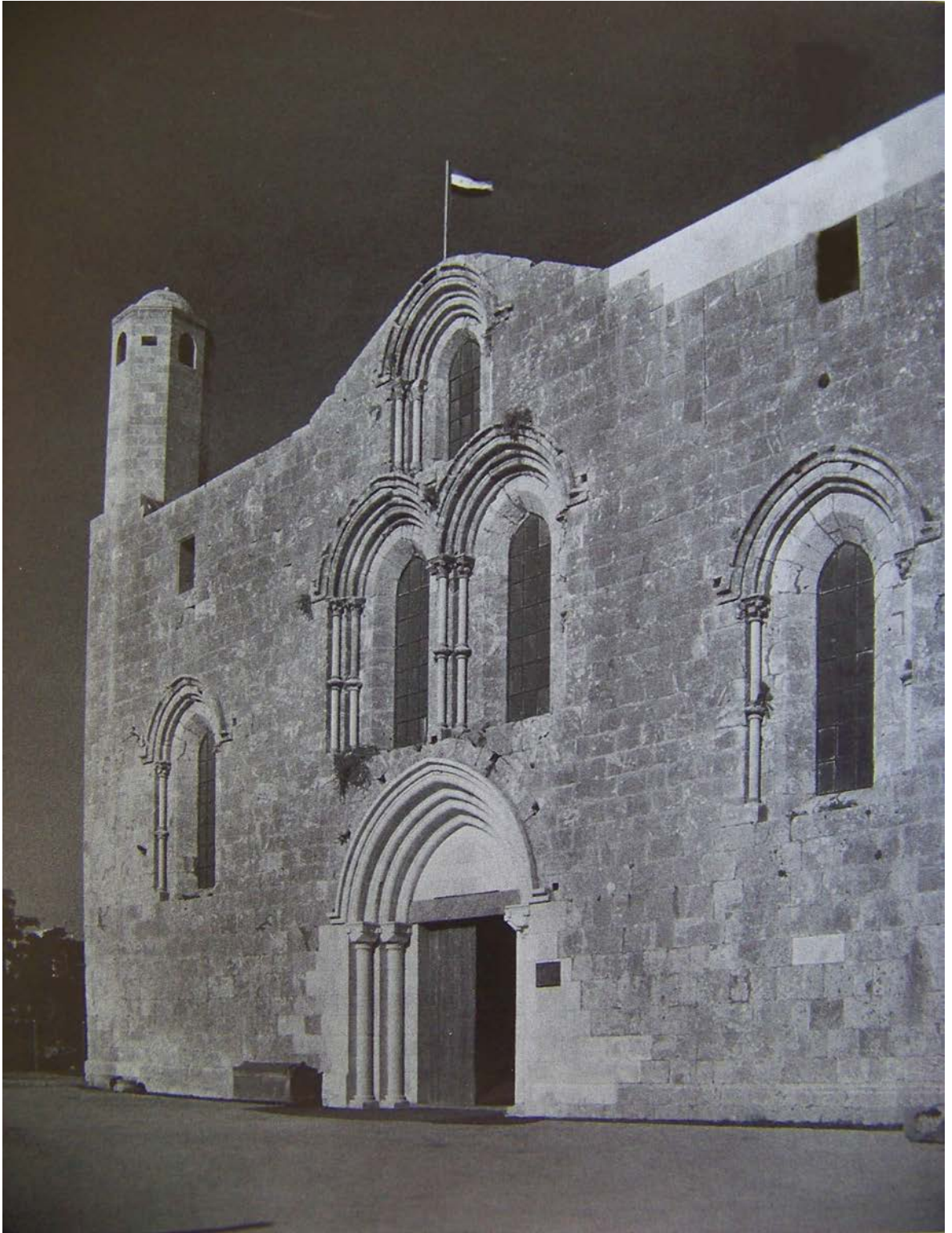
EK 14: BAGRAS KALESİNİN İÇİNDEN BİR GÖRÜNÜŞ

EK 15: ST. PIERRE KİLİSESİ

EK 16: DEMİRKÖPRÜ MEVKİİ

EK 17: TARTOSA (TORTOSA) KİLİSESİ

(Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land (1187–1291)*).

EK 18: TARTOSA (TORTOSA) KİLİSESİNİN İÇİNDEN BİR GÖRÜNÜŞ

(Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land (1187–1291)*).

EK 19: PAPA II. URBANUS

(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

**EK 20: ANTAKYA'YI ELE GEÇİREN HAÇLILAR TARAFINDAN
MÜSLÜMANLARIN ÖLDÜRÜLÜŞÜ**

(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

İmparator II.Friedrich

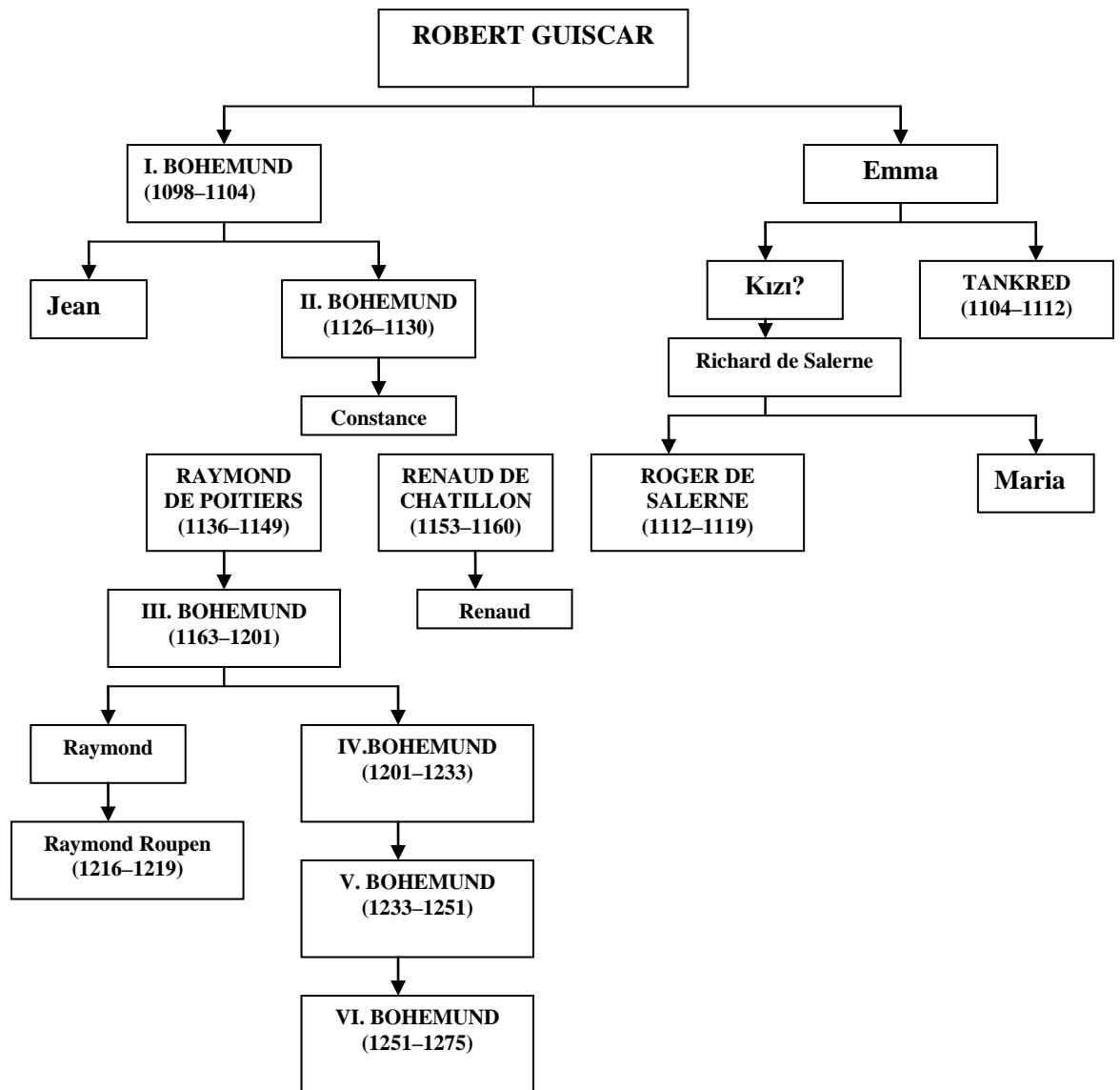
EK 21: GERMEN VE SİCİLYA İMPARATORU II. FRIEDRICH

(I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*)

**EK 22: IV.BOHEMUND DÖNEMİNE AİT ANTAKYA HAÇLI
PRİNKEPSLİĞİ PARASI**

(Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land (1187–1291)*).

EK 23: ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ SOY AĞACI

